

Anita Bułakowska

**SYNTEZA POTENCJALNYCH CYTOSTATYKÓW
POCHODNYCH 1,3,5-TRIAZYNY**

Praca doktorska wykonana
w Katedrze i Zakładzie Chemii Organicznej
Wydziału Farmaceutycznego
Akademii Medycznej w Gdańsku

Promotor:
Prof. dr hab. Franciszek Sączewski

- GDAŃSK 2005 -

Składam serdeczne podziękowania:

*mojemu promotorowi Panu prof. dr hab. Franciszkowi Sączewskiemu za opiekę, cenne rady
oraz pomoc merytoryczną w trakcie realizacji pracy,
całemu zespołowi Katedry i Zakładu Chemii Organicznej za życzliwość i miłą atmosferę.*

SPIS TREŚCI

1.	WSTĘP	3
2.	CZĘŚĆ TEORETYCZNA.....	4
2.1.	Stosowane leki przeciwnowotworowe.....	4
2.2.	Analogi strukturalne kwasu foliowego	6
2.2.1.	Inhibitory reduktazy dihydrofolianowej (DHFR).....	6
2.2.2.	Syntaza tymidylanowa (TS)	12
2.2.3.	Inhibitory formylotransferazy fosforybozylglicynamidowej (GARTF).....	15
2.3.	Pochodne 1,3,5-triazyny o działaniu przeciwnowotworowym	18
2.4.	Inhibitory kinazy tyrozynowej receptora czynnika wzrostu naskórka (EGFR)	22
2.5.	Inhibitory reduktazy rybonukleotydowej (RR).....	23
2.5.1.	Pochodne hydroksymocznika	24
2.5.2.	Pochodne hydroksyguanidyny	25
2.6.	Analogi puryn	26
3.	CEL PRACY	28
4.	BADANIA WŁASNE	31
4.1.	Otrzymywanie pochodnych 2-(2,4-diaminotriazyn-6-ylo)-2-iminoarylo- acetonitrylu.....	31
4.1.1.	Synteza (2,4-diamino-1,3,5-triazyn-6-ylo)acetonitryli (11–19)	31
4.1.2.	Reakcje triazyn-2-ylo-acetonitryli (11–19) z <i>N,N</i> -dimetylo-4-nitrozoaniliną. Synteza 2-(4,6-diamino-1,3,5-triazyn-2-ylo)-2-[[4-(dimetyloamino)fenylo] imino]acetonitryli (20–28)	35
4.1.3.	Reakcje [2,6-diamino-(1,3,5-triazyn-2-ylo)]acetonitryli z nitrozobenzenem (29–33)	39
4.2.	Synteza pochodnych 2-alkenylo-4,6-diamino-1,3,5-triazyny	46
4.2.1.	Otrzymywanie pochodnych 2,4-diamino-6-bromometylo-1,3,5-triazyny (34–38)	48
4.2.2.	Synteza bromków [(4,6-diamino-triazyn-2-ylo)-metylo]trifenilo-fosfoniowych (soli fosfoniowych) (39–42).....	50
4.2.3.	Synteza pochodnych 2-alkenylo-4,6-diamino-1,3,5-triazyny (43–51) na drodze reakcji Wittiga	52
4.3.	Synteza analogów <i>Metotreksatu</i>	62

4.3.1. Otrzymywanie kwasów 4-[[2,4-diamino-1,3,5-triazyn-6-ylo)metylo]amino} benzoesowych (52–59) _____	63
4.3.2. Reakcje kondensacji związków 52 – 59 z aminokwasami _____	67
4.3.3. Hydroliza estrów 60 – 69 do pochodnych kwasowych 70 – 79 _____	73
5. CZĘŚĆ EKSPERYMENTALNA.....	84
5.1. Syntezy substratów	84
5.1.1. Chlorowodorek <i>N</i> -[imino-(4-fenylopiperazyn-1-ylo)-metylo]guanidyny (1) _____	84
5.1.2. <i>N</i> -[Imino-[4-(4-nitrofenylo)-piperazyn-1-ylo]-metylo]guanidyna (7) _____	86
5.1.3. Otrzymywanie 2-[4-amino-6- <i>R</i> -1,3,5-triazyn-2-ylo]acetonitryli (11-19) _____	87
5.2. Syntezy własne	87
5.2.1. Otrzymywanie 2-(4,6-diamino-1,3,5-triazyn-2-ylo)-2-[[4-(dimetyloamino)-fenylo]imino]acetonitryli (20-28) _____	87
5.2.2. 4-Amino- <i>N</i> -fenylo-6-(4-fenylopiperazyn-1-ylo)-1,3,5-triazyno-2- karboksamid (29) _____	88
5.2.3. 4-Amino- <i>N</i> -fenylo-6-pirolidyn-1-ylo-1,3,5-triazyno-2-karboksamid (30) _____	88
5.2.4. 4-Amino- <i>N</i> -fenylo-6-(3,5,5-trimetylo-4,5-dihydro-1 <i>H</i> -pirazolin-1-ylo)-1,3,5- triazyno-2- karboksamid (31) _____	88
5.2.5. 4-Amino-6-(5-etylo-4-metylo-4,5-dihydro-1 <i>H</i> -pirazolin-1-ylo)- <i>N</i> -fenylo-1,3,5-triazyno-2- karboksamid (32) _____	89
5.2.6. 4-Amino-6-morfolin-4-ylo- <i>N</i> -fenylo-1,3,5-triazyno-2-karboksamid (33) _____	89
5.2.7. Otrzymywanie 2,4-diamino-6-bromometylo-1,3,5-triazyn (34–36) _____	89
5.2.8. 2-Amino-4-morfolino-6-bromometylo-1,3,5-triazyna (37) _____	89
5.2.9. 2-Amino-4-(<i>N</i> -metyloanilino)-6-bromometylo-1,3,5-triazyna (38) _____	90
5.2.10. Synteza bromków [(4,6-diamino-triazyn-2-ylo)-metylo]trifenylo-fosfoniowych (39, 41 i 42) _____	90
5.2.11. Bromek[(4-amino-6-pirolidyno-triazyn-2-ylo)-metylo]trifenylofosfoniowy (40) _____	90
5.2.12. Synteza 2-alkenylo-4,6-diamino-1,3,5-triazyn (43–51) _____	91
5.2.13. Synteza kwasów 4-[[2,4-diamino-1,3,5-triazyn-6-ylo)metylo]amino} benzoesowych (52–59) _____	91
5.2.14. Reakcja kondensacji kwasów 52-59 z estrami aminokwasów. Synteza estrów (60–69) _____	92
5.2.15. Otrzymywanie kwasów (70–79) _____	92
6. WYNIKI BADAŃ BIOLOGICZNYCH	93
7. STRESZCZENIE.....	97
8. PIŚMIENNICTWO.....	99

1. WSTĘP

Choroby nowotworowe, obok schorzeń układu krążenia, stanowią główną przyczynę umieralności w społeczeństwach XXI wieku.

Dane statystyczne wskazują, iż w okresie ostatnich 4 lat w naszym kraju na nowotwory złośliwe zachorowało blisko 120 tysięcy osób rocznie, a 80 tysięcy chorych zmarło. Światowa Organizacja Zdrowia donosi, że na całym świecie każdego roku rak zabija około 6 milionów osób.

Za przyczyny zapadalności na te choroby uznaje się wydłużenie przeciętnej długości życia; skażenie środowiska substancjami rakotwórczymi (np. składnikami smoły pogazowej, aminami aromatycznymi, azbestem); nieprawidłowe odżywianie oraz palenie tytoniu.

Na świecie obecnie zarejestrowanych jest około 80 chemioterapeutyków, z czego w codziennej praktyce onkologicznej używanych jest zaledwie 30. W większości przypadków są to leki o wysokiej aktywności cytotoksycznej i o znacznej toksyczności przejawiającej się licznymi działaniami niepożądanymi.

Potrzeba opracowania selektywnego leku przeciwnowotworowego, który gwarantowałby zniszczenie komórek nowotworowych bez uszkodzenia komórek prawidłowych, spowodowana jest brakiem wystarczającej skuteczności stosowanych obecnie chemioterapeutyków i metod terapeutycznych.

National Cancer Institute (NCI) Bethesda, w USA, który współpracuje z wieloma ośrodkami naukowymi na całym świecie, w tym również z Wydziałem Farmaceutycznym Akademii Medycznej w Gdańsku, prowadzi najbardziej kompleksowe prace nad odkryciem skutecznych środków cytotoksycznych. Współpraca polega na badaniu wyselekcjonowanych związków, z myślą o odkryciu kolejnych struktur wiodących, które stanowiłyby podstawę dla szczegółowych prac nad wdrożeniem nowych klas leków przeciwnowotworowych.

Otrzymanie pochodnych 2,4-diamino-1,3,5-triazyny o wysokiej aktywności biologicznej jest jednym z efektów dotychczasowej współpracy NCI z Katedrą i Zakładem Technologii Chemicznej Środków Leczniczych.

Wyniki badań opisane w niniejszej pracy stanowią kontynuację poszukiwań w tym kierunku.

2. CZĘŚĆ TEORETYCZNA

2.1. Stosowane leki przeciwnowotworowe

Chemioterapia jest metodą leczenia nowotworów za pomocą naturalnych i syntetycznych leków cytostatycznych.

Do leków przeciwnowotworowych, które są wykorzystywane w leczeniu klinicznym należą: związki alkilujące, antymetabolity kwasu foliowego, pirymidyn i puryn, inhibitory topoizomerazy, antybiotyki cytostatyczne, alkaloidy, taksoidy, lignany, hormony i enzymy [1, 2]. Należy również wspomnieć o terapii biologicznej, która od niedawna znalazła zastosowanie w onkologii.

Związki alkilujące posiadają wspólny mechanizm działania: alkilowanie i sieciowanie podwójnej nici DNA. Cytostatyki należące do tej grupy leków to pochodne iperytu azotowego (np. *Chlormetyna*), pochodne etylenoiminy (*Thiotepa*, *Ternimon*), estry kwasu sulfonowego (*Busulfan*), pochodne nitrozomocznika (*Fotemustyna*), triazeny (*Tamozolomid*) oraz kompleksy metali (np. *Cisplatyna*).

Inhibitory topoizomerazy powodują zahamowanie fizjologicznej funkcji DNA. Dzieje się tak, gdy topoizomerazy, które są enzymami odpowiedzialnymi za kontrolę struktury DNA w czasie replikacji i translacji materiału genetycznego, tworzą kompleks z DNA. Leki przeciwnowotworowe topoaktywne stymulują i stabilizują ten kompleks (*Irinotekan*, *Topotekan*).

Antybiotyki antracyklinowe są wytwarzane przez promieniowce lub otrzymywane na drodze syntezy chemicznej. Do tej grupy cytostatyków należą: *Bleomecyna*, *Peplomycyna*, *Mitomycyna* i *Aklarubicyna*. Związki te hamują podział i wzrost komórek, zwłaszcza młodych, szybko rozwijających się nowotworów.

Alkaloidy *Vinca rosea* (*Winblasyna*, *Winkrystyna*, *Windezyna*) hamują podział komórki w stadium metafazy. Wiążą się one z białkiem tubuliną, składnikiem mikrotubul tworzących wrzeciono podziałowe, które jest niezbędne dla rozmieszczenia chromosomów w płaszczyźnie równikowej.

Nowa grupa leków przeciwnowotworowych rokująca duże nadzieje w związku ze swoimi unikatowymi właściwościami farmakologicznymi to taksoidy. Posiadają one działanie antymiotyczne, o odmiennym mechanizmie niż alkaloidy: hamują depolimeryzację mikrotubuli, powodując ich stabilizację. Następstwem tego procesu jest zahamowanie reorganizacji sieci mikrotubuli niezbędnej do prawidłowych

czynności komórki w interfazie i fazie mitozy, uniemożliwiając tym samym rozdział wrzeciona podziałowego (*Taxol*, *Taxotere*).

Cytostatyczne działanie podofilotoksyny (*Podophyllum peltatum*) zostało wykorzystane do syntezy związków o działaniu przeciwnowotworowym: *Etopozydu* i *Tenipozydu*. Obydwa leki hamują nieodwracalnie wejście komórek w profazę, przy czym zmiany w mikrotubulach nie są obserwowane.

Pośród enzymów najszersze zastosowanie w chemioterapii znalazła asparaginaza. Jej efekt leczniczy polega na rozkładzie asparaginy niezbędnej do syntezy białek i rozrostu niektórych komórek nowotworowych, które nie posiadają i nie potrafią produkować syntetazy asparaginianowej.

Antymetabolity kwasu foliowego, puryn i pirymidyn, wskutek zbliżonej do metabolitów budowy chemicznej, wpływają hamująco na syntezę DNA, RNA i białek, co prowadzi w konsekwencji do śmierci komórki. Najpowszechniej stosowanymi lekami tej grupy są: *Metotreksat*, *Fluorouracyl*, *Merkaptopuryna*.

Cytostatyki nie wykazują wybiórczego działania przeciwnowotworowego i uszkadzają nie tylko komórki nowotworowe, ale również tkanki prawidłowe, szybko rosnące (zmienne), w których często występują podziały komórkowe. Do takich tkanek należą: szpik, komórki nabłonkowe, gamety, immunokompetentne komórki układu chłonnego. Uszkodzenie wymienionych tkanek może prowadzić do stanu zapalnego i owrzodzeń błon śluzowych, wyłysienia, upośledzenia czynności narządów rozrodczych, zmniejszenia odporności na zakażenia w wyniku osłabienia namnażania się komórek układu immunologicznego, zaburzeń układu trawiennego, takich jak biegunki, nudności i wymioty w następstwie pobudzania chemoreceptorów tzw. pola najdalszego mózgu.

W zależności od rodzaju, rak reaguje w różnym stopniu na leczenie polegające na wyborze jednej z kilku stosowanych metod. Oprócz chemioterapii, wykorzystuje się naświetlania promieniami rentgenowskimi, zabiegi chirurgiczne i terapię biologiczną.

Termin „terapia biologiczna nowotworów” jest pojęciem szerokim i oznacza leczenie cytokinami (interferony – *Roferon A*, *Berofer*, *Wellferon*), czynnikami wzrostu, swoistą immunoterapię szczepionkami nowotworowymi, przeciwciałami monoklonalnymi (*Rituksan*, *Herceptin*) oraz terapię genową.

Terapia biologiczna, w odróżnieniu od radioterapii i chemioterapii, polega na stosowaniu naturalnych cząsteczek wytwarzanych przez organizm. Należą do nich związki modulujące odpowiedź immunologiczną lub cząsteczki wytwarzane w

odpowiedzi na pojawienie się „intruza”, takie jak przeciwciała. Te naturalne substancje mogą być modyfikowane, np. poprzez połączenie przeciwciał monoklonalnych skierowanych przeciwko antygenom nowotworowym z izotopem promieniotwórczym lub toksyną.

2.2. Analogi strukturalne kwasu foliowego

Jednym z ważniejszych podejść do problemu uzyskania syntetycznych leków przeciwnowotworowych jest projektowanie związków o strukturach zbliżonych do naturalnych pirymidyn i puryn, które uczestniczą w biosyntezie DNA. Związki te są znane pod nazwą antymetabolitów, ponieważ uniemożliwiają tworzenie i wykorzystanie normalnych metabolitów komórkowych.

Badania w dziedzinie syntezy inhibitorów reduktazy dihydrofolianowej (DHRF), syntazy tymidylanowej (TS) i formylotransferazy fosforybozylglicynamidowej (GARTF) toczą się od wielu lat. W następnych podrozdziałach przedstawiono ważniejsze osiągnięcia w tej dziedzinie.

2.2.1. Inhibitory reduktazy dihydrofolianowej (DHFR)

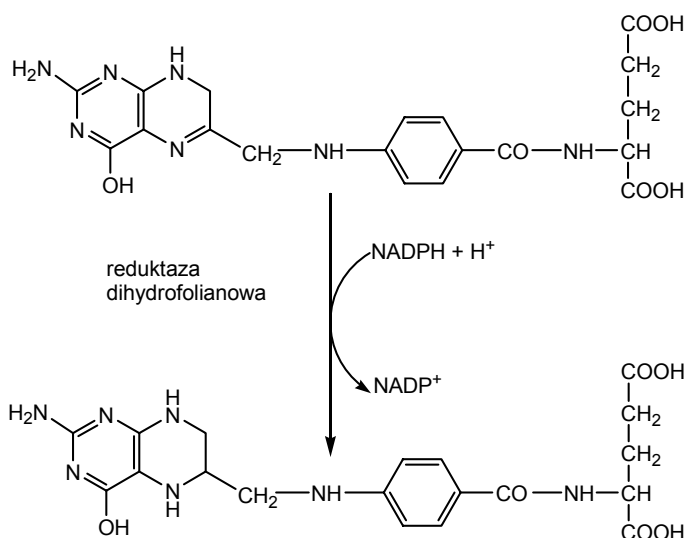
Kwas tetrahydrofoliowy (THF) jest koenzymem niezwykle ważnych przemian biochemicznych, które polegają na przenoszeniu i użytkowaniu jednej cząsteczki węgla w procesie syntezy zasad purynowych i pirymidynowych [2], co przedstawia Rysunek 1.

Reduktaza dihydrofolianowa jest enzymem niezbędnym dla biosyntezy nukleotydów - prekursorów kwasów nukleinowych. Inhibitory kompetycyjne tego enzymu stanowią ważną grupę związków przeciwnowotworowych, których prototypami są *Aminopteryna* i *Metotreksat* (MTX) stosowane w praktyce klinicznej od blisko 60-ciu lat.

Długotrwałe leczenie *Metotreksatem* powoduje występowanie poważnych objawów ubocznych, takich jak dysfunkcja wątroby i zwłóknienie płuc [3]. MTX jest substratem syntazy foliopoliglutaminowej, która katalizuje tworzenie poliglutaminianów z udziałem grupy karboksylowej leku, stąd jego działanie przeciwnowotworowe i objawy uboczne [4]. Efektem stosowania *Metotreksatu* jest także powstawanie komórek opornych na działanie inhibujące leku, a przyczynami

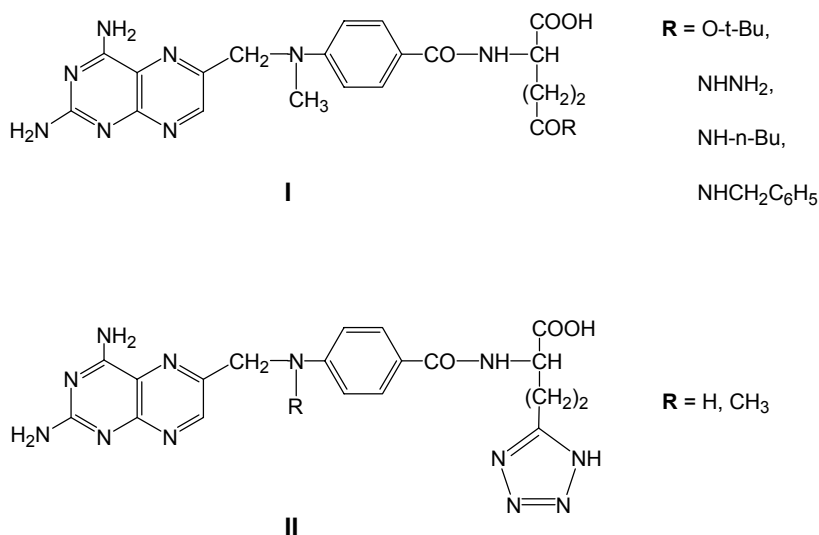

tego zjawiska są: nadprodukcja reduktazy dihydrofolianowej w wyniku amplifikacji genu, powstawanie zmutowanych form enzymu o obniżonym powinowactwie do MTX oraz uszkodzenie układu transportu [5].

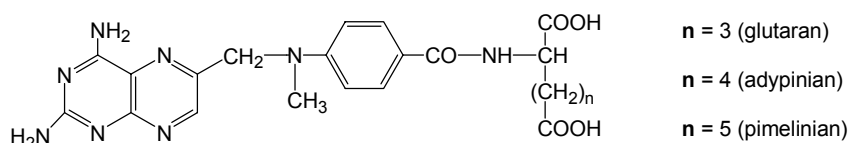
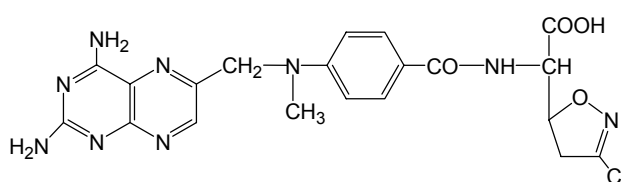
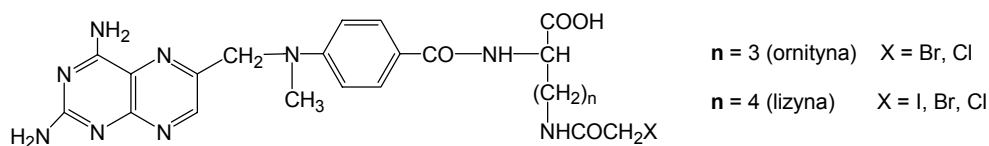
Rysunek 1

Stąd też, wiele zespołów badawczych pracuje nad syntezą analogów *Metotreksatu*, które odznaczałyby się lepszą selektywnością działania oraz pozbawionych niekorzystnych działań ubocznych.

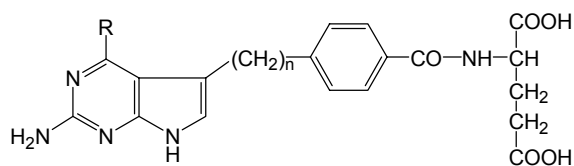
Poszukiwania związków o mniejszej toksyczności doprowadziły do otrzymania grupy γ -podstawionych pochodnych MTX [6, 7] oraz analogów *Aminopteryny* (AMT) – związki I – II. Modyfikacje polegały na zastąpieniu grupy γ -karboksylowej

ugrupowaniem amidowym, estrowym lub pierścieniem tetrazolu. Uzyskano w ten sposób związki, których konwersja do poliglutaminianów jest uniemożliwiona, a tym samym obniżona została ich toksyczność.

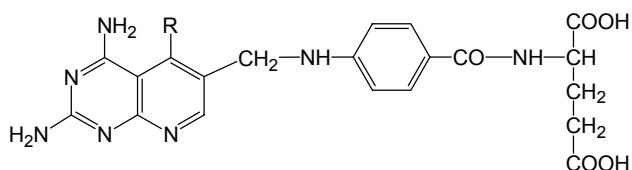

Związki **III** – **V** to analogi MTX, które posiadają zmodyfikowaną resztę kwasu glutaminowego. Została ona zastąpiona lizyną, ornityną (związki typu **III**), azawicyną (3-chloro-4,5-dihydro-5-izoksazoloocetanem - związek **IV**) [8], a także kwasem aminopimelinowym i aminoglutazarowym (związek **V**) [9].

Kolejne zmiany w strukturze wprowadził zespół badaczy japońskich zastępując układ pteryny pirolo[2,3-*d*]pirymidyną (związek **VI**) [10, 11]:

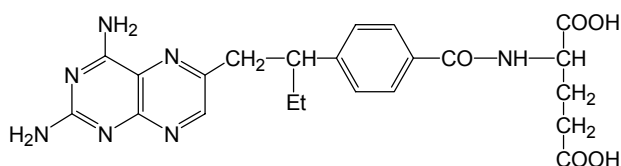
Z kolei grupa badaczy amerykańskich otrzymała nowe analogi MTX poprzez wprowadzenie pirydo[2,3-*d*]pirymidyny w miejsce pierścienia pteryny (związek **VII**) [12]:

VII

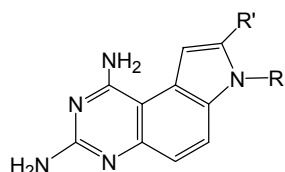
R = H, CH₃, C₂H₅, CH₃(CH₂)₂, CH₃(CH₂)₃

Jednym z efektów tych modyfikacji było otrzymanie *Edatreksatu* (EDAM). Jest to nowy lek z grupy antymetabolitów kwasu foliowego, który wykazuje mniejszą toksyczność w porównaniu z MTX:

Edatreksat

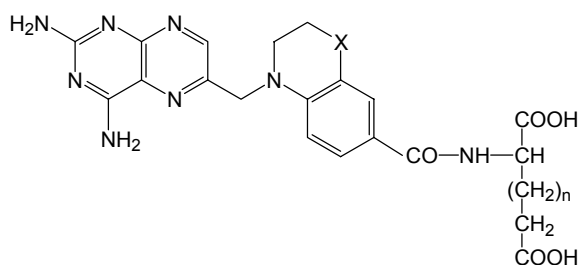
Następną grupą związków heterocyklicznych o wysokim powinowactwie do reduktazy dihydrofolianowej są lipofilowe pochodne chinazoliny typu **VIII** [13]:

VIII

R' = H, Me, Et, i-Pr, t-Bu, n-Pr, n-Bu

R = H, Me, Et, CHEt₂, C(Me)₂Et, CH(Me)Et, i-Pr, t-Bu, 3,4,5-trimetoksybenzyl

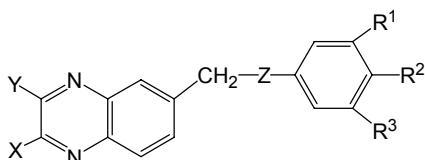
IX

X = O, S

n = 1, 2

Pochodne typu **IX**, to związki uzyskane przez badaczy japońskich, wykazujące znacznie większe powinowactwo do DHFR niż *Metotreksat*. Analogi te otrzymano poprzez wbudowanie egzocyklicznego atomu azotu funkcji aminowej kwasu *p*-aminobenzoesowego w pierścień benzoksazyny lub benzotiazyny [14].

Intensywne prace Lorigiego oraz współpracowników skoncentrowały się na otrzymaniu analogów MTX (związki **X** – **XIII**), które zawierają pierścień chinoksaliny w miejscu pierścienia pteryny [15, 16, 17]:

X

Y = Cl, NH₂, OMe

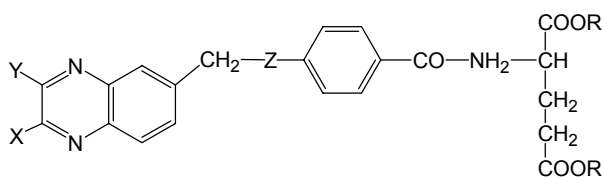
X = Ph, OMe

Z = NH, O, N-CH₂-C≡CH

R¹ = H, Cl, OMe

R² = OMe, Cl, F, COOEt, COOH

R³ = H, OMe

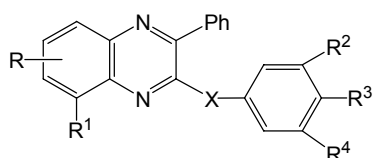
XI

Y = Cl, NH₂, OMe

X = Ph, OMe

Z = NH, O, N-CH₂-C≡CH

R = Et, H

XII

X = O, CH₂O

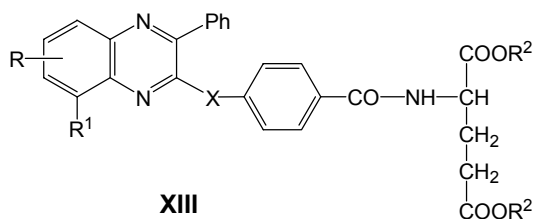
R = H, 6-CF₃, 7-CF₃

R¹ = H, NH₂

R² = OMe, H

R³ = OMe, H, CN, F, COOMe, COOH

R⁴ = OMe, H

XIII

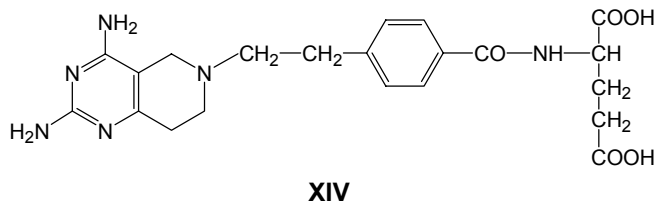
X = O, CH₂O

R = H, 6-CF₃, 7-CF₃

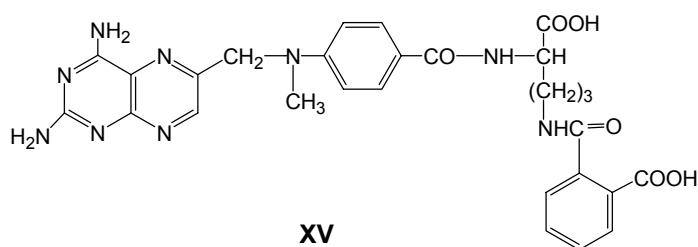
R¹ = H, NH₂

R² = Et, H

Związek **XIV** to analog MTX, którego aktywność cytotoksyczna jest porównywalna do leku prototypowego. 6-Aza-5,8,10-trideaza-5,6,7,8-tetrahydropteryna ulega w małym stopniu konwersji do form poliglutaminianowych, mimo że posiada resztę *p*-aminobenzoilo-L-glutaminianu [18]:

Ponadto Rosowsky i jego współpracownicy wprowadzili N-hemifitaloilo-L-ornitynę w miejsce reszty kwasu glutaminowego otrzymując szereg pochodnych **XV** i **XVI** [19]:

W = N, CH(Me, Cl)

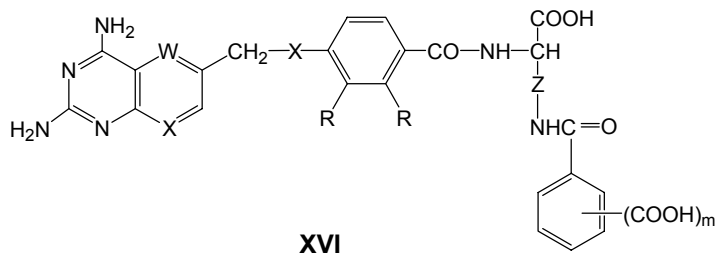
X = N, CH

Y = NH, CH₂, CH(Me, Et), C(Et)CO₂Me

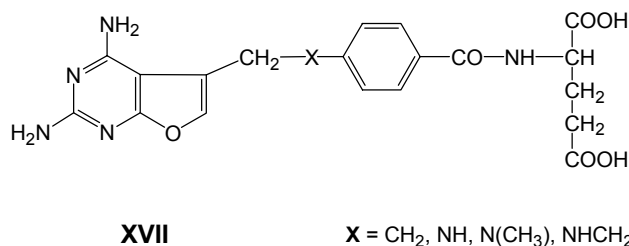
R = H, (C₂H₅)₂

Z = (CH₂)_{1, 2, 3, 4}, CH₂SCH₂, (CH₂)₂SCH₂

m = meta, para

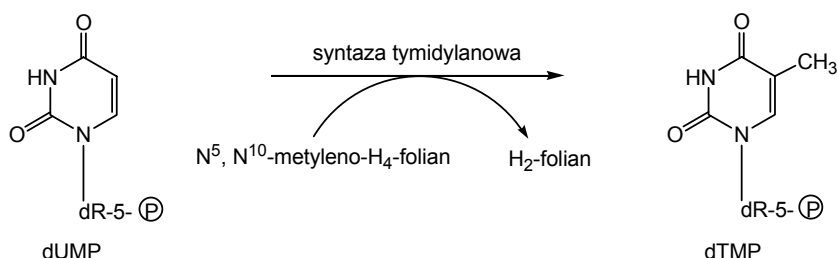
Związek **XVII** to kolejny, ciekawy przykład produktu, który został otrzymany na drodze wprowadzenia układu furo[2,3-*d*]pirymidyny w miejsce pierścienia pteryny [20]:

Reasumując, prace nad syntezą antymetabolitów kwasu foliowego są prężnie rozwijającą się dziedziną poszukiwania nowych leków przeciwnowotworowych i dostarczyły wielu substancji wykazujących korzystniejszy profil działania farmakologicznego od prototypowej *Aminopteryny* i *Metotreksatu*.

2.2.2. Syntaza tymidylanowa (TS)

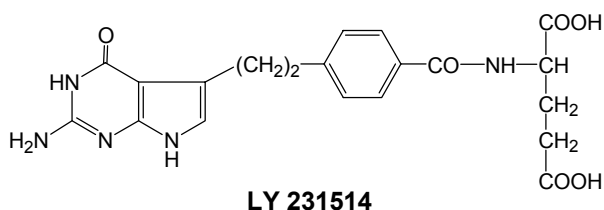
Syntaza tymidylanowa, to enzym, który katalizuje ostatni etap w biosyntezie *de novo* tymidylanu, który jest niezbędnym składnikiem DNA bowiem przekształca 2'-deoksyurydylan do 2'-deoksytymidylanu, co przedstawia Rysunek 2:

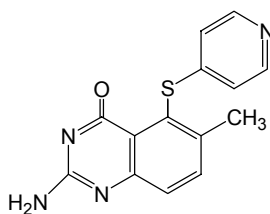
Rysunek 2

Hamowanie działania syntazy tymidylanowej w komórce nowotworowej blokuje biosyntezę DNA i jest przyczyną śmierci komórki. Inhibitory TS są zatem skutecznymi lekami przeciwnowotworowymi [1].

Prace Taylora i współpracowników w dziedzinie syntezy związków zdolnych do hamowania TS doprowadziły do uzyskania analogu LY 231514 [21], który wykazuje powinowactwo zarówno do TS, jak i do DHFR:

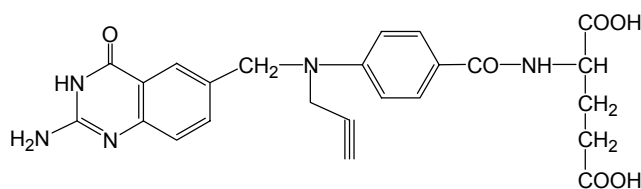

Kolejnym analogiem otrzymanym w 1983 roku przez Webbera i współpracowników jest AG 337 (Thymitaq) – pierwszy nieklasyczny inhibitor syntazy tymidylanowej, który został zakwalifikowany do badań klinicznych [22]:

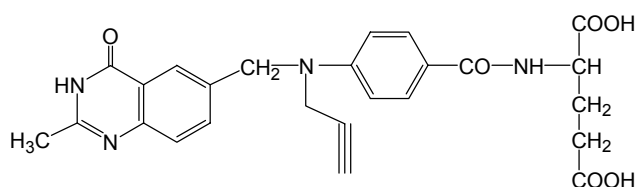
Thymitaq

Następnym związkiem, który również osiągnął etap badań klinicznych był kwas CB 3717 (PDDF). Badania te jednak zostały przerwane, ponieważ wykazał on działanie neurotoksyczne oraz hepatotoksyczne [23]:

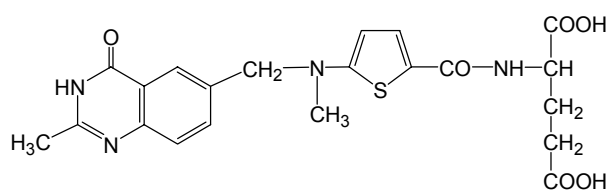
CB 3717

Zamiana grupy aminowej PDDF na metylową w pozycji C-2 doprowadziła do otrzymania związku ICI 198583, który nie wykazywał wyżej wymienionych działań ubocznych [24]:

ICI 198583

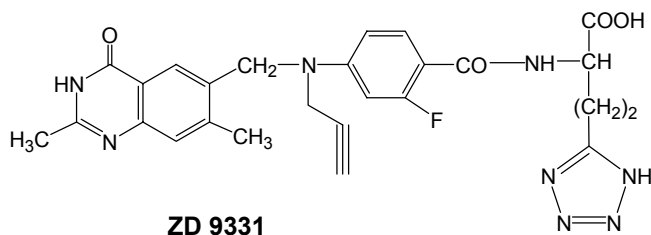
Innym inhibitorem syntazy tymidylanowej jest ZD 1694 (*Tomudeks*), w którym pierścień fenyłowy kwasu *p*-aminobenzoowego zastąpiono tiofenem [25]:

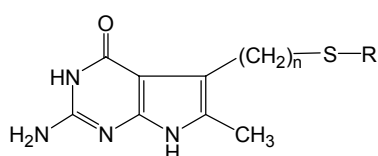
Tomudeks

Lek ten jest na etapie badań klinicznych, mających na celu wykazanie jego skuteczności w leczeniu raka jelita grubego. Posiada 60-krotnie wyższą aktywność niż związek macierzysty.

Kolejnym analogiem PDDF jest ZD 9331 otrzymany przez inną grupę badaczy [26]. Brak konwersji do poliglutaminianów spowodowany jest obecnością pierścienia tetrazolu w miejscu grupy γ -karboksylowej i obecnością podstawnika metylowego w pozycji 7:

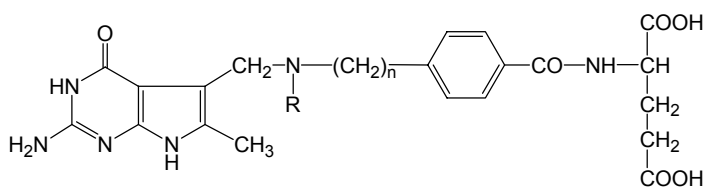
Związki oznaczone numerami **XVIII** i **XIX** (5-podstawione pochodne 2-amino-4-okso-6-metylopirolo[2,3-d]pirymidyny) są przykładem klasycznych i nieklasycznych inhibitorów TS [27, 28]:

XVIII

$n = 0, 1$

R = 4-pirydyna, p-benzoilo-L-glutaminian,
4'-ClPh, 3',4'-diClPh, 4'-NO₂Ph

XIX

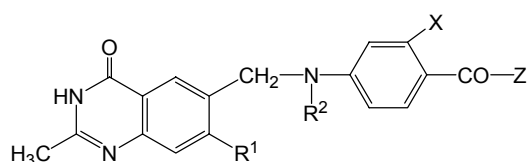
$n = 0, 1$

R = H, CH₂CCH

Bevetsias i jego współpracownicy zsyntetyzowali dipeptydowe analogi kwasu 2-desamino-*N*¹⁰-propargilo-5,8-dideazafoliowego (związek **XX**) [29].

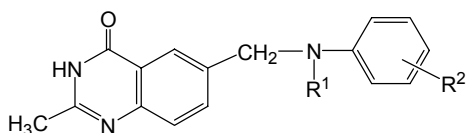
Analogi kwasu 5,8-dideazafoliowego (związek **XXI**), otrzymane na drodze wprowadzenia lipofilowego podstawnika w pozycję *meta* lub *para* pierścienia benzenu, to kolejna interesująca grupa związków hamujących TS [30].

XX

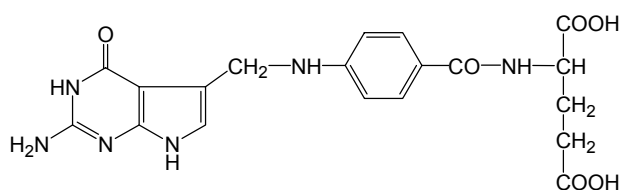
$R^1 = H, Me$
 $R^2 = Me, Et$
 $X = H, F$
 $Z = L-Glu-D-Glu, D-Glu-L-Glu, D-Glu-D-Glu,$
 $L-Glu-D-Ala, L-Glu-D-Phe, L-Glu-D-add$

XXI

$R^1 = CH_2CCH, H, CH_2CH_3$
 $R^2 = 3-CH_3, 3-C_2H_5, 3-CH_2OH, 3-CH(OH)CH_3, 3-CF_3,$
 $3-Br, 3-J, 3-CCH, 4-Cl, 4-CN, 4-NO_2, 4-CO-C_6H_5,$
 $4-SO_2-C_6H_5, 4-SO_2-NH_2, 4-SO-C_6H_5, 4-COCF_3$

Gangjee i jego współpracownicy powołując się na wcześniejsze doniesienia literaturowe o wysokiej aktywności biologicznej związku LY 231514, otrzymali jego analog (związek **XXII**). Jednakże związek ten wykazywał działanie toksyczne spowodowane jego przedłużoną retencją wewnątrzkomórkową [31]:

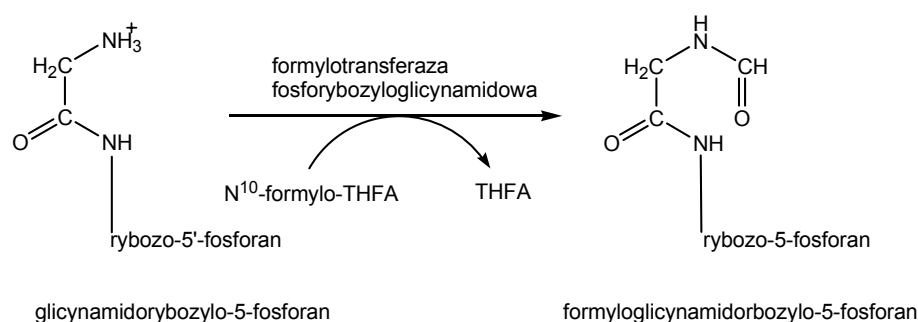
XXII

2.2.3. Inhibitory formylotransferazy fosforybozylglicynamidowej (GARTF)

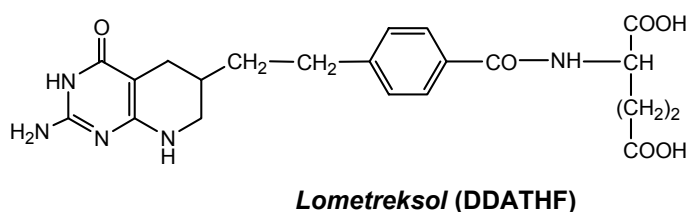
GARTF to enzym odpowiedzialny w biosyntezie puryn za przeniesienie pierwszego z dwóch fragmentów jednowęglowych z N^{10} -formylotetrahydrofolianu na grupę aminową glicynamidorybozyl-5-fosforanu, co widać na Rysunku 3.

Znaczne osiągnięcia w dziedzinie syntezy potencjalnych leków przeciwnowotworowych z grupy antymetabolitów folianowych posiada zespół kierowany przez E. C. Taylora, koncentrujący się głównie na otrzymywaniu pochodnych kwasu 5,10-dideaza-5,6,7,8-tetrahydrofoliowego. Prace te doprowadziły do uzyskania *Lometreksolu* (DDATHF), którego mechanizm działania przeciwnowotworowego jest odmienny od MTX i polega na hamowaniu

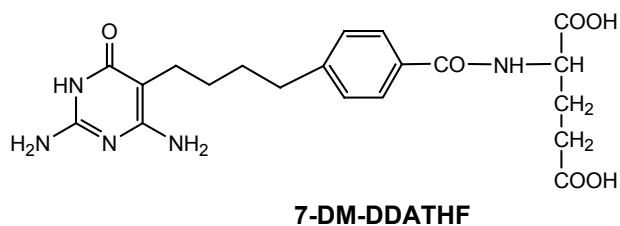
formylotransferazy glicynoamidorybonukleotydu [32]. Niedawno została zakończona druga faza badań klinicznych tego związku [33].

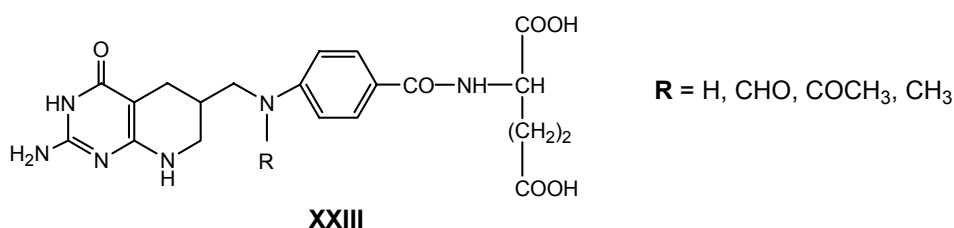
Rysunek 3

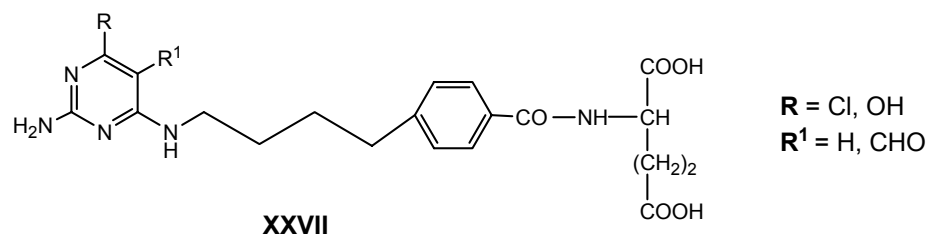
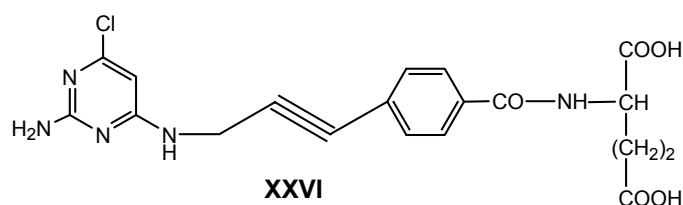
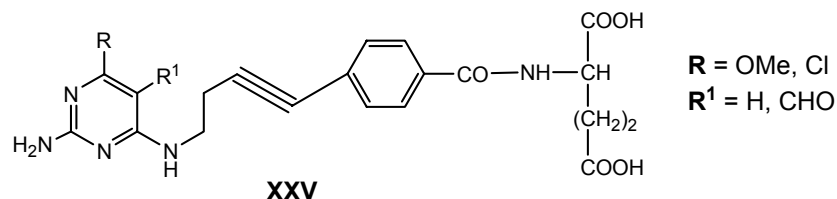
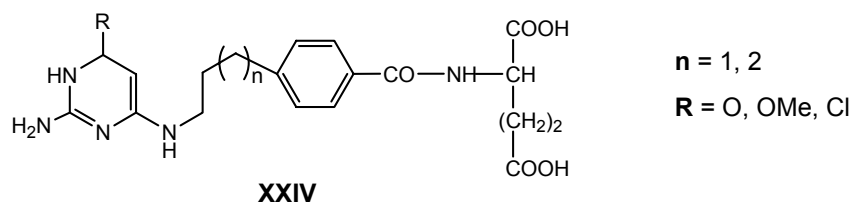
Silne działanie przeciwrakowe wykazał również analog 7-desmetylowy *Lometreksolu* (7 DM-DDATHF) [34]. Obserwowano aktywność *in vitro* i *in vivo* porównywalną do związku macierzystego, również po podaniu doustnym.

Ten sam zespół naukowców zsyntetyzował kwas 5-deaza-5,6,7,8-tetrahydrofaliowy i jego analogi 10-formylo, 10-acetylo i 10-metylo o wysokim powinowactwie do GARTF (struktura **XXIII**) [35]:

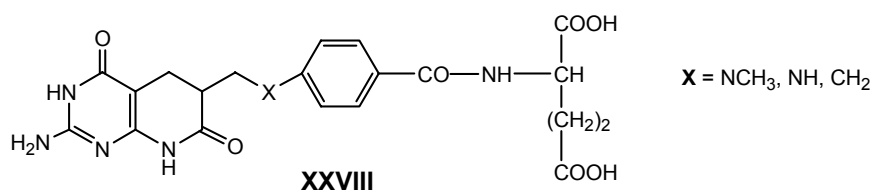

Powyższe osiągnięcia grupy Taylora doprowadziły do otrzymania 5-desmetylowych analogów DDATHF (związki **XXIV** – **XXVII**), które znajdują się w trakcie badań klinicznych [36]:

Natomiast zespół Borella, bazując na doświadczeniach Taylora i jego współpracowników, przeprowadził syntezę analogów DDATHF i 5-DDATHF. Związki te zawierają układ 5,6,7,8-tetrahydropirydo[2,3-d]pirymidyn-7-onu (związek **XXVIII**).

Analogi te jednak nie wykazały zdolności hamowania formylotransferazy fosforybozylglicynamidowej. Powodem braku pożądanego działania może być obecność grupy karbonylowej w pozycji 7 [37]:

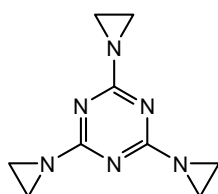

2.3. Pochodne 1,3,5-triazyny o działaniu przeciwnowotworowym

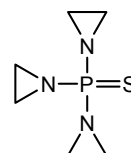
Pochodne 1,3,5-triazyny wykazują szerokie spektrum działania biologicznego, między innymi aktywność przeciwnowotworową.

Podstawę do szeroko zakrojonych badań nad nowymi pochodnymi tej grupy związków dają doniesienia literaturowe na temat leków takich jak: *Tretamina*, *Altretamina*, *Trimelamol*, *Furazil* i *Dioxadet*.

Tretamina jest analogiem *Thiotepy*, ma zachowane grupy etylenoiminowe, a zmieniony nośnik tych grup, którym jest pierścień triazyny.

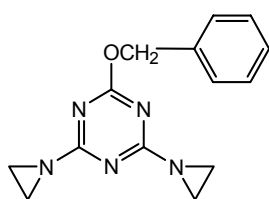

Tretamina

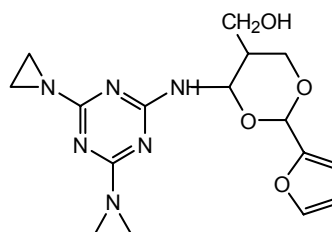

Thiotepa

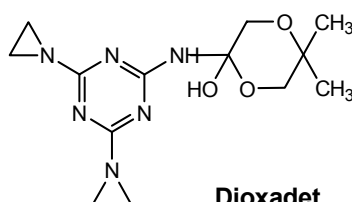
Obecnie lek ten jest rzadko stosowany, aczkolwiek okazał się skuteczny w leczeniu raka jajników, rozlanego raka sutka oraz choroby Hodgkina [38]. Na podstawie struktury tego związku zsyntetyzowano inne analogi z grupami etylenoiminowymi o działaniu przeciwnowotworowym takie jak *Benzodet*, *Furazil* i *Dioxadet* [39]:

Benzodet

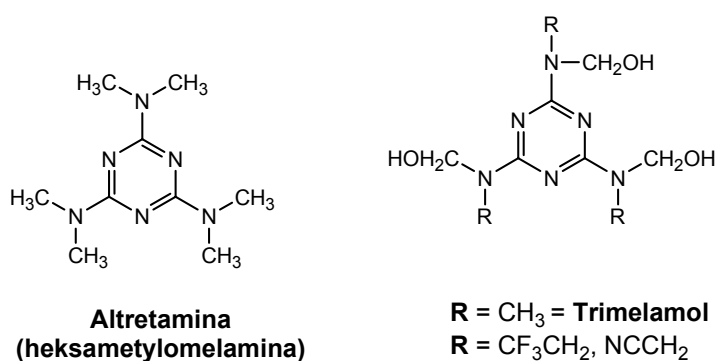

Furazil

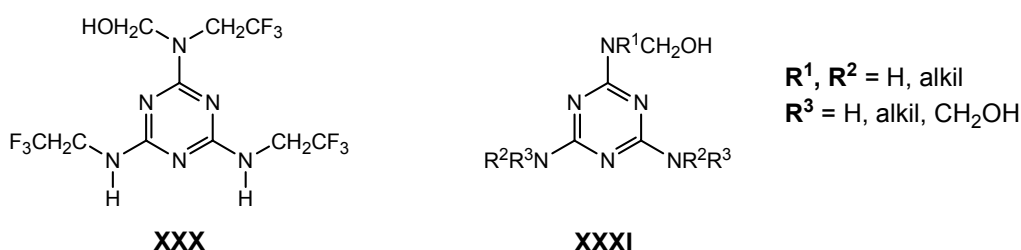
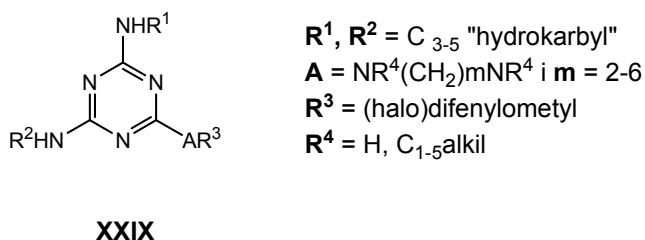
Dioxadet

Innym analogiem *Tretaminy* jest *Altretamina*, w której grupy etylenoiminowe zastąpiono dimetyloaminowymi [40]. Heksametylomelamina jest do dziś stosowana w chemioterapii raka jajników, różnego rodzaju chłoniaków, w szczególności po nieefektywnym leczeniu *Cisplatyną*, a także w raku piersi [41]. Jednak mechanizm działania przeciwnowotworowego *Altretaminy* jest dotychczas nieznan.

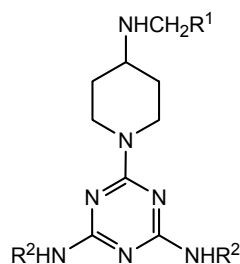

Modyfikując strukturę ugrupowania dimetyloaminowego *Altretaminy* otrzymano szereg pochodnych 1,3,5-triazyny wykazujących aktywność cytostatyczną [42], z których na wyróżnienie zasługuje *Trimelamol*.

Kolejne triaminopochodne triazyny typu **XXIX**, **XXX** i **XXXI** także wykorzystano w leczeniu różnego rodzaju białaczek [43]:

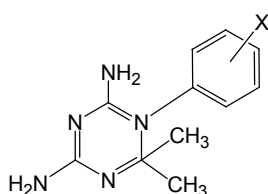
Stwierdzono również, że związki typu **XXXII** mogą powodować odwrócenie oporności względem podstawowych leków przeciwnowotworowych [44]:

$R^1 = CH(C_6H_5F)_2$; $R^2 = H, 2\text{-propenyl}$
 $R^1 = H, \text{alkil}$; $R^2 = \text{allyl}$

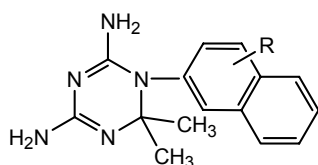
XXXII

Pochodne 2,4-diamino-1,2-dihydro-2,2-dimetylo-1-fenyls-triazyny **XXXIII** także wykazują działanie przeciwnowotworowe hamując aktywność DHFR [45, 46]:

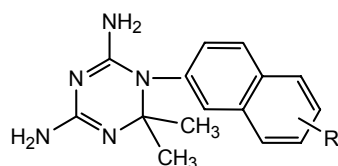
$X = 3\text{-H}, 3\text{-SO}_2\text{NH}_2, 3\text{-COCH}_3,$
 $3\text{-COOCH}_2\text{CH}_3, 3\text{-OH},$
 $3\text{-F}, 3\text{-Cl}, 4\text{-SO}_2\text{NH}_2, 4\text{-SO}_2\text{CH}_3,$
 $4\text{-COCH}_3, 4\text{-COOCH}_3 \text{ itd.}$

XXXIII

$R = 6\text{-COOH}, 6\text{-OCH}_2\text{C}_6\text{H}_5, 6\text{-OH}$

XXXIV

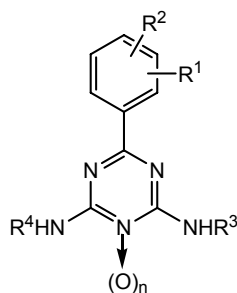

$R = H, 6\text{-Br}, 6\text{-CH}_3\text{O}, 6\text{-PrO}, 6\text{-OH},$
 $6\text{-PhCH}_2\text{O}, 6\text{-COOH}$

XXXV

Z kolei grupa chińskich naukowców stwierdziła, iż analogi 4,6-diamino-1,2-dihydro-2,2-dimetylo-1-naftylo-1,3,5-triazyny **XXXIV** i **XXXV** wykazują działanie przeciwnowotworowe, głównie względem raka żołądka typu MGC-823 [47, 48].

Pochodne 2,4-diamino-6-fenyls-triazyny **XXXVI** opatentowano jako potencjalne środki w leczeniu raka okrężnicy [49], zaś lekiem stosowanym w białaczce P 388 jest *Teroksiron* [50]:

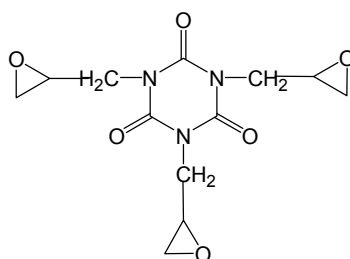

XXXVI

$R^1, R^2 = H, \text{ halo, amino, aralkiloamino, NO}_2, \text{ alkil, alkoksyl, alkoksyalkil, aralkiloksyl, aryl}$

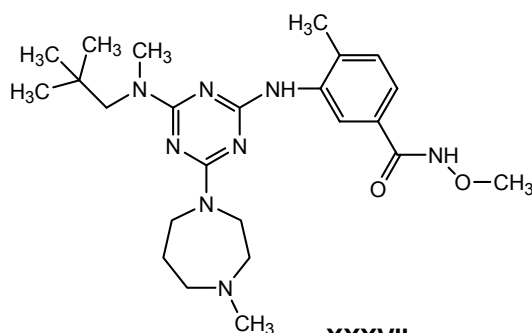
$R^3, R^4 = H, \text{ nikotynoil, alkoksyl;}$

$n = 0, 1$

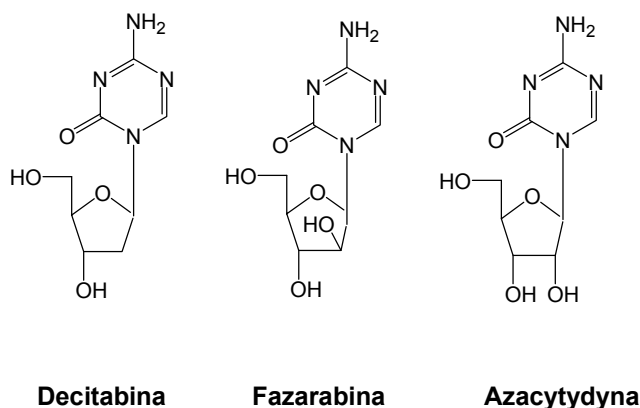
Teroksiron

Związek **XXXVII** posiada aktywność zarówno *in vivo* (w podaniu doustnym), jak i *in vitro* w przewlekłych chorobach o podłożu zapalnym [51]:

XXXVII

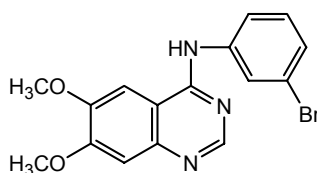
Interesujący wątek poszukiwania leków przeciwnowotworowych stanowią syntezy analogów nukleozydów pirymidynowych zawierających pierścien 1,3,5-triazyny. Przykładowo *Decitabinę* stosuje się w przypadkach przewlekłej białaczki szpikowej (CML) [52] oraz w nowotworach płuc i okrężnicy typu DLD-1 [53]. Jej pochodnymi są *Fazarabina* [54] oraz *Azacytydyna*, która znalazła zastosowanie w leczeniu białaczki oraz raka piersi [55]. Ostatnie doniesienia wykazały, że wpływa hamująco na replikację wirusa HIV-1 [56]:

2.4. Inhibitory kinazy tyrozynowej receptora czynnika wzrostu naskórka (EGFR)

EGFR (ang. *Epidermal Growth Factor Receptor*) to receptor, który jest dogodnym celem chemioterapii nowotworów, ponieważ odgrywa ważną rolę w procesach stymulacji wzrostu i występuje w nadmiernych ilościach w komórkach nowotworów ludzkich [57].

Odkrycie inhibitorów z grupy 4-anilino-chinazoliny było bardzo ważnym momentem wykorzystania inhibitorów kinazy tyrozynowej EGFR w terapii nowotworów [58]. Związki te działają poprzez kompetycyjne wypieranie ATP z centrum aktywnego enzymu. Aktywność biologiczną zawdzięczają obecności lipofilowych, elektrono-akceptorowych grup w pozycji 3 pierścienia aniliny oraz elektrono-donorowych grup w pozycji 6 lub 7 ugrupowania chinazoliny. Bromopochodna typu **A** jest przykładem, dla której $IC_{50} = 0.025 \mu\text{M}$ [59]:

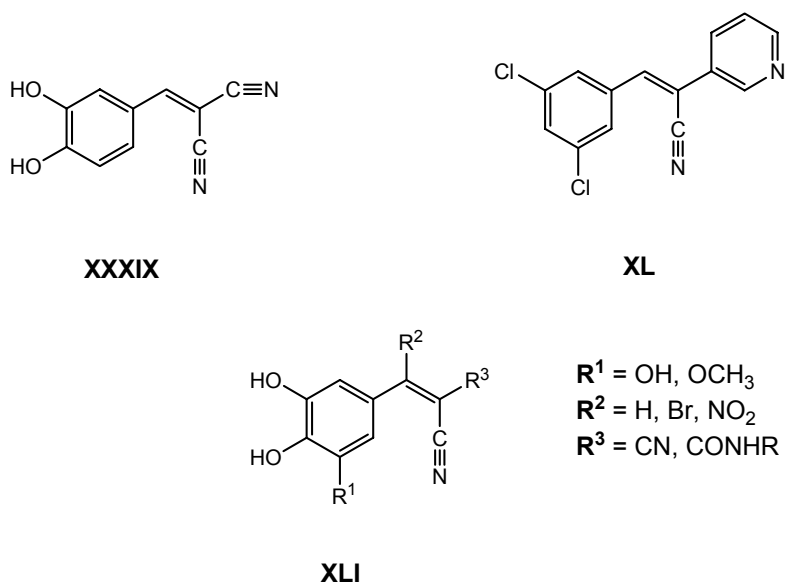

XXXVIII

Tyrfostyny są odrębną klasą związków, które są inhibitorami kinazy tyrozynowej. Te niewielkie cząsteczki związków organicznych zostały zaprojektowane jako mimetyki tyrozyny mające działać w centrum aktywnym proteinowych kinaz tyrozynowych. Modyfikując nieznacznie ich strukturę odkryto

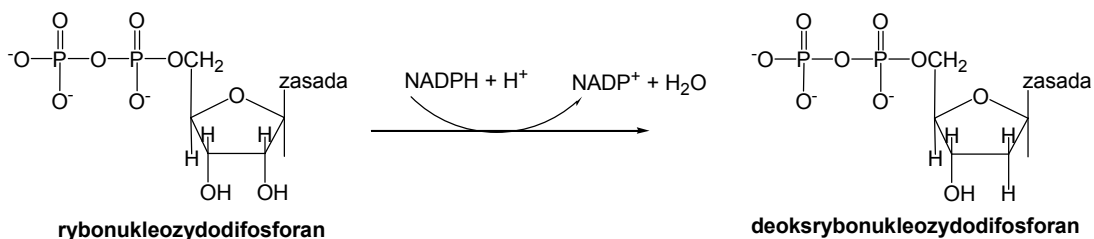

analogi hamujące selektywnie kinazę tyrozynową EGFR. Związki **XXXIX** – **XLI** wykazały znaczną aktywność przeciwnowotworową w badaniach na zwierzętach [60-62]:

2.5. Inhibitory reduktazy rybonukleotydowej (RR)

Reduktaza rybonukleotydowa RR jest enzymem odpowiedzialnym za przekształcenie rybonukleotydów do deoksyrybonukleotydów (Rysunek 4). RR działa jedynie w komórkach dzielących się, które aktywnie syntetyzują DNA [2].

Rysunek 4

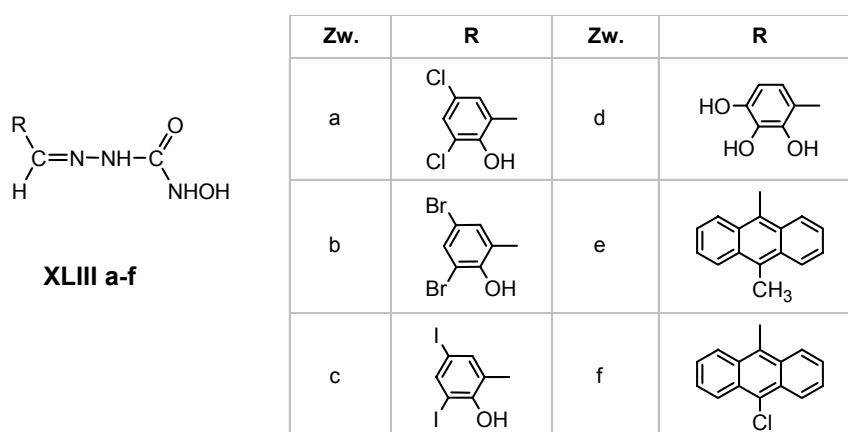
RR odgrywa bardzo ważną rolę w momentach przełomowych dla rozwoju komórek nowotworowych a jej aktywność jest ściśle powiązana z nowotworowym stanem ekspresji. Istnieją dwie główne klasy leków hamujących ten enzym, które omówiono w kolejnych podrozdziałach.

2.5.1. Pochodne hydroksymocznika

Hydroksymocznik, hydroksyguanidyna, tiosemikarbazon oraz podstawiony kwas benzohydroksamowy, wykazują działanie przeciwnowotworowe polegające na hamowaniu syntezy DNA poprzez blokowanie aktywności RR [63].

Hydroksymocznik (HU), znany pod nazwą *Hydroksykarbamid*, jest obecnie stosowany w leczeniu przewlekłej białaczki szpikowej, czerwienicy prawdziwej i czerniaka złośliwego. Związek ten jest także inhibitorem cytozolowych izoenzymów hCAI i hCAII ludzkiej anhidrazy węglanowej [64]. Dowiedziono jednak, że jego zastosowanie terapeutyczne ma kilka wad: krótki okres półtrwania, konieczność stosowania dużych dawek oraz szybki rozwój oporności nowotworów na leczenie.

Związki **XLIII a – f**, to 6 analogów zasad Schiffa hydroksysewikarbazydu (SB-HSC), które w badaniach *in vitro* na komórkach białaczki mysiej L 1210 wykazały 11 - 30-krotnie wyższą aktywność biologiczną niż związek macierzysty:

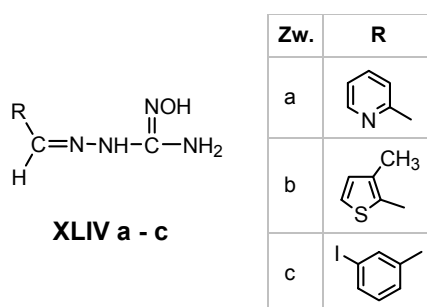

Czynnikiem przeciwnowotworowym jest obecność farmakoforu – ugrupowań NHCONHOH oraz grupy hydroksylowe w pozycji *orto*- obecne w pierścieniu fenylowym (**XLIII a – d**). Związek **XLIII d**, który posiada ponadto 2 grupy hydroksylowe w pozycji *meta* i *para* jest w tej grupie najaktywniejszym inhibitorem RR. Poza tym, badania *in vitro* z użyciem ludzkich komórek CCRF-CEM białaczki dowiodły, że pochodne **XLIII a** oraz **XLIII e** odznaczają się dużą selektywnością działania i mniejszą toksycnością [65].

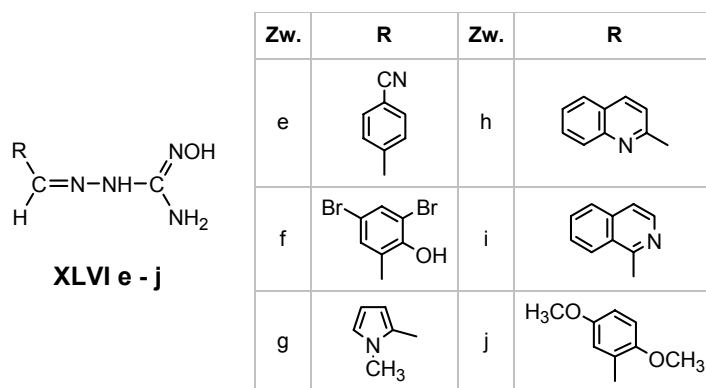
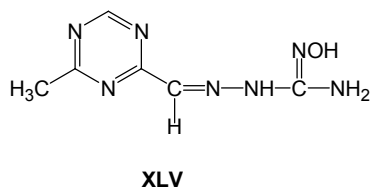
2.5.2. Pochodne hydroksyguanidyny

Hydroksyguanidyna zawiera grupę iminową układu guanidyny oraz grupę hydroksyaminową hydroksymocznika odpowiedzialną za działanie przeciwnowotworowe [66].

Zespół kierowany przez Liena otrzymał pochodne *N*-hydroksy-*N'*-aminoguanidyny. W wyniku badań *in vitro* na komórkach rakowych szczurów związki **XLIV a – c** wykazały wysoką aktywność przeciwnowotworową [67]:

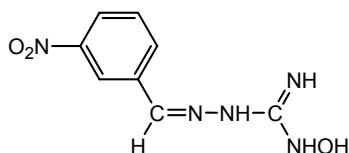

Kolejne modyfikacje struktury doprowadziły do uzyskania nowego związku **XLV**. Jest to pochodna triazyny, otrzymana w wyniku modyfikacji struktury powyższych analogów, która posiada 10-krotnie większą aktywność przeciwnowotworową i niższą toksyczność niż związki macierzyste [68]:

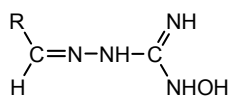
W grupie pochodnych hydroksyguanidyny **XLVI**, obiecującym środkiem farmakologicznym jest związek **XLVI f** będący przedmiotem badań w NCI.

Mechanizm hamowania reduktazy rybonukleotydowej był badany przez kilka zespołów naukowych, a wyniki były podobne. Związki **XLVI h**, **XLVI i** oraz **XLVI k** hamują enzym, przy czym najsilniejszym inhibitorem jest **XLVI i** [69].

XLVI k

Analogi hydroksyguanidyny oznaczone symbolami **XLVII a - f** zostały przebadane *in vitro* na komórkach białaczki mysiej L 1210 oraz komórkach ludzkiego raka gruczołu piersiowego ZR-75 [70]. Wszystkie pochodne okazały się bardzo skutecznymi chemioterapeutykami.

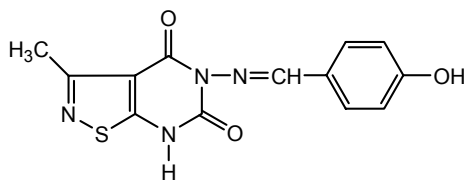

XLVII a - f

Zw.	R	Zw.	R
a		d	
b		e	
c		f	

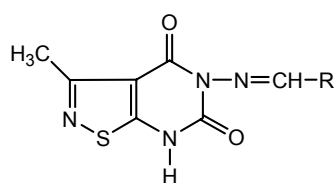
2.6. Analogi puryn

Zespół badaczy z AM we Wrocławiu kierowany przez profesora Z. Machonia wykazał, iż zasada Schiffa oznaczona symbolem **IP-10** tj. 5-(4'-hydroksybenzylidenoimino)-3-metylo-izotiazolo[5,4-d]pirymidyno-(7H)-4,6-dion wykazuje silną aktywność przeciwnowotworową w stosunku do komórek białaczki i czerniaka [71].

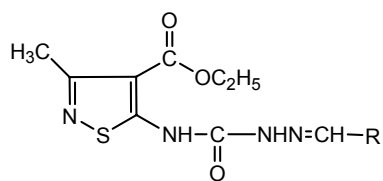
IP - 10

Następnie otrzymano pochodne 5-amino-3-metylo-izotiazolo[5,4-*d*]pirymidyno-(7*H*)-4,6-dionu (**XLVIII a – g**), a także pochodne estru etylowego kwasu 3-metylo-5-semikarbazido-4-izotiazolokarboksylowego (**XLIX a – d**), z których największe nadzieje na uzyskanie leków onkostatycznych rokują związki **XLVIII b i c** oraz **XLIX a** [72]:

XLVIII a - g

Zw.	R	Zw.	R
a		e	
b		f	
c		g	
d			

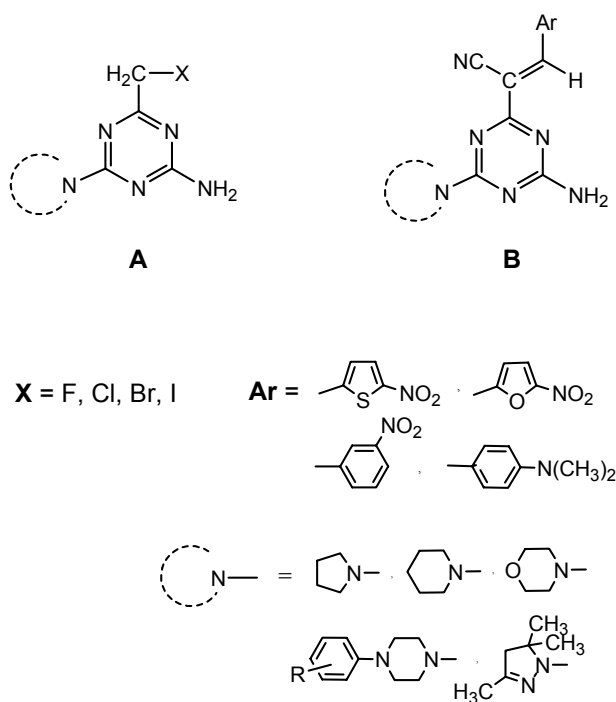

XLIX a - d

Zw.	R	Zw.	R
a		c	
b		d	

3. CEL PRACY

Badania prowadzone od szeregu lat w Katedrze i Zakładzie Technologii Chemicznej Środków Leczniczych we współpracy z Katedrą Chemii Organicznej AMG dotyczą poszukiwania nowych syntetycznych leków przeciwnowotworowych. Obiecujące wyniki uzyskano w grupie pochodnych 1,3,5-triazyny zawierających ugrupowania aminowe w położeniu 2 i 4 oraz podstawnik halometylowy [73] lub akrylonitrylowy [74] w pozycji 6 pierścienia heterocyklicznego. Struktury najaktywniejszych związków typu **A** i **B** przedstawiono na Rysunku 5:

Rysunek 5

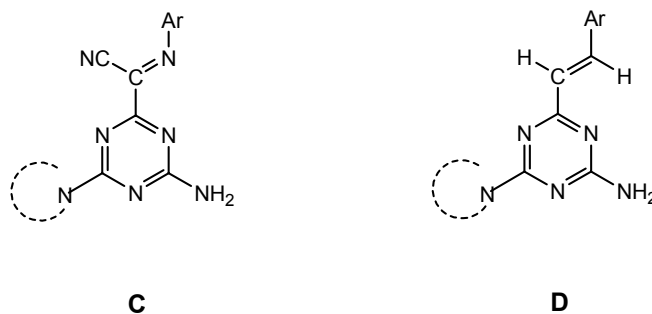
Jakkolwiek spektrum działania przeciwnowotworowego związków **A** i **B** jest odmienne, wspólnym elementem strukturalnym jest obecność ugrupowania 2,4-diamino-1,3,5-triazyny, przy czym atom azotu w położeniu 4 jest wbudowany w pierścień heterocykliczny. Oznacza to, że 2-aminotriazyna stanowi istotny element farmakoforowy tej klasy cytostatyków.

Związki typu **A** zostały wyczerpująco zbadane pod kątem zależności struktura-aktywność biologiczna [74]. Wykazano, że najaktywniejszy związek zawiera w pozycji 4 triazyny pierścień 3,5,5-trimetylopirazoliny, a w położeniu 6 ugrupowanie bromometylowe.

Pod tym względem pochodne typu **B** są mniej zbadane, a obecność ugrupowania akrylonitrylowego rodzi szereg istotnych pytań na gruncie chemii medycznej:

- Czy obecność grupy nitylowej (CN) jest niezbędna dla aktywności przeciwnowotworowej?
- Czy obecność grupy nitrowej (NO₂) pierścienia aromatycznego (heteroaromatycznego) jest niezbędna?
- Jaki jest wpływ azotowego pierścienia heterocyklicznego w położeniu 4 triazyny na aktywność biologiczną?

Szukając odpowiedzi na powyższe pytania postanowiono przeprowadzić syntezy dwóch szeregów pochodnych triazyny oznaczonych na Rysunku 6 ogólnymi wzorami **C** i **D**:

Rysunek 6

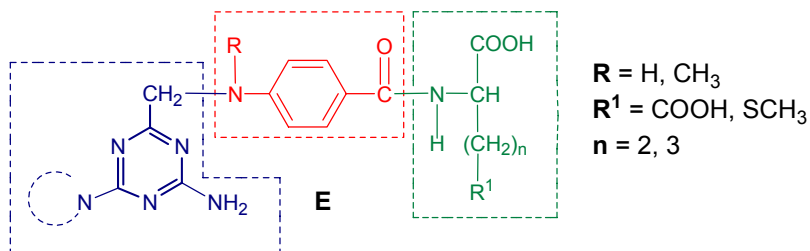
Związki typu **C** posiadają atom azotu w miejscu grupy = C3-H akrylonitrylu. Natomiast związki typu **D** pozbawione są grupy nitylowej przy alkenylowym atomie węgla.

Obie serie zawierają zróżnicowane podstawniki heterocykliczne w pozycji 4 triazyny oraz różne pierścienie aromatyczne (heteroaromatyczne) przy alkenylowym atomie węgla.

W ostatnich latach rosnącego znaczenia nabierają badania w dziedzinie syntezy potencjalnych leków posiadających dwa punkty uchwytu, a więc działających za pośrednictwem dwóch niezależnych mechanizmów (ang. *dual acting drugs*) [75, 76]. Związki tego typu posiadają cechy strukturalne umożliwiające wpływ na biomolekuły odpowiedzialne za procesy metaboliczne, których efektem końcowym - jak w przypadku leków cytostatycznych - jest zahamowanie wzrostu lub apoptoza komórek nowotworowych.

W „Części Teoretycznej” pracy (Rozdział 2) omówiono ważniejsze osiągnięcia w zakresie syntezy antymetabolitów kwasu foliowego, których prototypem jest *Metotreksat*. Naszą uwagę zwrócił fakt, iż dokonano syntezy związków zawierających ugrupowanie 2-aminopirymidyny w miejscu pierścienia pteryny, natomiast brak jest informacji n.t. syntezy odpowiednich analogów 2-amino-1,3,5-triazyny.

Stąd też, kolejnym celem niniejszej pracy była synteza analogów *Metotreksatu* przedstawiona na Rysunku 7 o ogólnym wzorze **E**:

Rysunek 7

Budowa chemiczna analogów *Metotreksatu* typu **E** umożliwia modyfikacje w obrębie trzech elementów strukturalnych:

- ugrupowania 2-aminotriazyny: zróżnicowane azotowe pierścienie heterocykliczne w położeniu 4;
- ugrupowania kwasu *p*-aminobenzoowego: **R** = H lub CH₃;
- ugrupowania aminokwasu: **n** = 2, 3; **R**¹ = COOH lub SCH₃.

Reasumując, celem niniejszej pracy było opracowanie metod syntezy trzech nie opisanych uprzednio w literaturze chemicznej, szeregów związków pochodnych 1,3,5-triazyny **C**, **D** i **E** o potencjalnej aktywności przeciwnowotworowej oraz w przypadku wystąpienia takiego działania dokonanie analizy zależności struktura - aktywność (SAR).

4. BADANIA WŁASNE

4.1. Otrzymywanie pochodnych 2-(2,4-diaminotriazyn-6-ylo)-2-iminoarylo-acetonitrylu

Analogi pochodnych akrylonitrylu zawierające atom azotu w miejscu grupy =C3H oznaczone w rozdziale 2 (Cel Pracy) ogólnym wzorem **C** otrzymywano na drodze reakcji kondensacji pochodnych (2,4-diamino-1,3,5-triazyn-6-ylo)acetonitrylu ze związkami nitrozowymi [77].

W kolejnych podrozdziałach omówiono wyniki badań nad syntezą (2,4-diamino-1,3,5-triazyn-6-ylo)acetonitryli stosowanych jako substraty oraz ich kondensacji ze związkami nitrozowymi.

4.1.1. Synteza (2,4-diamino-1,3,5-triazyn-6-ylo)acetonitryli (11–19)

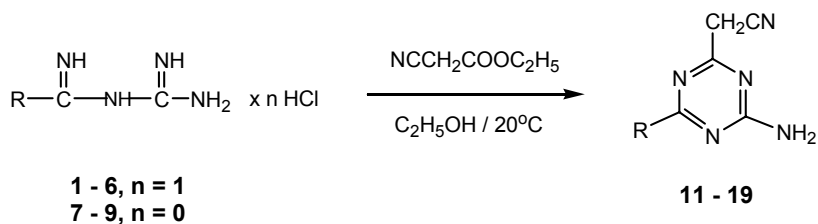
Znana metoda otrzymywania pochodnych 2,4-diamino-1,3,5-triazyny polega na reakcji cyklokondensacji biguanidów z odpowiednimi estrami kwasów karboksylowych [78]. Zastosowanie cyjanooctanu etylu umożliwia otrzymanie odpowiednich pochodnych acetonitrylu [79].

W celu otrzymania tytułowych pochodnych acetonitrylu **11 – 19**, w pierwszym etapie przeprowadzono syntezę odpowiednich pochodnych biguanidu działając cyjanoguanidyną na chlorowodorki amin cyklicznych. Na tej drodze otrzymano biguanidy **1 – 6** w formie chlorowodorków, a po neutralizacji chlorowodorków wodnym roztworem NaOH uzyskano biguanidy **7 – 9** w postaci wolnych zasad.

Następnie przeprowadzono syntezę acetonitryli **11 – 19** zgodnie ze Schematem 1.

Syntezy związków **11 – 19** przeprowadzono dwiema metodami. Pierwsza z nich, przy zastosowaniu chlorowodorków biguanidu **1 – 6** wymagała zastosowania etanolanu sodu w bezwodnym etanolu i umożliwiła otrzymanie produktów **11 – 16** z wydajnością 34 - 76%. Druga metoda, przy zastosowaniu wolnych zasad **7 – 9**, prowadzona w środowisku alkoholu etylowego w temperaturze pokojowej prowadziła do wytworzenia związków **17 – 19** z wydajnością 16 - 63%.

Schemat 1

Zw.	R	Zw.	R
1, 11		6, 16	
2, 12		7, 17	
3, 13		8, 18	
4, 14		9, 19	
5, 15			

Spośród pochodnych biguanidu związki oznaczone numerami **2**, **3**, **4** i **7** nie były wcześniej opisane w literaturze chemicznej. W grupie pochodnych acetonitrylu nowymi związkami są: **12**, **13**, **14** i **17**.

Strukturę otrzymanych związków **11** – **19** potwierdzono w oparciu o wyniki analizy elementarnej oraz w przypadku związków nie opisanych w piśmiennictwie, na podstawie analizy widm IR i NMR.

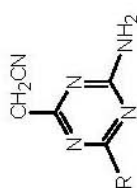
Przykładowo, w widmie IR związku **17** znajdujemy pasmo odpowiadające drganiom walencyjnym grupy CN przy 2259 cm^{-1} oraz dwa intensywne pasma drgań rozciągających symetrycznych i asymetrycznych grupy NO_2 przy 1322 i 1534 cm^{-1} .

W widmie ^1H NMR tego związku występują dwa multiplety o intensywności czterech protonów każdy w zakresach 3.61 i 3.88 ppm; singlet 6- CH_2 - przy 3.93 ppm oraz dwa dublety w zakresie aromatycznym widma przy 7.06 i 8.1 ppm odpowiadające protonom pierścienia fenyłowego podstawionego w pozycjach 1 i 4. Obecność protonów grupy aminowej potwierdza szeroki singlet o intensywności dwóch protonów przy 7.17 ppm.

Reasumując, w tej części pracy otrzymano 18 związków, w tym 8 wcześniej nie opisanych w literaturze (**2**, **3**, **4**, **7**, **12**, **13**, **14**, **17**). Pochodne acetonitrylu **11** – **19** posłużyły jako substraty do reakcji ze związkami nitrozowymi.

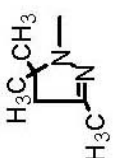
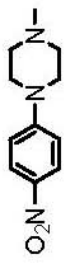
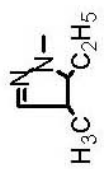
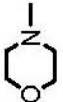
Właściwości fizykochemiczne i spektroskopowe otrzymanych związków przedstawiono w Tabeli 1.

Tabela 1. Dane fizykochemiczne i spektroskopowe związków (11 – 19)

Nr zw.	R	Sposób syntezy	Wyd. [%]	T. t. [°C]	Wzór sum. m.cz.	IR [cm ⁻¹]	¹ H NMR [δ ppm]
11		A	40	205-209 (DMF-H ₂ O)	C ₁₅ H ₁₇ N ₇ 295.35	3433, 3323, 3156, 2259, 1653	3.14-3.19 (m, 4H, CH ₂), 3.86 (m, 4H, CH ₂), 3.9 (s, 2H, CH ₂), 6.83 (t, 1H, CH, J = 7.2 Hz), 6.98 (d, 2H, CH, J = 7.6 Hz), 7.2 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.25 (t, 2H, CH, J = 8.5 Hz)
12		A	34	173-176 (MeOH)	C ₁₆ H ₁₉ N ₇ 309.37	3350, 3325, 2255, 1650, 1632	2.32 (s, 3H, CH ₃), 2.84-2.89 (m, 4H, CH ₂), 3.35-3.89 (m, 4H, CH ₂), 3.92 (s, 2H, CH ₂), 6.99-7.22 (m, 4H, CH + 2H, NH ₂)
13		A	46	160-162 (MeOH)	C ₁₅ H ₁₆ ClN ₇ 329.79	3436, 3322, 3155, 2259, 1650	3.24 (szer. s, 4H, CH ₂), 3.86 (szer. s, 4H, CH ₂), 3.92 (s, 2H, CH ₂), 6.83 (d, 1H, CH, J = 7.8 Hz), 6.96 (d, 1H, CH, J = 8.3 Hz), 7.01 (s, 1H, CH), 7.13 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.27 (t, 1H, CH, J = 8.1 Hz, J = 8 Hz)
14		A	73	180-182 (MeOH)	C ₁₅ H ₁₆ FN ₇ 313.34	3416, 3326, 3153, 2262, 1656	3.07-3.18 (m, 4H, CH ₂), 3.85 (szer. s, 4H, CH ₂), 3.9 (s, 2H, CH ₂), 6.95-7.12 (m, 4H, CH + 2H, NH ₂)

Tabela 1 cd.

Nr zw.	R	Sposób syntezy	Wyd. [%]	T. t. [°C]	Wzór sum. m.cz.	IR [cm ⁻¹]	¹ H NMR [δ ppm]
*15		A	76	174-176 (MeOH)	C ₉ H ₁₂ N ₆ 204.24	3459, 3339, 3200, 2255, 1660	1.95-1.96 (m, 4H, CH ₂), 3.5-3.52 (m, 2H, CH ₂), 3.58-3.6 (m, 2H, CH ₂), 3.63 (s, 2H, CH ₂), 5.3 (s, 2H, NH ₂)
**16		A	50	236-237 (butanol)	C ₁₁ H ₁₆ N ₇ 245.29	3350, 3315, 3200, 2255, 1650	
17		B	59	263-265 (DMF-H ₂ O)	C ₁₆ H ₁₆ N ₈ O ₂ 340.35	3455, 3332, 3196, 2259, 1630	3.56-3.61 (m, 4H, CH ₂), 3.88 (szer. s, 4H, CH ₂), 3.93 (s, 2H, CH ₂), 7.06 (d, 2H, CH, J = 9.5 Hz), 7.17 (szer. s, 2H, NH ₂), 8.1 (d, 2H, CH, J = 9.4 Hz)
*18		B	63	278-280 (MeOH)	C ₁₁ H ₁₅ N ₇ 245.29	3503, 3120, 2977, 2257, 1642	1.21-1.28 (m, 6H, CH ₃), 2.38-2.43 (m, 1H, CH), 2.59-2.67 (m, 1H, CH), 3.25-3.3 (m, 1H, CH), 3.69 (m, 3H, CH + CH ₂), 4.22 (s, 1H, CH), 5.41 (szer. s, 2H, NH ₂)
*19		B	16	178-180 (MeOH)	C ₉ H ₁₂ N ₆ O 220.23	3369, 3223, 2924, 2259, 1646	3.64 (s, 2H, CH ₂), 3.73 (m, 4H, CH ₂), 3.8-3.87 (m, 4H, CH ₂), 5.2 (s, 2H, NH ₂)

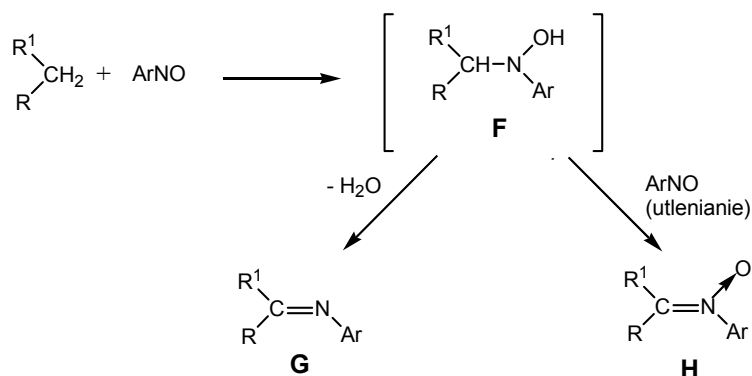
**Właściwości fizykochemiczne i spektralne związku (16) są zgodne z piśmiennictwem [74].

Widma ¹H NMR wykonano w DMSO-d₆ lub CDCl₃*

4.1.2. Reakcje triazyn-2-ylo-acetonitryli (11–19) z *N,N*-dimetylo-4-nitrozoaniliną. Synteza 2-(4,6-diamino-1,3,5-triazyn-2-ylo)-2-[[4-(dimetyloamino)fenylo]imino]acetonitryli (20–28)

Reakcje kondensacji związków posiadających ugrupowanie metylenowe (C-H kwasu) z aromatycznymi związkami nitrozowymi po raz pierwszy przeprowadzone zostały w drugiej połowie XIX wieku przez Ehrlicha i Sachsa [80]. W kolejnych latach Barrow i Thorneycroft dowiedli, iż tego typu reakcje – w zależności od struktury substratów – mogą prowadzić do wytworzenia produktów o strukturze imin **G** lub nitronów **H** [81]:

Schemat 2

Reakcja przebiega za pośrednictwem adduktu **F**, który wskutek utraty cząsteczki wody tworzy iminę **G**, lub ulega utlenieniu przez drugą cząsteczkę związku nitrozowego, co prowadzi do powstania nitronu **H** (Schemat 2).

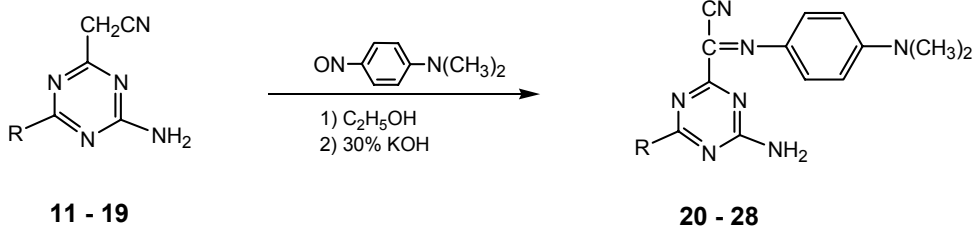
Związki o strukturze nitronów otrzymano działając *N,N*-dimetylo-4-nitrozoaniliną na fenyloacetonitryl w obecności zasady [81].

W niniejszej pracy reakcje pochodnych triazyny **11** – **19**, posiadających aktywne ugrupowanie metylenowe w położeniu 2 z *N,N*-dimetylo-4-nitrozoaniliną prowadzono w środowisku wrzącego alkoholu etylowego w obecności 30% wodnego roztworu KOH, zgodnie ze Schematem 3.

Otrzymane tym sposobem pożądane pochodne iminoacetonitrylu **20** – **28** były jedynymi produktami tej reakcji i powstawały z wydajnością 36 - 89%.

Strukturę iminoacetonitryli określono w oparciu o wyniki analizy elementarnej oraz analizę spektroskopową IR, NMR i MS.

Schemat 3

Zw.	R	Zw.	R
11, 20		16, 25	
12, 21		17, 26	
13, 22		18, 27	
14, 23		19, 28	
15, 24			

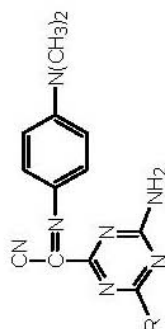
Przykładowo, w widmie IR związku **20** znajdujemy pasma absorpcji grupy NH_2 przy 3317 i 3180 cm^{-1} oraz grupy CN przy 2204 cm^{-1} . Przesunięcie położenia pasma absorpcji grupy CN w kierunku niższych liczb falowych w porównaniu z substratem ($\nu_{\text{CN}} = 2259\text{ cm}^{-1}$) potwierdza fakt sprzężenia grupy nitylowej z wiązaniem podwójnym $\text{C}=\text{N}$ ugrupowania iminowego. To ostatnie w widmie IR manifestuje się obecnością pasma absorpcji przy 1614 cm^{-1} .

W widmie $^1\text{H NMR}$ tego związku występuje singlet o intensywności 6 protonów przy 3.11 ppm odpowiadający protonom grup metylowych *N,N*-dimetyloaniliny, trzy multiplety przy 3.25 , 3.89 i 3.99 ppm o intensywności odpowiednio 4, 2 i 2 protonów potwierdzają obecność pierścienia piperazyny. Dwa dublety przy 6.75 i 7.86 ppm o stałej sprzężenia $J = 9\text{ Hz}$ wskazują na obecność pierścienia aromatycznego podstawionego w pozycjach 1 i 4, natomiast trzy multiplety przy 6.91 (1H), 6.97 (2H) oraz 7.32 (2H) ppm odpowiadają protonom monopodstawionego pierścienia fenylowego.

Wykonano także widmo masowe związku **20**, w którym znajdujemy pasmo jonu macierzystego M^+ przy $m/z = 427$ o intensywności 100% oraz pasma jonów fragmentacyjnych przy $m/z = 295$ (52%) i 132 (22%).

Właściwości fizykochemiczne i spektroskopowe otrzymanych związków **20 – 28** przedstawiono w Tabeli 2.

Tabela 2. Dane fizykochemiczne i spektroskopowe związków (20 – 28)

Nr zw.	Wyd. [%]	T. t. [°C]	Wzór sum. m.cz.	IR [cm ⁻¹]	¹ H NMR [δ ppm]
*20	68	243-246 (DMF-H ₂ O)	C ₂₃ H ₂₅ N ₉ 427.5	3317, 3180, 2914, 2204, 1653, 1614	3.11 (s, 6H, CH ₃), 3.25 (s, 4H, CH ₂), 3.89-3.99 (m, 4H, CH ₂), 5.62 (szer. s, 2H, NH ₂), 6.75 (d, 2H, CH, J = 9.3 Hz), 6.91 (t, 1H, CH, J = 7.3 Hz, J = 6.8 Hz), 6.97 (d, 2H, CH, J = 7.8 Hz), 7.28-7.32 (m, 2H, CH), 7.86 (d, 2H, J = 8.8 Hz)
21	84	294-296 (DMF)	C ₂₄ H ₂₇ N ₉ 441.53	3473, 3278, 3134, 2202, 1629, 1557	2.33 (s, 3H, CH ₃), 2.91 (szer. s, 4H, CH ₂), 3.08 (s, 6H, CH ₃), 3.36 (szer. s, 4H, CH ₂), 6.87 (d, 2H, CH, J = 9.3 Hz), 6.9-7.25 (m, 4H, CH), 7.4 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.61 (d, 2H, CH, J = 9.1 Hz)
22	36	250-254 (DMF-H ₂ O)	C ₂₃ H ₂₄ ClN ₉ 461.76	3311, 3213, 2908, 2203, 1644, 1615	3.08 (s, 6H, CH ₃), 3.29 (szer. s, 4H, CH ₂), 3.92 (szer. s, 2H, NH ₂), 3.93 (szer. s, 4H, CH ₂), 6.58-6.63 (m, 1H, CH), 6.82-7.04 (m, 4H, CH), 7.22-7.3 (m, 2H, CH), 7.62 (d, 1H, CH, J = 9.1 Hz)
23	50	236-240 (DMF-H ₂ O)	C ₂₃ H ₂₄ FN ₈ 431.50	3318, 3176, 2906, 2202, 1644, 1557	3.08 (s, 6H, CH ₃), 3.17 (szer. s, 4H, CH ₂), 3.94 (szer. s, 4H, CH ₂), 6.87 (d, 2H, J = 9.3 Hz), 6.98-7.14 (m, 4H, CH), 7.16 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.62 (d, 2H, CH, J = 9.1 Hz)
*24	65	295-299 (DMF)	C ₁₇ H ₂₀ N ₈ 336.39	3407, 3327, 3210, 2201, 1661, 1613	1.98 (s, 4H, CH ₂), 3.1 (s, 6H, CH ₃), 3.55 (s, 2H, CH ₂), 3.75 (s, 2H, CH ₂), 5.4 (szer. s, 2H, NH ₂), 6.75 (d, 2H, CH, J = 8.3 Hz), 7.84 (d, 2H, CH, J = 6.8 Hz)

Tabela 2 cd.

Nr zw.	Wyd. [%]	T. t. [°C]	Wzór sum. m.cz.	IR [cm ⁻¹]	¹ H NMR [δ ppm]
25	89	>350 (DMF-H ₂ O)	C ₁₉ H ₂₃ N ₉ 377.44	3398, 3306, 3225, 2202, 1633, 1615	1.64 (s, 6H, CH ₃), 1.99 (s, 3H, CH ₃), 2.86 (s, 2H, CH ₂), 3.1 (s, 6H, CH ₃), 6.85 (d, 2H, CH, J = 8.8 Hz), 7.3 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.6 (d, 2H, CH, J = 8.3 Hz)
26	60	273-276 (DMF-H ₂ O)	C ₂₃ H ₂₄ N ₁₀ O ₂ 472.50	3348, 3135, 2908, 2201, 1633, 1599	3.06 (s, 6H, CH ₃), 3.61 (szer. s, 4H, CH ₂), 3.92 (szer. s, 4H, CH ₂), 6.84 (d, 2H, CH, J = 9.1 Hz), 7.06 (d, 2H, CH, J = 9.2 Hz), 7.3 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.6 (d, 2H, CH, J = 8.9 Hz), 8.08 (d, 2H, CH, J = 9 Hz)
27	79	271-274 (DMF-H ₂ O)	C ₁₉ H ₂₃ N ₉ 377.44	3313, 3179, 2932, 2200, 1652, 1613	1.1-1.17 (m, 6H, CH ₃), 2.29-2.43 (m, 2H, CH ₂), 3.04 (s, 6H, CH ₃), 3.2-3.23 (m, 1H, CH), 3.49-3.51 (m, 1H, CH), 4.13 (s, 1H, CH), 6.84 (d, 2H, CH, J = 8.8 Hz), 7.35 (s, 2H, NH ₂), 7.58 (d, 2H, CH, J = 8.8 Hz)
*28	79	239-241 (DMF-H ₂ O)	C ₁₇ H ₂₀ N ₈ 352.39	3330, 3184, 2858, 2203, 1655, 1614	3.11 (s, 6H, CH ₃), 3.76 (s, 4H, CH ₂), 3.82 (s, 2H, CH ₂), 3.99 (s, 2H, CH ₂), 5.5 (szer. s, 2H, NH ₂), 6.75 (d, 2H, CH, J = 9.3 Hz), 7.86 (d, 2H, J = 9.3 Hz)

 (20) MS (m/z): 427.2 M⁺ (100%)

 Widma ¹H NMR wykonano w DMSO-d₆ lub CDCl₃*

4.1.3. Reakcje [2,6-diamino-(1,3,5-triazyn-2-ylo)]acetonitryli z nitrozobenzenem (29–33)

Kontynuując badanie reakcji kondensacji triazyn-2-ylo-acetonitryli ze związkami nitrozowymi zastosowano dostępny w handlu nitrozobenzen. Spodziewano się, iż produkty tej reakcji będą posiadały strukturę iminoacetonitryli, a więc analogiczną do związków opisanych w poprzednim podrozdziale.

Poszukiwanie optymalnych warunków tej reakcji wykazało, iż największe wydajności czystych produktów (25 – 75%) uzyskano stosując etanolowo-wodny roztwór węgla sodowego.

Wyniki analizy elementarnej oraz szczegółowa analiza spektroskopowa struktury produktów reakcji dowiodły, iż mamy tu do czynienia ze związkami zawierającymi ugrupowanie amidowe. W widmach IR, obok szerokich pasm w zakresie 3100 – 3450 cm⁻¹ odpowiadających zasocjowanym wiązaniom N-H, znajdujemy pasma o dużej intensywności w zakresie 1686 – 1703 cm⁻¹ charakterystyczne dla obecności grupy C=O.

W widmach ¹H NMR tej klasy związków występują linie rezonansowe w zakresie 10.12 – 10.28 ppm silnie odsłanianych protonów grupy amidowej CON-H.

W widmie heterokorelacyjnym HSQC (*Heteronuclear Single Quantum Correlation*) związku **31** proton grupy amidowej nie wykazuje korelacji z żadnym z obserwowanych pasm rezonansowych atomów węgla, co wyklucza strukturę nitronu. Natomiast w widmie HMBC (*Heteronuclear Multiple Bond Correlation*) proton NH wykazuje silną korelację przez 3 wiązania chemiczne z atomami węgla w pozycji *orto* pierścienia fenyłowego (Widmo 1 i 2).

Charakterystyczny jest także obraz widma masowego związku **31**, gdzie obok pasm jonu molekularnego, obserwujemy piki jonów tworzących się w wyniku utraty przez jon molekularny grupy C₆H₅NOC⁺ [82].

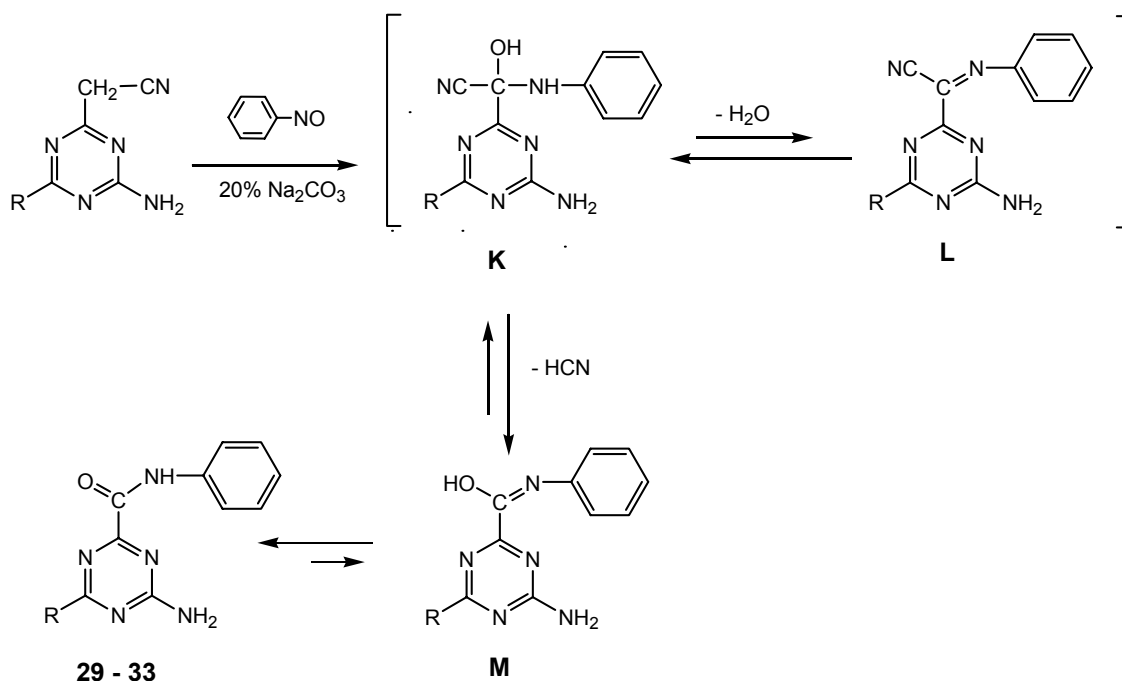
Jakkolwiek badanie mechanizmu reakcji wykraczało poza ramy niniejszej rozprawy, w celu uzasadnienia tworzenia produktów o strukturze amidów **29** – **33** zaproponowano sekwencję przedstawioną na Schemacie 4.

Pierwszy etap reakcji jest analogiczny do omówionej poprzednio kondensacji z udziałem *N,N*-dimetylnitrozoaniliny i polega na addycji grupy C-H acetonitrylu do

wiązania N=O z wytworzeniem cyjanohydryny typu **K** zawierającej grupę NH przy czwartorzędowym atomie węgla.

Połączenie tego typu jest nietrwałe i może ulec stabilizacji poprzez utratę cząsteczki wody z wytworzeniem iminoacetonitrylu **L** lub poprzez wydzielenie cząsteczki cyjanowodoru, co prowadzi do powstania kolejnego związku pośredniego **M** zawierającego ugrupowanie iminolowe. Ten ostatni związek na drodze tautomeryzacji tworzy finalny produkt o strukturze amidowej.

Schemat 4

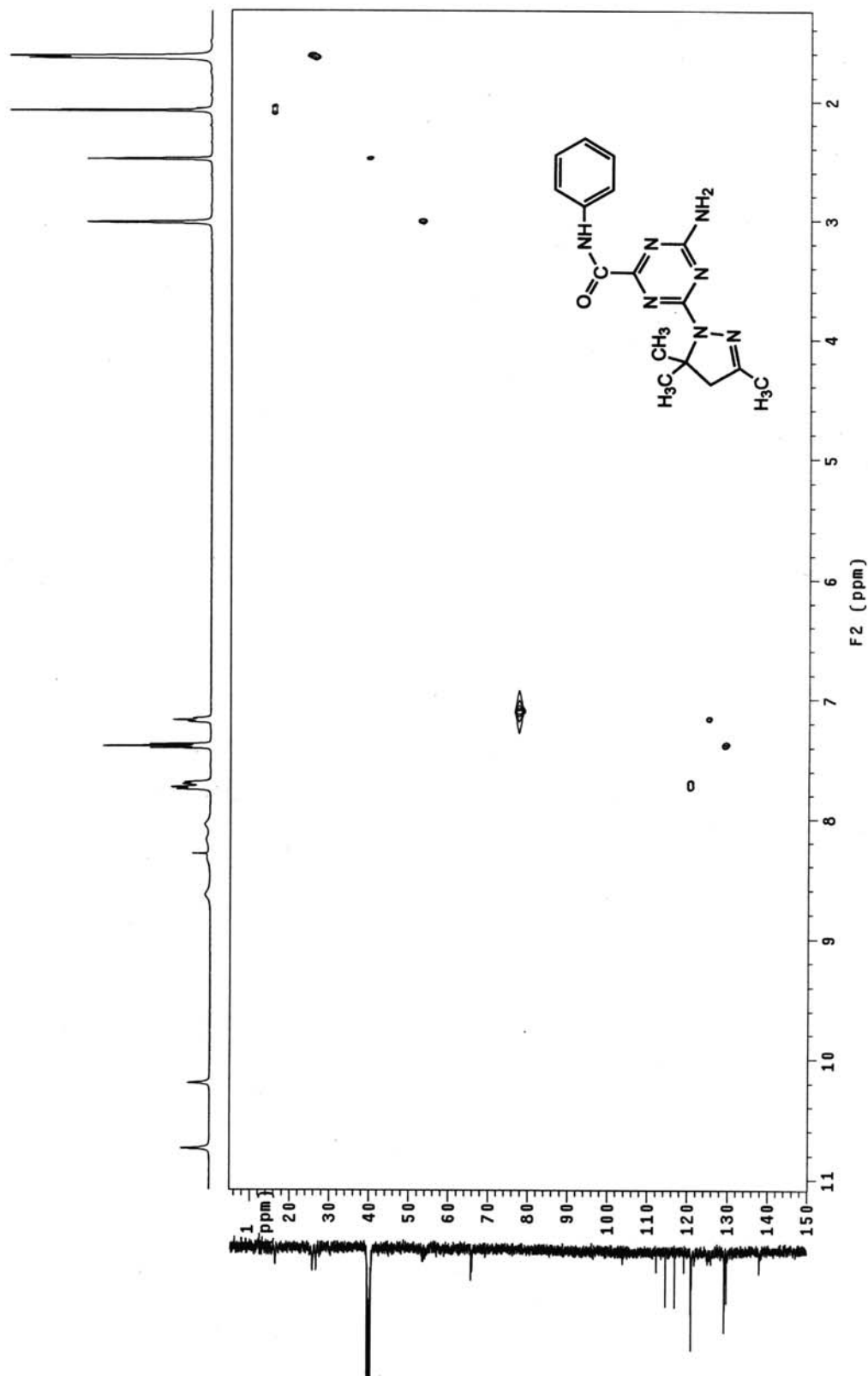

Zw.	11, 29	15, 30	16, 31	18, 32	19, 33
R					

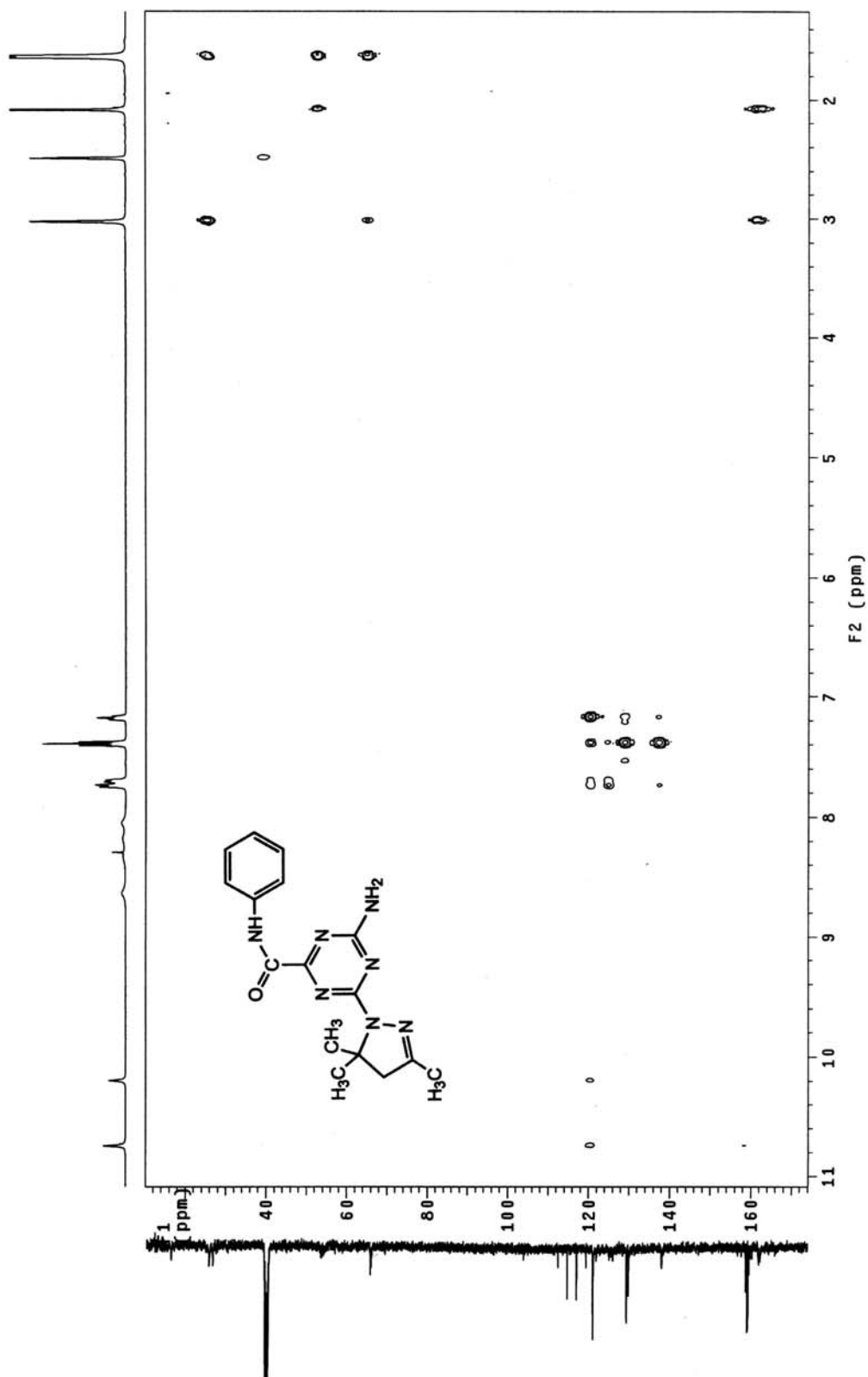
Różnica w przebiegu reakcji triazyn-2-ylo-acetonitryli ze związkami nitrozowymi dotyczy zatem procesu rozpadu adduktu **K**, którego przebieg jest zależny od efektu elektronowego (lub jego braku) wywoływanego przez podstawnik obecny przy pierścieniu fenylowym. Uprzywilejowany jest proces utraty przez związek **K** cząsteczki wody prowadzący do tworzenia iminoacetonitrylu **L** posiadającego układ sprzężonych wiązań wielokrotnych N=C-C≡N. Proces ten może być odwracalny, bowiem reakcja prowadzona jest w środowisku alkoholowo - wodnym. Proces hydrolizy inicjowany jest atakiem jonu hydroksylowego OH⁻ na atom

węgla grupy iminowej. Obecność grupy dimetyloaminowej w pozycji *para* pierścienia fenyłowego o charakterze elektrono-donorowym obniża deficyt elektronów na atomie węgla, uniemożliwiając tym samym proces tworzenia związku pośredniego **K**. Natomiast w przypadku nitrozobenzenu równowaga przesunięta jest w kierunku tworzenia adduktu **K**, który ulega alternatywnemu procesowi polegającemu na eliminacji cząsteczki cyjanowodoru. Wytworzony na tej drodze związek pośredni **M** ulega tautomerii dając w efekcie trwały produkt o strukturze amidu.

Właściwości fizykochemiczne i spektroskopowe otrzymanych związków **29 – 33** przedstawiono w Tabeli 3.

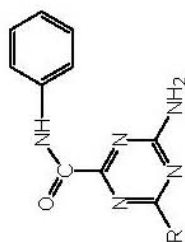

Widmo 1. Widmo 2D-HSQC związku **31** w DMSO-d_6 + TFA.

Widmo 2. Widmo 2D-HMBC związku **31** w DMSO-d₆ + TFA.

Tabela 3. Dane fizykochemiczne i spektroskopowe związków (29 – 33)

Nr zw.	Wyd. [%]	T. t. [°C]	Wzór sum. m.cz.	IR [cm ⁻¹]	¹ H NMR [δ ppm]
29	36	237-240 (THF-H ₂ O)	C ₂₀ H ₂₁ N ₇ O 375.43	3490, 3330, 3139, 1686, 1636, 1515	3.2 (t, 4H, CH ₂ , J = 5.1 Hz, J = 4.8 Hz), 3.92-3.99 (m, 4H, CH ₂), 6.81 (t, 1H, CH, J = 7.3 Hz, J = 7 Hz), 6.99 (d, 2H, CH, J = 7.7 Hz), 7.13 (t, 1H, CH, J = 7.3 Hz, J = 7.7 Hz), 7.22-7.38 (m, 6H, CH + NH ₂), 7.76 (d, 2H, CH, J = 7.7 Hz), 10.27 (s, 1H, NH)
30	39	>350 (DMF-H ₂ O)	C ₁₄ H ₁₆ N ₆ O 284.32	3322, 3162, 2977, 1655, 1540, 1499	1.9 (s, 4H, CH ₂), 3.43-3.59 (m, 4H, CH ₂), 7.12 (t, 1H, CH, J = 7.3 Hz, J = 7.3 Hz), 7.17 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.36 (t, 2H, CH, J = 7.8 Hz, J = 7.3 Hz), 7.54 (d, 2H, CH, J = 7.8 Hz), 10.24 (s, 1H, NH)
31	26	282-283 (DMF-H ₂ O)	C ₁₆ H ₁₉ N ₇ O 325.37	3335, 3226, 2919, 1693, 1637, 1600	1.59 (s, 6H, CH ₃), 1.98 (s, 3H, CH ₃), 2.85 (s, 2H, CH ₂), 7.1 (t, 1H, J = 7.3 Hz, J = 7.3 Hz), 7.2 (szer. s, 1H, NH ₂), 7.35 (t, 2H, CH, J = 7.8 Hz, J = 7.8 Hz), 7.45 (szer. s, 1H, NH ₂), 7.71 (d, 2H, CH, J = 7.8 Hz), 10.12 (s, 1H, NH)
32	72	236-239 (DMF-H ₂ O)	C ₁₆ H ₁₉ N ₇ O 325.37	3504, 3147, 2977, 1691, 1638, 1559	1.1-1.17 (m, 6H, CH ₃), 2.3-2.44 (m, 2H, CH ₂), 3.23 (m, 1H, CH), 3.56 (s, 1H, CH), 4.15 (s, 1H, CH), 7.12 (t, 1H, CH, J = 7.3 Hz), 7.34-7.36 (m, 4H, CH + NH ₂), 7.74 (d, 2H, CH, J = 7.8 Hz), 10.28 (s, 1H, NH)

Tabela 3 cd.

Nr zw.	Wyd. [%]	T. t. [°C]	Wzór sum. m.cz.	IR [cm ⁻¹]	¹ H NMR [δ ppm]
33	27	>350 (DMF-H ₂ O)	C ₁₄ H ₁₆ N ₆ O ₂ 300.32	3496, 3334, 2954, 2256, 1702, 1626	3.63 (m, 4H, CH ₂), 3.7-3.83 (m, 4H, CH ₂), 7.11 (t, 1H, CH, J = 7.32 Hz, J = 7.3 Hz), 7.2 (s, 2H, NH ₂), 7.34 (t, 2H, CH, J = 7.8 Hz, J = 7.3 Hz), 7.73 (d, 2H, CH, J = 8.3 Hz), 10.27 (s, 1H, NH)

(31) ¹³C NMR (DMSO-d₆ + TFA) δ ppm: 12.49, 25.85; 26.80; 39.59; 39.76; 39.92; 65.83; 66.09; 121.10; 129.37; 129.85; 138.01; 161.91

MS (m/z): 325.1 M⁺ (72.22%)

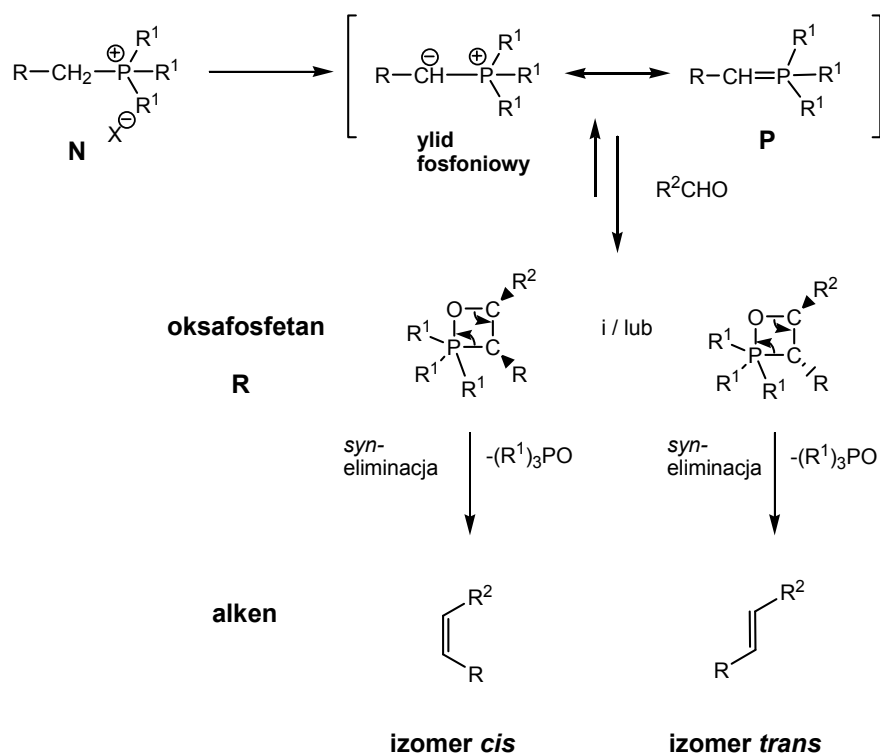
(33) MS (m/z): 300.1 M⁺ (100%)

Widma ¹H NMR wykonano w DMSO-d₆.

4.2. Synteza pochodnych 2-alkenylo-4,6-diamino-1,3,5-triazyny

Pośród szeregu metod syntezy chemicznej, umożliwiających tworzenie wiązania podwójnego C=C, szczególną pozycję i uniwersalny charakter posiada reakcja Wittiga [83, 84]. Umożliwia ona transformację alkilowych chlorowcopochodnych do alkenów na drodze reakcji wytworzonych uprzednio soli fosfoniowych ze związkami karbonyłowymi w obecności zasad. Mechanizm reakcji Wittiga oraz stereochemia produktów były przedmiotem wielu badań, a jej przebieg obrazuje Schemat 5.

Schemat 5

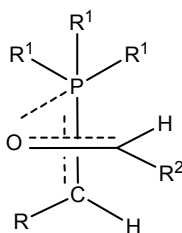

Reakcja chlorowcopochodnej z trifenylfosfiną prowadzi do wytworzenia soli fosfoniowej **N**, która poddana działaniu zasady tworzy związek **P** o charakterze ylidu fosfoniowego, w którym nakładanie się orbitalu *p* atomu węgla z jednym z orbitali *d* atomu fosforu prowadzi do wytworzenia wiązania podwójnego C=P. W tej formie ylid **P** ulega reakcji cykloaddycji [2 + 2] ze związkiem karbonyłowymi, której produktem jest oksafosfetan **R**. Proces kończy *syn*-eliminacja tj. równoczesny proces rozpadu oksafosfetanu do tlenku trifenylfosfiny i alkenu.

Produktem reakcji ylidu fosfoniowego (alkylidenu fosforanu) z aldehydami lub ketonami może być mieszanina alkenów o konfiguracji *E* i *Z*. Wykazano, iż ylidy stabilizowane przez rezonans dają produkty o konfiguracji *E*, natomiast ylidy niestabilizowane zazwyczaj tworzą alkeny o konfiguracji *Z*. Stereochemia alkenów jest uwarunkowana stereochemiczną budową oksafosfetanu **R**, bowiem izomer *cis* rozpada się z wytworzeniem alkenu *Z*, natomiast izomer *trans* daje w efekcie alken o konfiguracji *E*.

W przypadku ylidów fosfoniowych niestabilizowanych proces tworzenia oksafosfetanu jest nieodwracalny. Stąd też stosunek produktów *E* - *Z* jest odzwierciedleniem stereoselektywności pierwszego etapu reakcji zachodzącej pod kontrolą kinetyczną. Preferencja dla tworzenia *cis*-oksfosfetanu jest rezultatem minimalnych oddziaływań sterycznych w stanie przejściowym, w którym uczestniczą oba reagenty (ylid i związek karbonylowy) ułożone prostopadle względem siebie (Rysunek 8).

Rysunek 8. Stan przejściowy tworzenia oksafosfetanu.

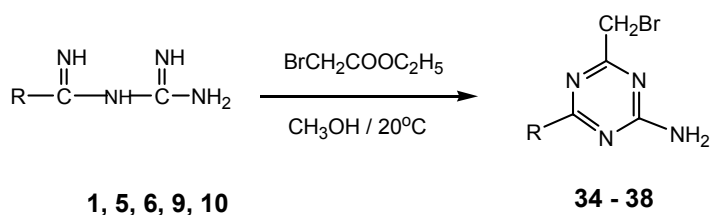
W przypadku ylidów stabilizowanych przez sprzężenie z grupą elektronoakceptorową **R**, tworzenie oksafosfetanu jest procesem odwracalnym z uwagi na większą trwałość ylidu. Dlatego też stosunek stereoizomerów *E* - *Z* jest odzwierciedleniem trwałości termodynamicznej diastereoizomerycznych oksafosfetanów. Z uwagi na większe oddziaływanie steryczne w *cis*-oksfosfetanie, gdzie podstawniki **R** i **R**² znajdują się po tej samej stronie pierścienia heterocyklicznego, ten diastereoizomer jest mniej trwały i szybciej ulega rozpadowi do substratów niż do pożądanego alkenu. Rekombinacja substratów prowadzi w efekcie do wytworzenia bardziej trwałego termodynamicznie *trans*-oksfosfetanu, który w procesie *syn*-eliminacji tworzy alken o konfiguracji *E*.

W kolejnych podrozdziałach omówiono syntezy pochodnych 6-bromometylo-1,3,5-triazyny, soli fosfoniowych oraz pożądaných 2-alkenylo-1,3,5-triazyn.

4.2.1. Otrzymywanie pochodnych 2,4-diamino-6-bromometylo-1,3,5-triazyny (34–38)

Pożądane związki bromometylowe **34** – **38** otrzymano na drodze reakcji odpowiednich biguanidów z bromooctanem etylu w roztworze bezwodnego alkoholu metylowego w temperaturze pokojowej zgodnie ze Schematem 6:

Schemat 6

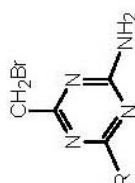

Zw.	1, 34	5, 35	6, 36	9, 37	10, 38
R					

Związek **36** był wcześniej opisany w literaturze chemicznej [73], natomiast pochodne **34**, **35**, **37** i **38** są związkami nowo otrzymanymi.

Właściwości fizykochemiczne i spektroskopowe pochodnych **34** - **38** przedstawiono w Tabeli 4. Cechą wspólną tych związków jest obecność w widmach ^1H NMR linii rezonansowych przy 4.1 ppm odpowiadających protonom grupy metylenowej $\text{CH}_2\text{-Br}$.

Tabela 4. Dane fizykochemiczne i spektroskopowe związków (34 – 38)

Nr zw.	Wyd. [%]	T. t. [°C]	Wzór sum. m.cz.	IR [cm ⁻¹]	¹ H NMR [δ ppm]
34	51	184-186 (EtOH)	C ₁₄ H ₁₇ BrN ₆ 349.24	3472, 3312, 3152, 2856, 1660, 1520	3.13-3.18 (m, 4H, CH ₂), 3.82-3.38 (m, 4H, CH ₂), 4.14 (s, 2H, CH ₂), 6.77-7.27 (m, 5H, CH), 6.99 (szer. s, 2H, NH ₂)
35	57	>350 (EtOH)	C ₈ H ₁₂ BrN ₅ 258.13	3472, 3312, 3136, 1664, 1503	1.86-1.95 (m, 4H, CH ₂), 3.36-3.43 (m, 4H, CH ₂ , J = 6.75 Hz), 4.09 (m, 2H, CH ₂), 6.9 (szer. s, 2H, NH ₂)
**36	48	265-269 (EtOH)	C ₁₀ H ₁₅ BrN ₆ 299.18	3323, 3216, 2963, 1657, 1535	
*37	49	163-167 (EtOH)	C ₈ H ₁₂ BrN ₅ O 274.0	3472, 3312, 3120, 2848, 1648, 1584	3.7-3.9 (m, 8H, CH ₂), 4.1 (s, 2H, CH ₂), 5.3 (szer. s, 2H, NH ₂)
38	49	122-125 (EtOH)	C ₁₁ H ₁₂ BrN ₅ 294.16	3335, 3243, 3163, 1656, 1520, 1440	3.39 (s, 3H, CH ₃), 4.09 (s, 2H, CH ₂), 7.06 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.19-7.43 (m, 5H, CH)

**Właściwości fizykochemiczne i spektralne związku (36) są zgodne z piśmiennictwem [73].

Widma ¹H NMR wykonano w DMSO-d₆ i CDCl₃*.

Synteza bromków [(4,6-diamino-triazyn-2-yl)-metylo]trifenilo-fosfoniowych (soli fosfoniowych) (39–42)

Oczekiwane sole fosfoniowe **39** – **42** otrzymano na drodze reakcji chlorowcopochodnych **34** – **37** z trifenilofosfiną w środowisku wrzącego dioksanu [85]. Po ochłodzeniu mieszaniny reakcyjnej do temperatury pokojowej produkty uległy wytrąceniu w formie bezpostaciowych bezbarwnych kryształów. Przebieg reakcji obrazuje Schemat 7:

Schemat 7

Zw.	34, 39	35, 40	36, 41	37, 42
R				

Strukturę produktów potwierdzono w oparciu o wyniki analizy elementarnej oraz widma IR. Właściwości fizykochemiczne i spektroskopowe otrzymanych związków **39** – **42** przedstawiono w Tabeli 5.

Tabela 5. Dane fizykochemiczne i spektroskopowe IR związków (39 – 42)

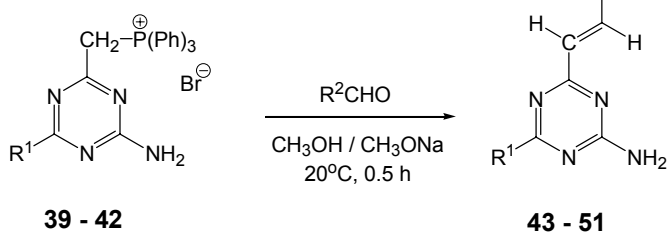
Nr zw.	Wyd. [%]	T. t. [°C]	Wzór sum. m.cz.	IR [cm ⁻¹]
39	80	157-160	C ₃₂ H ₃₂ BrN ₆ P 611.51	3324, 3057, 2806, 1658, 1567, 1438, 1335, 1107, 862, 772, 692, 515
40	94	180-184	C ₂₇ H ₃₀ BrN ₆ P 549.43	3399, 3057, 2847, 1660, 1543, 1437, 1335, 1107, 774, 719, 692, 518
41	76	104-108	C ₂₆ H ₂₇ BrN ₅ P 520.40	3337, 2965, 2870, 1645, 1558, 1437, 1340, 1107, 855, 719, 690, 513
42	64	238-242	C ₂₆ H ₂₇ BrN ₅ PO 536.40	3463, 3248, 3131, 2848, 1618, 1576, 1437, 1110, 995, 853, 756, 691, 515

4.2.2. Synteza pochodnych 2-alkenylo-4,6-diamino-1,3,5-triazyny (43–51) na drodze reakcji Wittiga

Reakcje Wittiga zazwyczaj prowadzi się w środowisku rozpuszczalnika aprotowego i butylolitu jako zasady generującej ylid fosfoniowy. W przypadku soli fosfoniowych zawierających ugrupowanie elektrono-akceptorowe w sąsiedztwie grupy metylenowej $-\text{CH}_2-$, reakcję można prowadzić w środowisku alkoholu w obecności odpowiedniego alkoholanu sodu.

Stwierdzono, iż sole fosfoniowe triazyny **39** – **42** reagują z aldehydami w metanolemym roztworze metanolanu sodu w temperaturze pokojowej z wytworzeniem pochodnych 2-alkenylo-1,3,5-triazyny **43** – **51**. Przebieg tej reakcji przedstawia Schemat 8:

Schemat 8

Zw.	R ¹	R ²
39, 43		
40, 44		
41, 45		
39, 46		
39, 47		
39, 48		
42, 49		
41, 50		
40, 51		

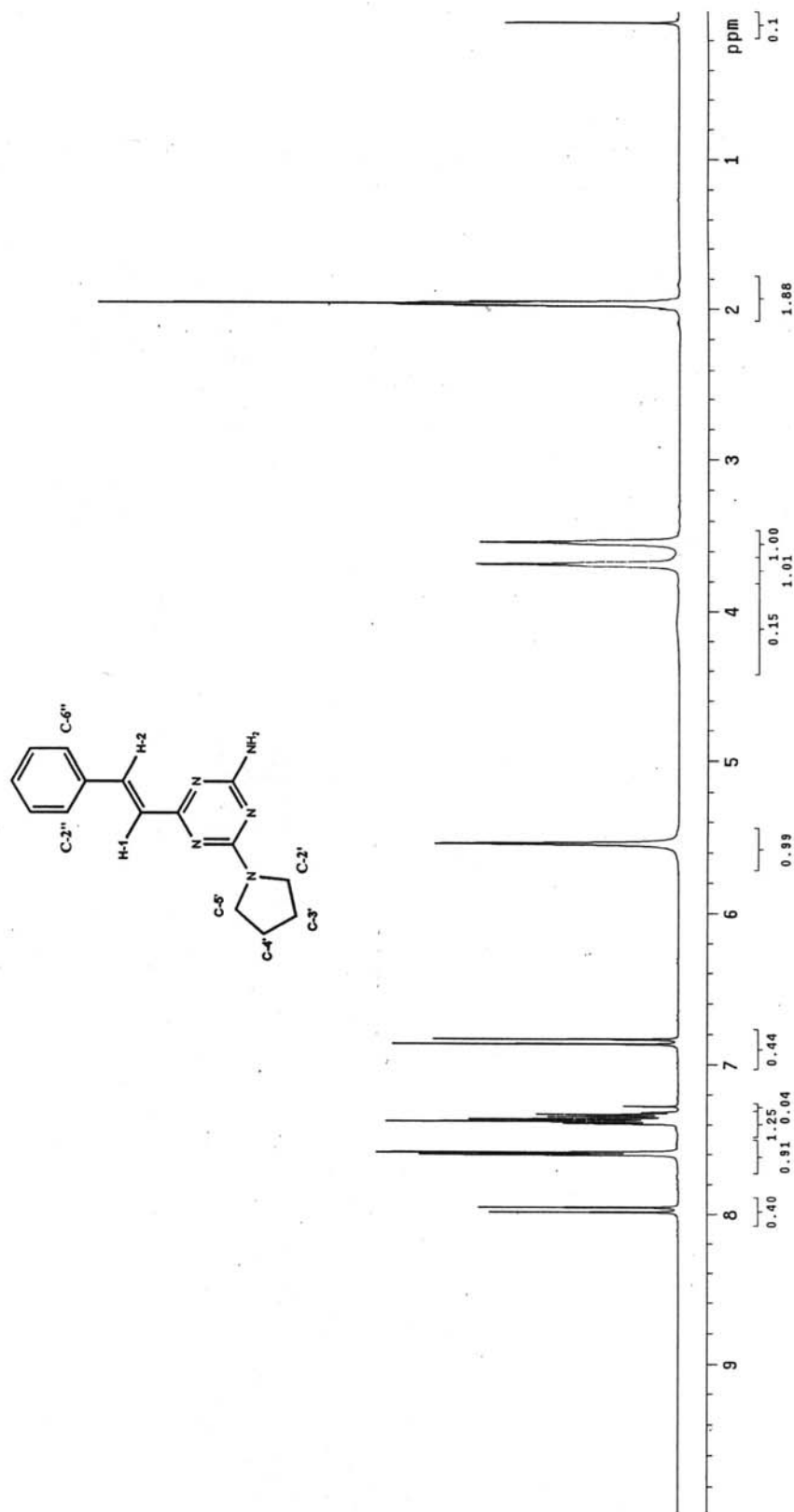
Strukturę otrzymanych związków potwierdzono w oparciu o wyniki analizy elementarnej oraz analizę widm IR oraz 1D i 2D NMR. Pełen zakres badań spektroskopowych wykonano dla związku **44** zawierającego pierścień pirolidyny w

pozycji 6 1,3,5-triazyny oraz pierścień fenyłowy przy alkenyłowym atomie węgla ($R^2 = C_6H_5$).

W widmie IR związku **44** występują 2 pasma absorpcji potwierdzające obecność grupy NH_2 przy 3329 i 3171 cm^{-1} . W zakresie 1600 – 1700 cm^{-1} znajdujemy 2 pasma absorpcyjne przy 1642 i 1665 cm^{-1} . Pierwsze z nich można przypisać wiązaniu $C=N$ pierścienia triazyny, natomiast drugie prawdopodobnie odpowiada spolaryzowanemu wiązaniu alkenyłowemu $C=C$. Takie założenie uzasadnia fakt, iż w widmach IR substratów (soli fosfoniowych) w zakresie 1600 – 1700 cm^{-1} występuje tylko 1 pasmo absorpcji charakterystyczne dla wiązania $C=N$ triazyny.

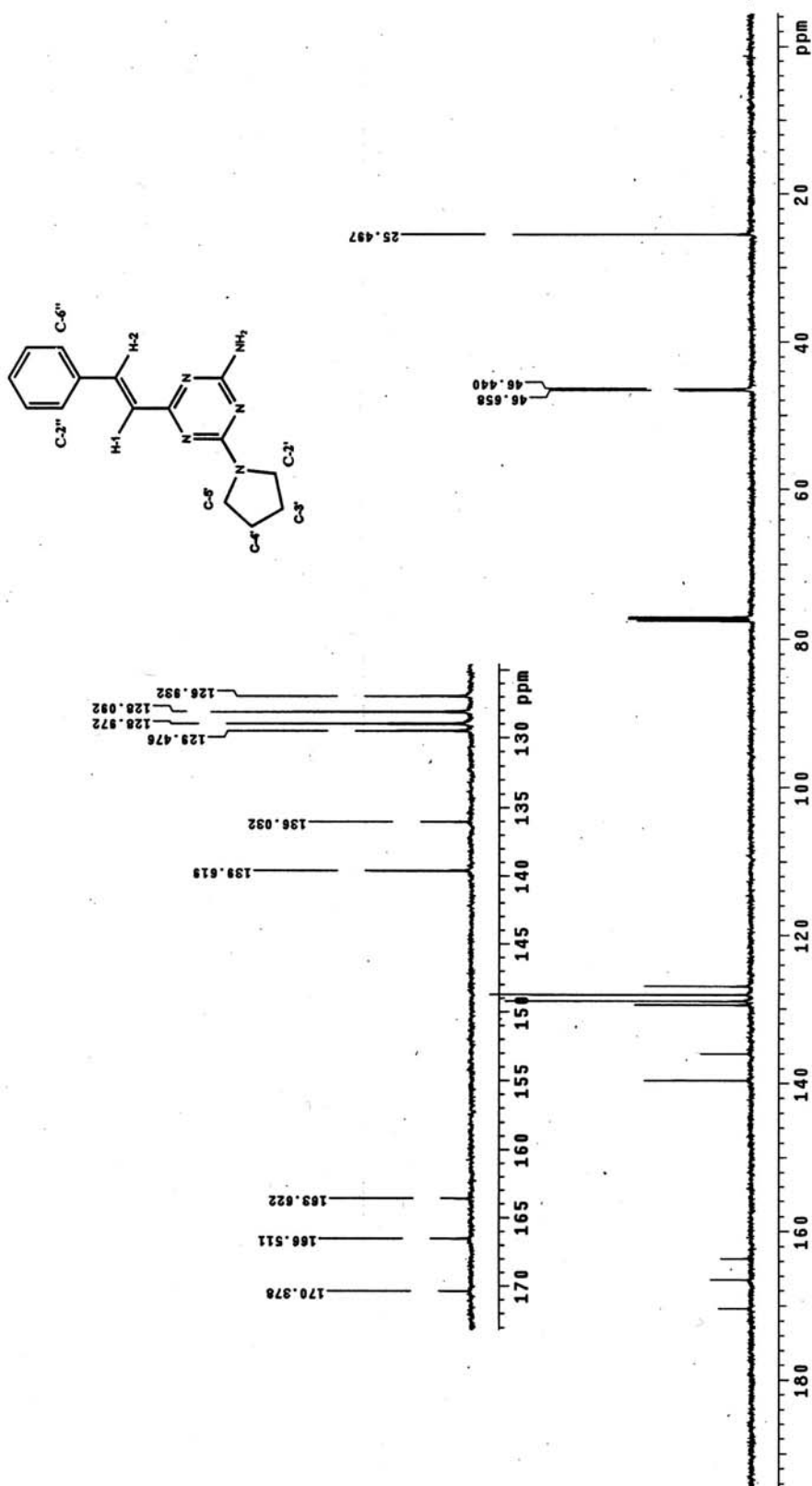
Widmo ^1H NMR związku **44** (Widmo 3) potwierdza strukturę szkieletu węglowodorowego cząsteczki. W zakresie alifatycznym widma znajdujemy 3 grupy linii rezonansowych z maksimum przy 1.96 ppm (4H), 3.54 ppm (2H) i 3.68 ppm (2H), które odpowiadają protonom grup CH_2 piperolidyny odpowiednio w pozycjach 3' i 4' (4H), 2' (2H) oraz 5' (2H). Nierównocенność protonów w pozycjach 2' i 5' pierścienia heterocyklicznego potwierdza obecność w widmie ^{13}C NMR 2 sygnałów przy 46.44 i 46.66 ppm (Widmo 4).

W zakresie aromatycznym widma ^1H NMR związku **44** znajdujemy multiplety odpowiadające 5 protonom pierścienia fenyłowego w zakresie 7.3 – 7.6 ppm oraz dwa dublety przy 6.88 i 8.04 ppm o intensywności 1 protonu każdy, potwierdzające obecność ugrupowania alkenyłowego. Wartość stałej sprzężenia $J = 16$ Hz wskazuje, iż mamy do czynienia z izomerem *E* alkenu.

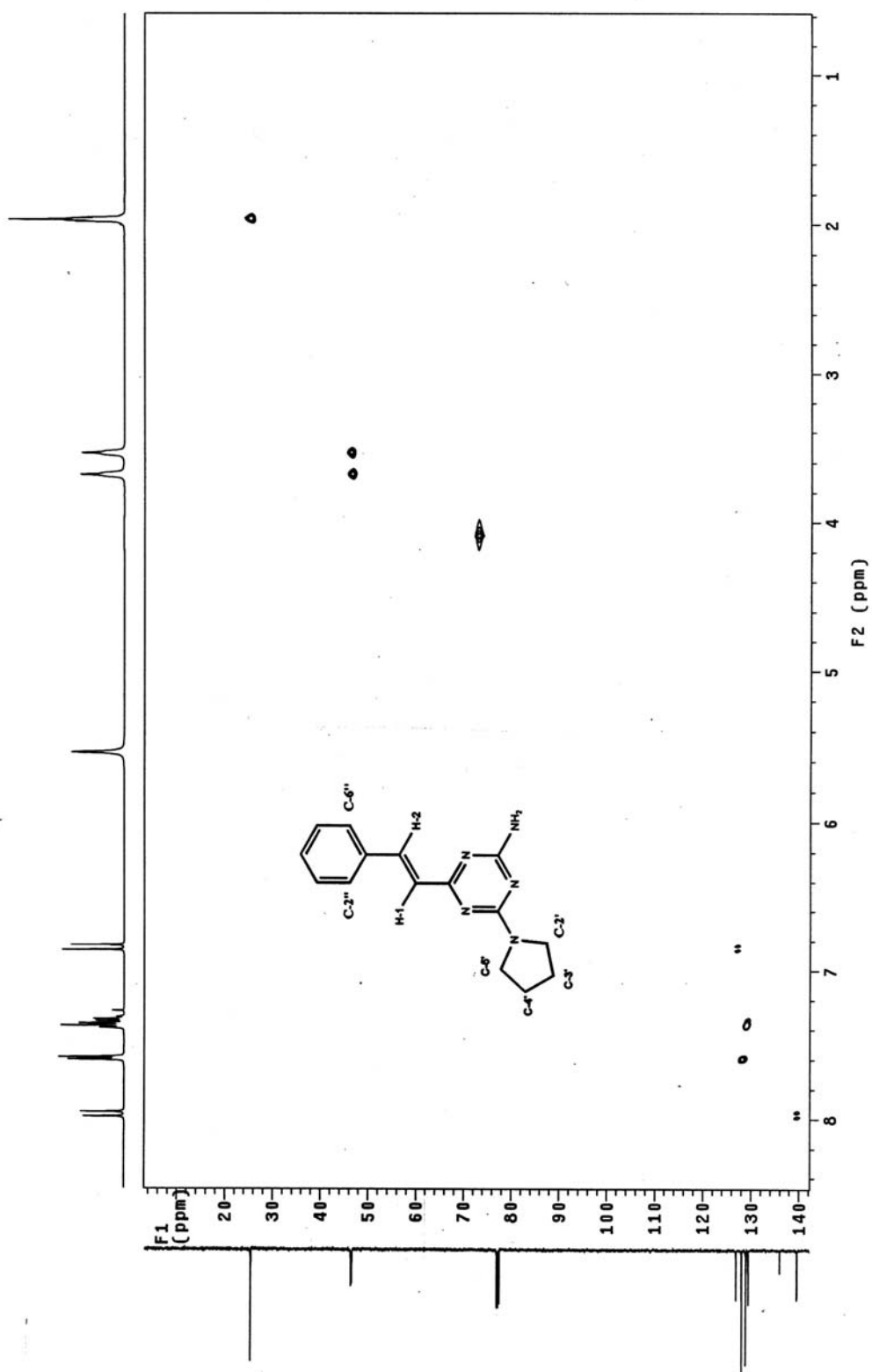

Widmo ¹H NMR związku 44 w CDCl₃.

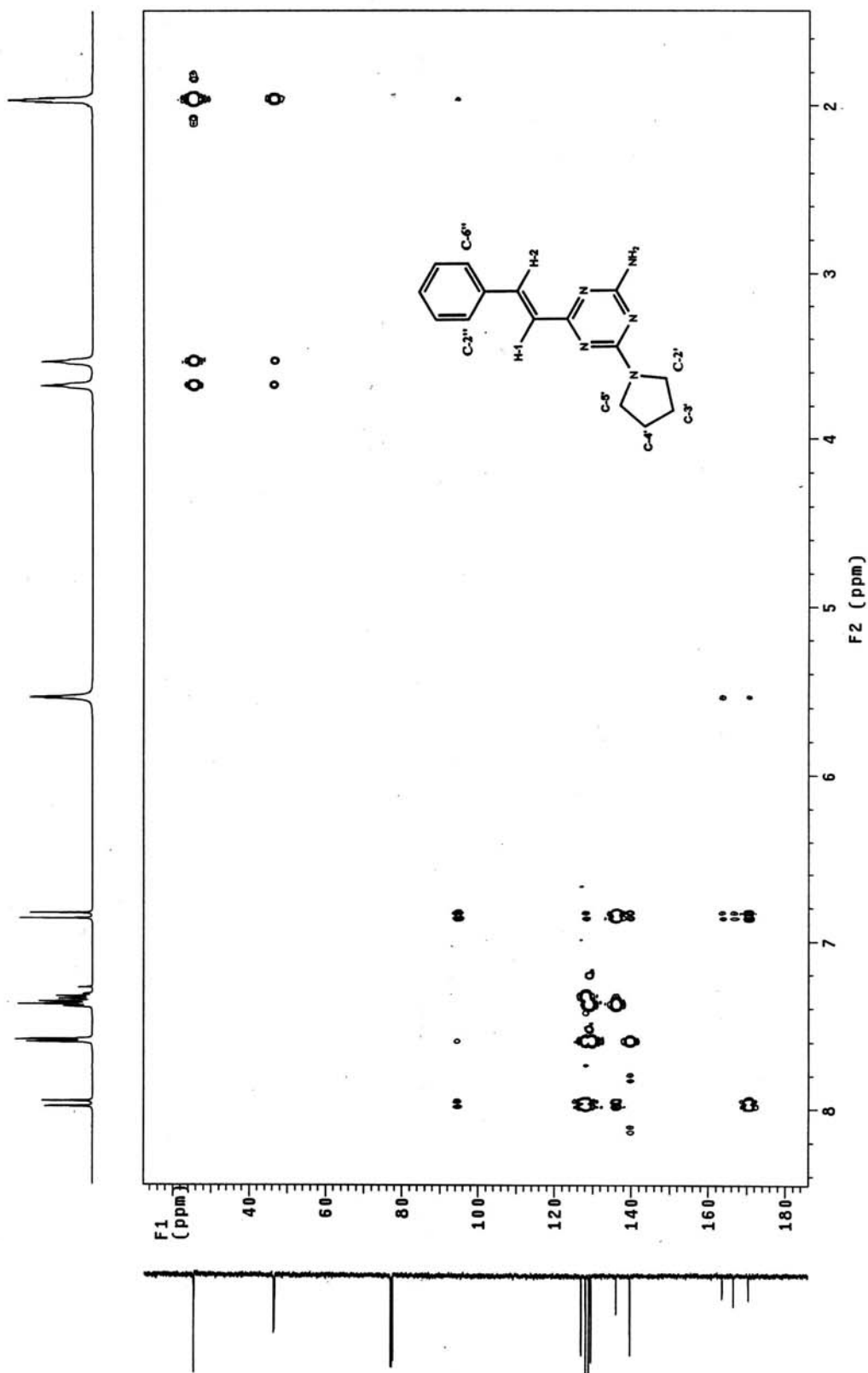

Widmo 4. Widmo ^{13}C NMR związku 44 w CDCl_3 .

Widmo 5. Widmo HSQC związku **44** w CDCl_3 .

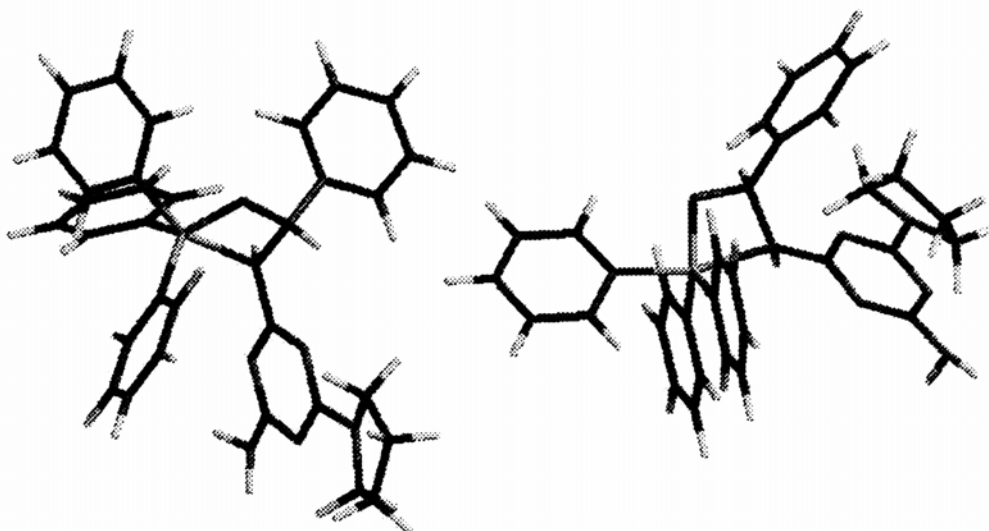
Widmo 6. Widmo HMBC związku 44 w CDCl₃.

Jakkolwiek przedstawiona powyżej analiza widm ^1H i ^{13}C NMR potwierdza strukturę badanego związku **44**, rozstrzygnięcia wymaga przyporządkowanie poszczególnych sygnałów protonom H-1 i H-2 ugrupowania alkenylowego. W tym celu wykonano widma heterokorelacyjne HSQC (*Heteronuclear Single Quantum Correlation*) i HMBC (*Heteronuclear Multiple Bond Correlation*). Widmo HSQC (Widmo 5) wskazuje, iż proton występujący w postaci dubletu przy 6.88 ppm połączony jest z atomem węgla, którego sygnał w widmie ^{13}C NMR występuje przy 128 ppm, natomiast proton obecny w postaci dubletu przy 8.04 ppm koreluje z atomem węgla przy 139.6 ppm (Widmo 4).

Analiza korelacji proton-węgiel obserwowanych w widmie HMBC (Widmo 6) potwierdza, iż oba protony H-1 i H-2 znajdują się w odległości 2 – 3 wiązań chemicznych od atomu węgla C-2 pierścienia triazyny (170.3 ppm) oraz czwartorzędowego atomu węgla pierścienia fenyloвого (136.0 ppm). Rozstrzygającą tę kwestię jest korelacja protonu przy 8.04 ppm z sygnałem atomów węgla C-2'' i C-6'' pierścienia fenyloвого, które dzieli odległość 3 wiązań chemicznych. Stąd wniosek, że sygnał protonu przy 8.04 ppm odpowiada protonowi H-2, natomiast dublet 6.88 ppm pochodzi od protonu oznaczonego jako H-1.

Stereoselektywność przebiegu reakcji Wittiga wskazuje, iż produkt pośredni o strukturze oksafosfetanu **R** posiada konfigurację *trans*. Stereoizomer *trans* powinien więc być trwalszy termodynamicznie od izomeru *cis*. Potwierdzenia tego faktu próbowano poszukiwać na drodze komputerowego modelowania molekularnego przy zastosowaniu programu SPARTAN, wersja 5.0 zainstalowanego na stacji roboczej Silicon Graphics 02.

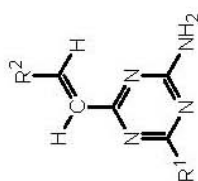
W tym celu struktury obu stereoizomerów *cis* i *trans* oksafosfetanu **R** poddano optymalizacji metodą półempiryczną PM3 (Rysunek 9). Obliczone ciepło tworzenia ΔH_f izomeru *trans* wynosi 123.4 kcal/mol ($\mu = 3.97$ Debye), a izomeru *cis* 126.8 kcal/mol ($\mu = 4.02$ Debye), co potwierdza większą trwałość tego pierwszego. Zbliżone wartości momentów dipolowych obu cząsteczek nie stwarzają preferencji do tworzenia któregoś z izomerów w środowisku polarnym, jakim jest metanol.

Rysunek 9. Struktura oksafosfetanu *trans* (po lewej) oraz *cis* (po prawej) zoptymalizowana metodą semiempiryczną PM3.

Właściwości fizykochemiczne i spektroskopowe otrzymanych związków **43 – 51** przedstawiono w Tabeli 6.

Tabela 6. Dane fizykochemiczne i spektroskopowe związków (43 – 51)

Nr zw.	Wyd. [%]	T. t. [°C]	Wzór sum. m.cz.	IR [cm ⁻¹]	¹ H NMR [δ ppm]
*43	46	139-143 (AcCN)	C ₂₁ H ₂₂ N ₆ 358.44	3318, 3175, 2921, 2828, 1637, 1527, 1446, 1392, 1328	3.26 (t, 4H, CH ₂ , J = 5.1 Hz), 4.07 (s, 4H, CH ₂), 5.49 (szer. s, 2H, NH ₂), 6.82-7.0 (m, 4H, CH), 7.31-7.45 (m, 5H, CH), 7.6-7.65 (m, 2H, CH), 8.05 (d, 1H, CH, J = 16 Hz)
*44	66	180-183 (AcCN)	C ₁₅ H ₁₇ N ₅ 267.33	3329, 3171, 2971, 2870, 1665, 1642, 1533, 1451, 1340	1.94-2.07 (m, 4H, CH ₂), 3.55-3.72 (m, 4H, CH ₂), 5.58 (s, 2H, NH ₂), 6.88 (d, 1H, CH, J = 15.9 Hz), 7.3-7.46 (m, 3H, CH), 7.6-7.66 (m, 2H, CH), 8.04 (d, 1H, CH, J = 16 Hz)
*45	32	237-240 (DMF)	C ₁₇ H ₂₀ N ₆ 308.38	3302, 3169, 2961, 1639, 1519, 1450, 1378, 1331, 1233	1.73 (s, 6H, CH ₃), 2.14 (s, 3H, CH ₃), 2.85 (s, 2H, CH ₂), 5.89 (szer. s, 2H, NH ₂), 6.85 (d, 1H, CH, J = 15.8 Hz), 7.36-7.61 (m, 5H, CH), 7.97 (d, 1H, CH, J = 16 Hz)
46	73	258-262 (DMF)	C ₂₁ H ₂₁ N ₇ O ₂ 403.44	3403, 3316, 3158, 2825, 1639, 1518, 1441, 1390, 1336	3.25 (m, 4H, CH ₂), 3.95 (m, 4H, CH ₂), 6.8-7.09 (m, 6H, CH + NH ₂), 7.26 (t, 2H, CH, J = 7.3 Hz, J = 8.4 Hz), 7.92-8.02 (m, 3H, CH, J = 15.9 Hz), 8.26 (d, 2H, CH, J = 8.8 Hz)
*47	88	215-217 (AcCN)	C ₁₉ H ₁₉ N ₇ O ₃ 393.40	3516, 3400, 3148, 2820, 1612, 1555, 1440, 1348, 1288	3.28 (t, 4H, CH ₂), 4.08 (szer. s, 4H, CH ₂), 5.43 (szer. s, 2H, NH ₂), 6.8 (d, 1H, CH, J = 3 Hz), 6.92-7.12 (m, 4H, CH), 7.33-7.41 (m, 3H, CH), 7.86 (d, 1H, CH, J = 15.5 Hz)

Tabela 6 cd.

Nr zw.	Wyd. [%]	T. t. [°C]	Wzór sum. m.cz.	IR [cm ⁻¹]	¹ H NMR [δ ppm]
48	91	240-242 (DMF)	C ₁₉ H ₁₉ N ₇ O ₂ S 409.46	3443, 3307, 3159, 2821, 1625, 1544, 1512, 1436, 1356	3.2 (szer. s, 4H, CH ₂), 3.94 (szer. s, 4H, CH ₂), 6.8-7.04 (m, 6H, CH + NH ₂), 7.26 (t, 2H, CH, J = 7.3 Hz, J = 8.3 Hz), 7.63 (d, 1H, CH, J = 4.4 Hz), 8.0 (d, 1H, CH, J = 15.7 Hz), 8.15 (d, 1H, CH, J = 4.27 Hz)
49	71	240-243 (DMF)	C ₁₃ H ₁₄ N ₆ O ₃ S 334.35	3457, 3304, 3131, 2861, 1630, 1513, 1432, 1328, 1281	3.63 (t, 4H, CH ₂), 3.76 (szer. s, 4H, CH ₂), 6.85 (d, 1H, CH, J = 16.1 Hz), 7.07 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.6 (d, 1H, CH, J = 3.9 Hz), 8.0 (d, 1H, CH, J = 15.6 Hz), 8.13 (d, 1H, CH, J = 4 Hz)
50	76	277-280 (DMF)	C ₁₅ H ₁₇ N ₇ O ₂ S 359.41	3509, 3271, 3136, 2912, 1675, 1626, 1513, 1431, 1329	1.61 (s, 6H, CH ₃), 1.98 (s, 3H, CH ₃), 2.83 (s, 2H, CH ₂), 6.88 (d, 1H, CH, J = 16.1 Hz), 7.1 (s, 2H, NH ₂), 7.61 (d, 1H, CH, J = 4.4 Hz), 7.86 (d, 1H, CH, J = 15.6 Hz), 8.12 (d, 1H, CH, J = 4.4 Hz)
51	73	247-249 (DMF)	C ₁₃ H ₁₄ N ₆ O ₂ S 318.35	3473, 3324, 3127, 2973, 2874, 1668, 1642, 1558, 1508	1.89 (s, 4H, CH ₂), 3.5 (d, 4H, CH ₂), 6.85 (d, 1H, CH, J = 15.6 Hz), 7.03 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.59 (d, 1H, CH, J = 15.6 Hz), 7.95 (d, 1H, CH, J = 15.6 Hz), 8.11 (d, 1H, CH, J = 4.4 Hz)

(43) ¹³C NMR δ ppm: 43.76, 49.95, 117.17, 120.92, 125.96, 128.51, 129.31, 129.74, 130.14, 135.95, 141.14, 151.65, 164.92, 165.99, 170.11.

(44) ¹³C NMR δ ppm: 25.49, 46.44, 46.66, 126.93, 128.09, 128.97, 129.48, 136.03, 139.62, 163.62, 166.51, 170.38.

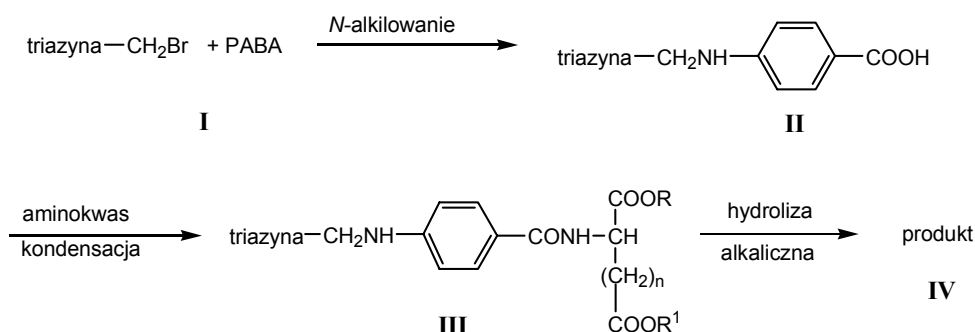
Widma NMR wykonano w DMSO-d₆ lub CDCl₃*.

4.3. Synteza analogów *Metotreksatu*

Przystępując do kilkietapowej syntezy analogów *Metotreksatu* zawierających pierścień heterocykliczny 1,3,5-triazyny należało zaplanować sekwencję reakcji prowadzących do pożądaných produktów z uwzględnieniem dostępności substratów.

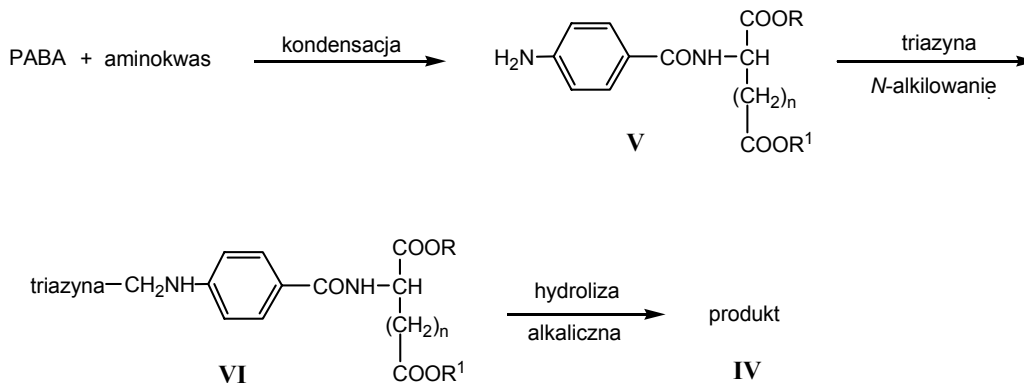
Teoretycznie istnieją dwie możliwe sekwencje reakcji umożliwiające otrzymanie antymetabolitów kwasu foliowego:

Sekwencja A:

N-Alkilowanie kwasu *p*-aminobenzoesowego (PABA) bromometylową pochodną 1,3,5-triazyny (I) prowadzi do wytworzenia pochodnej kwasowej II, która na drodze kondensacji z odpowiednim aminokwasem umożliwia otrzymanie estru III. Hydroliza alkaliczna funkcji estrowej dostarcza pożądaný analog *Metotreksatu* IV.

Sekwencja B:

W pierwszym etapie otrzymuje się pochodną estrową **V** na drodze kondensacji PABA z aminokwasem. *N*-Alkilowanie związku **V** bromometylową pochodną triazyny prowadzi do wytworzenia estru **VI**, który poddany reakcji hydrolizy alkalicznej daje finalny produkt **IV**.

W wyniku szeregu prób eksperymentalnych stwierdzono, iż synteza potencjalnych antymetabolitów kwasu foliowego zawierających pierścień 1,3,5-triazyny jest możliwa na drodze sekwencji **A**.

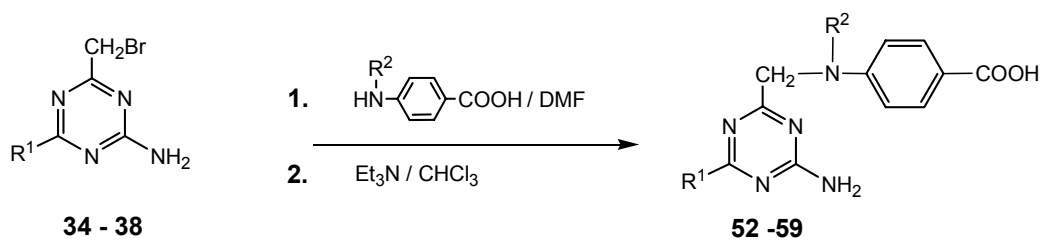
4.3.1. Otrzymywanie kwasów 4-[[2,4-diamino-1,3,5-triazyn-6-ylo)metylo]amino} benzoesowych (**52–59**)

Substratami dla reakcji *N*-alkilowania kwasu *p*-aminobenzoesowego i jego pochodnej *N*-metylowej były 2-bromometylo-1,3,5-triazyny **34 – 38** (Schemat 9), z których pochodna zawierająca pierścień 3,5,5-trimetylopirazoliny **36** była wcześniej opisana [73], a związki **34**, **35**, **37** i **38** otrzymano w analogiczny sposób działaniem bromooctanu etylu na odpowiedni biguanid (Część Eksperymentalna). Reakcje chlorowcopochodnych **34 – 38** z kwasami *p*-aminobenzoesowymi prowadzono w temperaturze pokojowej w roztworze dimetyloformamidu. Otrzymane surowe bromowodorki przeprowadzono następnie w wolne zasady działaniem trietyloaminy w chloroformie [86].

Analiza widm IR tej klasy związków dostarcza dowodów na obecność grupy karboksylowej: w zakresie 2500 – 3400 cm⁻¹ występuje szerokie pasmo absorpcji zasocjowanej grupy –OH, natomiast w zakresie 1680 – 1690 cm⁻¹ znajdujemy pasmo charakterystyczne dla drgań rozciągających wiązania C=O.

W widmach ¹H NMR na uwagę zasługuje fakt, iż grupa CH₂ pochodnych PABA (**52 – 55**) występuje jako dublet w zakresie 4.2 – 4.4 ppm na skutek sprzężenia z protonem sąsiadującej grupy NH, natomiast analogiczny sygnał w widmach *N*-metylowych związków **56 – 59** występuje jako singlet.

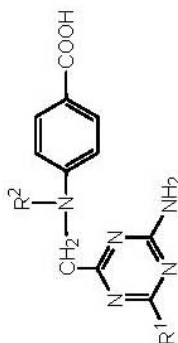
Schemat 9

Zw.	R ¹	R ²	Stosunek molowy	Zw.	R ¹	R ²	Stosunek molowy
34, 52		H	1 : 2	34, 56		CH ₃	1 : 3
35, 53		H	1 : 1.5	35, 57		CH ₃	1 : 2
37, 54		H	1 : 3	36, 58		CH ₃	1 : 3
38, 55		H	1 : 3	37, 59		CH ₃	1 : 3

Właściwości fizykochemiczne otrzymanych związków **52** – **59** przedstawiono w Tabeli 7.

Tabela 7. Dane fizykochemiczne i spektroskopowe związków (52 – 59)

Nr zw.	Wyd. [%]	T. t. [°C]	Wzór sum. m.cz.	IR [cm ⁻¹]	¹ H NMR [δ ppm]
52	61	>350 (DMF-H ₂ O)	C ₂₁ H ₂₃ N ₇ O ₂ 405.45	3136, 1690, 1592, 1504, 1472, 1264	3.12-3.25 (m, 4H, CH ₂), 3.85-3.95 (m, 4H, CH ₂), 4.2 (d, 2H, CH ₂ , J = 8.7 Hz), 6.66 (d, 2H, CH, J = 8.7 Hz), 6.82 (t, 1H, NH, J = 7.1 Hz, J = 7.3 Hz), 6.96-7.28 (m, 5H, CH), 7.7 (d, 2H, CH, J = 10 Hz), 7.68-7.72 (d, 2H, CH, J = 8.7 Hz), 12.0 (szer. s, 1H, COOH)
53	83	>350 (DMF-H ₂ O)	C ₁₅ H ₁₈ N ₆ O ₂ 314.34	3363, 1684, 1664, 1504, 1456, 1296	1.85-2.0 (s, 4H, CH ₂), 3.2-3.4 (m, 4H, CH ₂), 4.0 (d, 2H, CH ₂ , J = 5.1 Hz), 6.61 (d, 2H, J = 8.4 Hz), 6.8 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.66 (d, 2H, CH, J = 8.4 Hz), 7.92 (t, 1H, NH, J = 6.9 Hz), 12.1 (szer. s, 1H, COOH)
54	80	266-270 (DMF-H ₂ O)	C ₁₅ H ₁₈ N ₆ O ₃ 330.34	3405, 3184, 2941, 2854, 1638, 1440	3.58-3.68 (m, 8H, CH ₂), 4.04 (d, 2H, CH ₂ , J = 4.8 Hz), 6.59-6.64 (d, 2H, CH, J = 8.8 Hz), 6.68 (m, 1H, NH), 6.92 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.65-7.69 (d, 2H, CH, J = 8.7 Hz), 12.03 (szer. s, 1H, COOH)
55	93	236-238 (DMF-H ₂ O)	C ₁₈ H ₁₈ N ₆ O ₂ 350.37	3360, 1680, 1640, 1572, 1476, 1392	3.37 (s, 3H, CH ₃), 4.01 (d, 2H, CH ₂ , J = 5.9 Hz), 6.56 (d, 2H, CH, J = 8.8 Hz), 6.64 (t, 1H, NH, J = 5.9 Hz, J = 5.5 Hz), 6.94 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.19-7.37 (m, 5H, CH), 7.67 (d, 2H, CH, J = 8.7 Hz), 12.0 (szer. s, 1H, COOH)

Tabela 7 cd.

Nr zw.	Wyd. [%]	T. t. [°C]	Wzór sum. m.cz.	IR [cm ⁻¹]	¹ H NMR [δ ppm]
56	97	>350 (DMF-H ₂ O)	C ₂₂ H ₂₅ N ₇ O ₂ 419.48	3056, 1760, 1676, 1648, 1595, 1440	3.0-3.1 (m, 4H, CH ₂), 3.15 (s, 3H, CH ₃), 3.7-3.81 (m, 4H, CH ₂), 4.34 (s, 2H, CH ₂), 6.7 (d, 2H, CH, J = 9.1 Hz), 6.95 (szer. s, 2H, NH ₂), 6.76-7.25 (m, 5H, CH), 7.71 (d, 2H, CH, J = 8.8 Hz), 12.08 (szer. s, 1H, COOH)
57	52	279-282 (DMF-H ₂ O)	C ₁₆ H ₂₀ N ₆ O ₂ 328.37	3392, 1680, 1664, 1600, 1520, 1280	1.8-1.92 (m, 4H, CH ₂ , J = 2.6 Hz), 3.15 (s, 3H, CH ₃), 3.3-3.43 (m, 4H, CH ₂ , J = 7.1 Hz), 4.3 (s, 2H, CH ₂), 6.68 (d, 2H, CH, J = 8.8 Hz), 6.76 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.7 (d, 2H, CH, J = 8.8 Hz), 12.06 (szer. s, 1H, COOH)
58	43	265-270 (DMF-H ₂ O)	C ₁₈ H ₂₃ N ₇ O ₂ 369.41	3501, 3286, 1685, 1602, 1524, 1445	1.28 (s, 6H, CH ₃), 2.07 (s, 3H, CH ₃), 2.71 (s, 2H, CH ₂), 3.21 (s, 3H, CH ₃), 4.47 (s, 2H, CH ₂), 6.25 (szer. s, 2H, NH ₂), 6.68 (d, 2H, CH, J = 9.4 Hz), 7.91 (d, 2H, CH, J = 9.4 Hz), 12.0 (szer. s, 1H, COOH)
59	98	253-257 (MeOH-H ₂ O)	C ₁₆ H ₂₀ N ₆ O ₃ 344.37	3343, 3146, 2856, 1686, 1607, 1440	3.14 (s, 3H, CH ₃), 3.55-3.57 (m, 8H, CH ₂), 4.32 (s, 2H, CH ₂), 6.65-6.69 (d, 2H, CH, J = 8.9 Hz), 6.89 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.68-7.72 (d, 2H, CH, J = 8.8 Hz), 12.08 (szer. s, 1H, COOH)

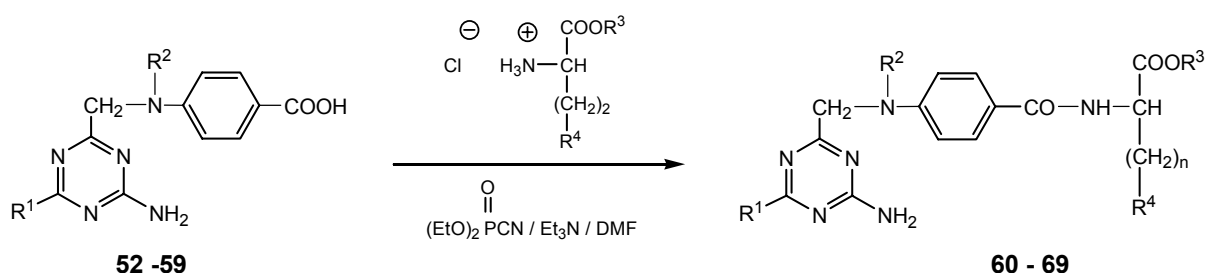
(54) ¹³C NMR δ ppm: 44.35, 45.9, 65.65, 111.9, 118.95, 131.0, 151.76, 157.4, 160.97, 167.32, 168.42.

Widma NMR wykonano w DMSO-d₆.

4.3.2. Reakcje kondensacji związków 52 – 59 z aminokwasami

Znanych jest szereg metod kondensacji kwasów karboksylowych z aminami prowadzących do wytworzenia wiązania peptydowego CO-NH. Przegląd piśmiennictwa dotyczącego syntezy analogów kwasu foliowego wskazuje, iż w zależności od rodzaju użytych substratów, powyższa reakcja może być prowadzona przy użyciu chlorków kwasowych [24, 87], lub kwasów karboksylowych w obecności czynników kondensujących, takich jak: heksafluorofosforan(benzotriazol-1-yloksy)tripirolidynofosfoniowy (PyBOP) [88], azydek difenylfosforylowy (DPPA) [10, 89], cyjanofosforan dietylowy [6, 90, 91] lub rozpuszczalny w wodzie 1-(3-dimetyloaminopropyl)-3-etylo-karbodiimid (EDCI) [92-94].

Schemat 10

Zw.	R ¹	R ²	R ⁴	n	Zw.	R ¹	R ²	R ⁴	n
60		H	SCH ₃	2	65		CH ₃	SCH ₃	2
61		H	COOMe	2	66		CH ₃	SCH ₃	2
62		H	SCH ₃	2	67		CH ₃	COOMe	2
63		H	COOEt	2	68		CH ₃	COOMe	1
64		H	COOMe	2	69		CH ₃	SCH ₃	2

W trakcie prac eksperymentalnych wykluczono możliwość zastosowania chlorków kwasowych, których otrzymanie w stanie czystym okazało się niemożliwe. Sukcesem natomiast zakończyły się reakcje kwasów **52** – **59** z estrami kwasu glutaminowego, asparaginowego oraz metioniny prowadzone w obecności cyjanofosforanu dietylowego (Schemat 10) [93].

Reakcje przebiegały z wydajnościami 23 – 84% w temperaturze pokojowej w obecności trietyloaminy oraz dimetyloformamidu użytego jako rozpuszczalnika. Produkty izolowano przy zastosowaniu chromatografii kolumnowej.

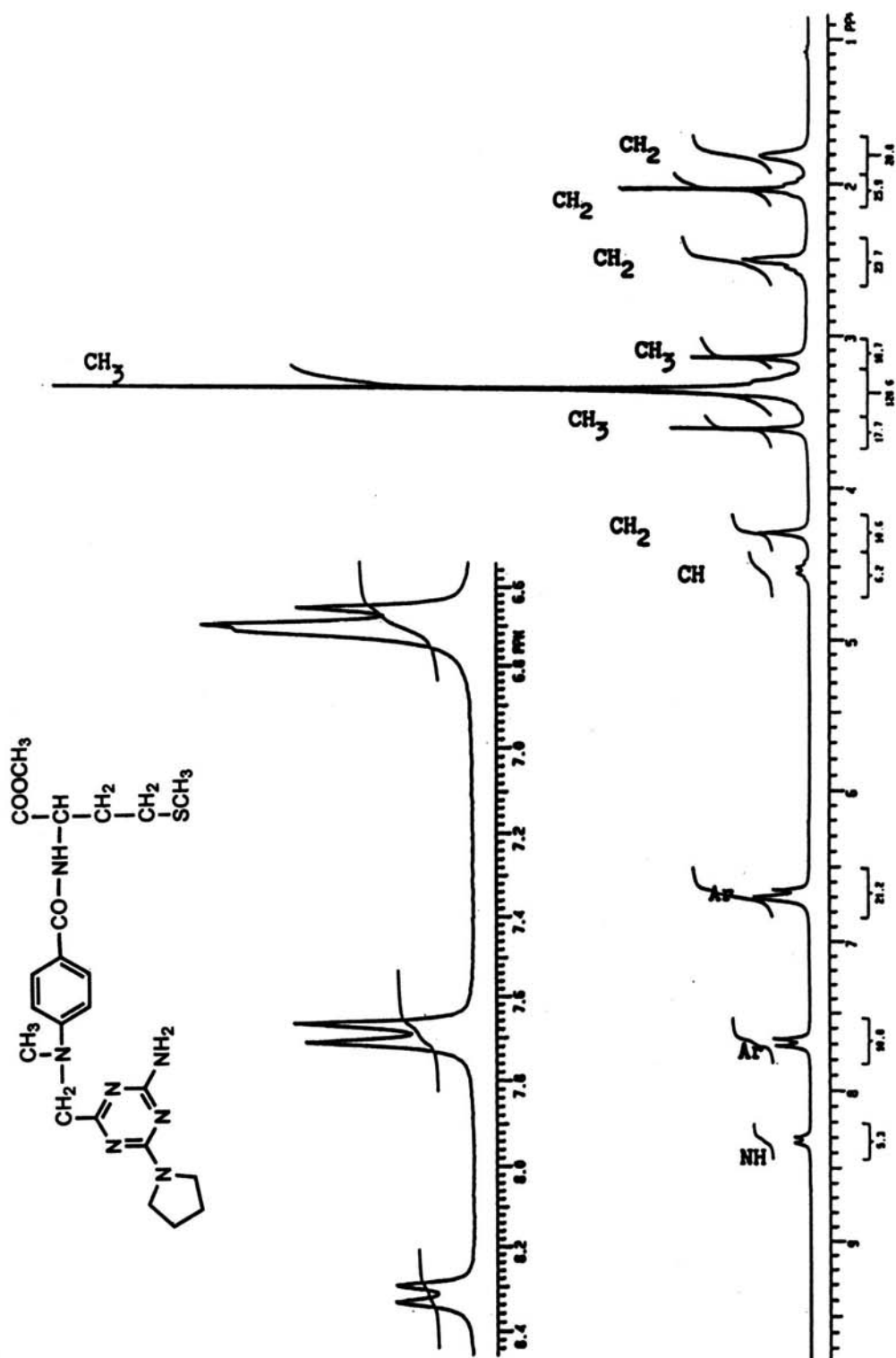
Struktury otrzymanych pochodnych estrowych **60** – **69** potwierdzono w oparciu o wyniki analizy elementarnej oraz analizę widm IR i ^1H NMR, a w przypadku związku **66** wykonano także widmo MS.

Cechą charakterystyczną widm IR otrzymanych związków jest obecność pasm absorpcji w zakresie $1720 - 1730\text{ cm}^{-1}$ potwierdzających obecność funkcji estrowej (drżania rozciągające wiązania C=O).

Przykładowe widmo ^1H NMR pochodnej metioniny **66** (Widmo 7) zawiera trzy linie rezonansowe w postaci singletów przy 3.15, 3.37 i 3.63 ppm odpowiadające protonom grup metylowych S-CH₃, N-CH₃ i O-CH₃. Dublet o intensywności 1 protonu przy 8.32 ppm odpowiada protonowi NH wytworzonego wiązania amidowego.

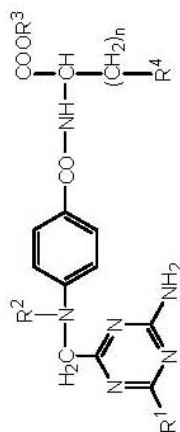
W widmie masowym tego związku występuje pik jonu macierzystego M⁺ przy $m/z = 473$ (4%) oraz pasma jonów fragmentacyjnych przy $m/z = 311$ (10%), 193 (3%), 179 (100%) i 151 (5%).

Właściwości fizykochemiczne i spektroskopowe otrzymanych pochodnych estrowych **60** – **69** przedstawiono w Tabeli 8.

Widmo 7. Widmo ¹H NMR związku **66** w DMSO-d₆.

Tabela 8. Dane fizykochemiczne i spektroskopowe związków (60 – 69)

Nr zw.	Wyd. [%]	T. t. [°C]	Wzór sum. m.cz.	IR [cm ⁻¹]	¹ H NMR [δ ppm]
60	23	175-176 (octan etylu/metanol, 20:0.5)	C ₂₇ H ₃₄ N ₈ O ₃ S 550.67	3352, 1732, 1600, 1584, 1483, 1440	1.95-2.8 (m, 2H, CH ₂), 2.48-2.58 (m, 2H, CH ₂), 3.05-3.14 (m, 4H, CH ₂), 3.37 (s, 3H, CH ₃), 3.62 (s, 3H, CH ₃), 3.8-3.9 (m, 4H, CH ₂), 4.0 (d, 2H, CH ₂ , J = 5.5 Hz), 4.5-4.54 (m, 1H, CH, J = 6.9 Hz), 6.5 (t, 1H, NH), 6.63 (d, 2H, CH, J = 8.8 Hz), 6.95 (szer. s, 2H, NH ₂), 6.76-7.27 (m, 5H, CH), 7.67 (d, 2H, CH, J = 8.7 Hz), 8.3 (d, 1H, NH, J = 7.4 Hz)
*61	42	154-156 (chloroform/octan etylu, 1:1)	C ₂₈ H ₃₄ N ₈ O ₅ 562.61	3458, 3392, 2955, 1735, 1609, 1480	2.06-2.54 (m, 4H, CH ₂), 3.23 (t, 4H, CH ₂ , J = 4.8 Hz, J = 5.4 Hz), 3.66 (s, 3H, CH ₃), 3.79 (s, 3H, CH ₃), 4.0 (szer. s, 4H, CH ₂), 4.18 (d, 2H, CH ₂ , J = 4.4 Hz), 4.78-4.89 (m, 1H, CH), 5.16 (s, 2H, NH ₂), 5.36 (t, 1H, NH, J = 4.3 Hz, J = 4.1 Hz), 6.68 (d, 2H, CH, J = 8.7 Hz), 6.79 (d, 1H, NH, J = 7.6 Hz), 6.89-7.0 (m, 3H, CH), 7.31-7.36 (m, 2H, CH), 7.71 (d, 2H, CH, J = 8.7 Hz)
62	38	90-93 (octan etylu/metanol, 10:0.5)	C ₂₁ H ₂₉ N ₇ O ₃ S 459.57	3392, 1735, 1563, 1392, 1344, 1243	1.8-1.9 (m, 4H, CH ₂), 2.0-2.1 (m, 4H, CH ₂), 3.34 (s, 3H, CH ₃), 3.37-3.45 (m, 4H, CH ₂), 3.63 (s, 3H, CH ₃), 4.0 (d, 2H, CH ₂ , J = 5.4 Hz), 4.45-4.6 (m, 1H, CH), 6.45 (t, 1H, NH), 6.62 (d, 2H, CH, J = 8.8 Hz), 6.78 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.66 (d, 2H, CH, J = 8.5 Hz), 8.28 (d, 1H, NH, J = 7.4 Hz)

Tabela 8 cd.

Nr zw.	Wyd. [%]	T. t. [°C]	Wzór sum. m.c.	IR [cm ⁻¹]	¹ H NMR [δ ppm]
63	38	185-189 (octan etylu/eter dietylowy, 6:4)	C ₂₂ H ₂₉ N ₇ O ₆ 487.50	3347, 1727, 1609, 1572, 1305, 1191	1.12-1.23 (t, 3H, CH ₃ , J = 7.2 Hz), 1.88-2.15 (m, 2H, CH ₂), 2.45-2.9 (m, 2H, CH ₂), 3.58-3.66 (m, 8H, CH ₂), 3.98-4.08 (m, 4H, CH ₂ , J = 7.1 Hz), 4.28-4.39 (m, 1H, CH ₂), 6.41-6.46 (t, 1H, NH, J = 5.5 Hz, J = 5.3 Hz), 6.6-6.64 (d, 2H, CH, J = 8.8 Hz), 6.9 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.63-7.67 (d, 2H, CH, J = 8.4 Hz), 8.1- 8.14 (d, 1H, NH, J = 7.7 Hz), 12.0 (s, 1H, COOH)
64	25	74-77 (chloroform/metanol, gradient stężenia)	C ₂₅ H ₃₆ N ₇ O ₅ 507.55	3374, 2951, 2361, 1738, 1635, 1562	1.8-2.2 (m, 2H, CH ₂), 2.39-2.49 (m, 2H, CH ₂), 3.38 (s, 3H, CH ₃), 3.57 (s, 3H, CH ₃), 3.62 (s, 3H, CH ₃), 3.7 (d, 2H, CH ₂ , J = 5.5 Hz), 4.3-4.5 (m, 1H, CH), 6.43 (t, 1H, NH), 6.56 (d, 2H, CH, J = 8.7 Hz), 6.93 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.19-7.34 (m, 5H, CH), 7.65 (d, 2H, CH, J = 8.7 Hz), 8.28 (d, 1H, NH, J = 7.4 Hz)
65	26	174-179 (octan etylu/metanol, 20:0.5)	C ₂₈ H ₃₆ N ₆ O ₃ S 564.70	3323, 1735, 1600, 1584, 1480, 1449	1.9-2.1 (m, 2H, CH ₂), 2.48-2.58 (m, 2H, CH ₂), 3.0-3.12 (m, 4H, CH ₂), 3.16 (s, 3H, CH ₃), 3.34 (s, 3H, CH ₃), 3.62 (s, 3H, CH ₃), 3.68-3.76 (m, 4H, CH ₂), 4.34 (s, 2H, CH ₂), 4.45-4.55 (m, 1H, CH, J = 6.7 Hz), 6.7 (d, 2H, CH, J = 8.9 Hz), 6.97 (szer. s, 2H, NH ₂), 6.76-7.26 (m, 5H, CH), 7.71 (d, 2H, CH, J = 8.9 Hz), 8.33 (d, 1H, NH, J = 7.5 Hz)
66	28	82-84 (octan etylu/metanol, 20:0.5)	C ₂₂ H ₃₁ N ₇ O ₃ S 473.59	3440, 2352, 1723, 1632, 1584, 1452	1.81-1.9 (m, 4H, CH ₂), 2.0-2.1 (m, 4H, CH ₂), 2.5 (m, 4H, CH ₂), 3.15 (s, 3H, CH ₃), 3.37 (s, 3H, CH ₃), 3.63 (s, 3H, CH ₃), 4.3 (s, 2H, CH ₂), 4.4-4.6 (m, 1H, CH), 6.68 (d, 2H, CH, J = 9.2 Hz), 6.7 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.7 (d, 2H, CH, J = 8.6 Hz), 8.32 (d, 1H, NH, J = 7.4 Hz),

Tabela 8 cd.

Nr zw.	Wyd. [%]	T. t. [°C]	Wzór sum. m.cz.	IR [cm ⁻¹]	¹ H NMR [δ ppm]
67	64	95-98 (chloroform/metanol, gradient stężeń)	C ₂₅ H ₃₄ N ₆ O ₅ 526.58	3320, 3214, 1735, 1637, 1528, 1440	1.31 (s, 6H, CH ₃), 2.06 (s, 3H, CH ₃), 2.09-2.28 (m, 2H, CH ₂), 2.35-2.48 (m, 2H, CH ₂), 2.7 (s, 2H, CH ₂), 3.18 (s, 3H, CH ₃), 3.64 (s, 3H, CH ₃), 3.76 (s, 3H, CH ₃), 4.37 (s, 2H, CH ₂), 4.79-4.81 (m, 1H, CH, J = 4.8 Hz), 5.43 (szer. s, 2H, NH ₂), 6.67 (d, 2H, CH, J = 7.7 Hz), 6.76 (d, 1H, NH, J = 8.9 Hz), 7.66 (d, 2H, CH, J = 7.7 Hz)
68	72	68-70 (chloroform/metanol, gradient stężeń)	C ₂₄ H ₃₂ N ₆ O ₅ 512.55	3322, 2953, 2362, 1740, 1608, 1445	1.31 (s, 3H, CH ₃), 1.32 (s, 3H, CH ₃), 2.07 (s, 3H, CH ₃), 2.72 (s, 2H, CH ₂), 2.9 (d, 2H, CH, J = 4.6 Hz), 3.19 (s, 3H, CH ₃), 3.69 (s, 3H, CH ₃), 3.78 (s, 3H, CH ₃), 4.42 (s, 2H, CH ₂), 5.01-5.1 (m, 1H, CH), 5.74 (szer. s, 2H, NH ₂), 6.68 (d, 2H, CH, J = 9.0 Hz), 7.02 (d, 1H, NH, J = 7.9 Hz), 7.67 (d, 2H, CH, J = 9.0 Hz)
69	84	94-99 (chloroform/metanol, gradient stężeń)	C ₂₄ H ₃₄ N ₆ O ₃ S 514.63	3324, 2918, 1740, 1631, 1561, 1445	1.28 (s, 3H, CH ₃), 1.29 (s, 3H, CH ₃), 2.07 (s, 3H, CH ₃), 2.1 (s, 3H, CH ₃), 2.15-2.35 (m, 2H, CH ₂), 2.54-2.61 (m, 2H, CH ₂ , J = 7.5 Hz), 2.72 (s, 2H, CH ₂), 3.18 (s, 3H, CH ₃), 3.77 (s, 3H, CH ₃), 3.99-4.06 (m, 2H, CH ₂ , J = 7.0 Hz, J = 7.1 Hz), 4.47 (s, 2H, CH ₂), 4.88-4.91 (m, 1H, CH, J = 5.4 Hz), 6.67 (d, 2H, CH, J = 8.8 Hz), 6.76 (d, 1H, NH, J = 7.6 Hz), 7.67 (d, 2H, CH, J = 8.8 Hz)

(66) MS (m/z): 473.4 M⁺ (3.9%).

Widma ¹H NMR wykonano w DMSO-d₆ i CDCl₃*.

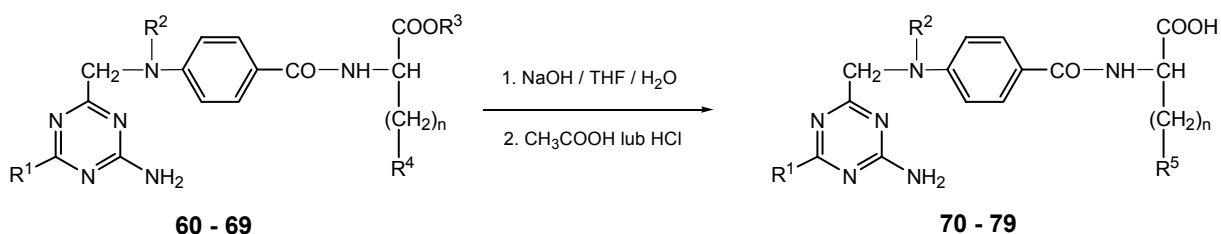
4.3.3. Hydroliza estrów 60 – 69 do pochodnych kwasowych 70 – 79

Jakkolwiek hydroliza alkaliczna estrów do odpowiednich kwasów karboksylowych wydaje się zabiegiem prostym, obecność w substratach innych ugrupowań wrażliwych na działanie silnych zasad (wiązania CONH i C=N) wymagała starannego doboru warunków reakcji, w tym rozpuszczalnika, temperatury i rodzaju użytej zasady.

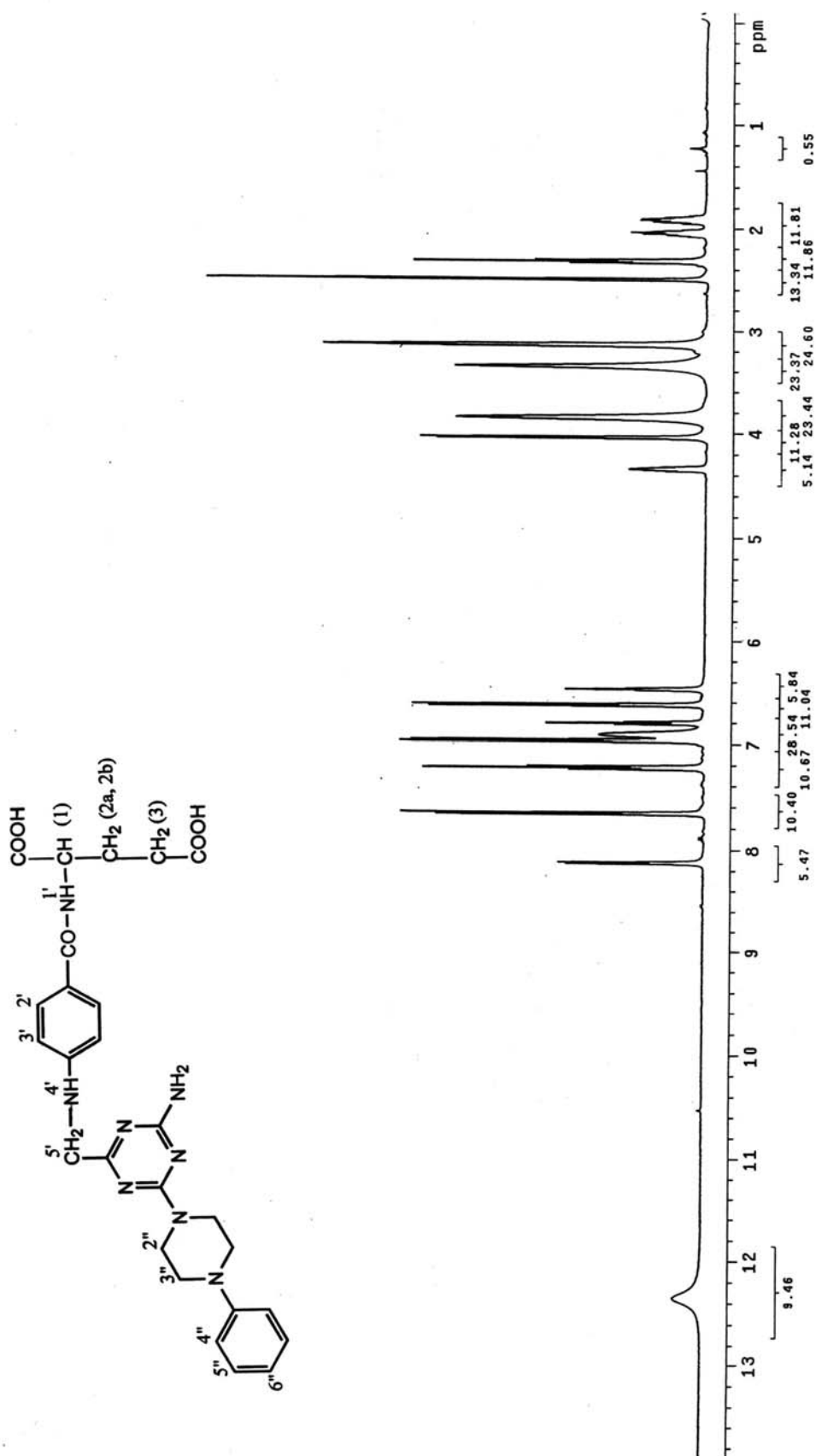
W oparciu o badania eksperymentalne stwierdzono, że reakcje hydrolizy przebiegają z dobrymi wydajnościami (44 – 87%) przy zastosowaniu wodorotlenku sodowego w mieszaninie tetrahydrofuran - woda w temperaturze pokojowej [95]. Wytworzone w pierwszym etapie sole sodowe odpowiednich kwasów karboksylowych przeprowadzono w pożądane analogi *Metotreksatu* 70 – 79 działaniem kwasu octowego lub 10% HCl (Schemat 11).

Strukturę otrzymanych tym sposobem związków potwierdziły wyniki analizy elementarnej i spektroskopowej IR, NMR i MS.

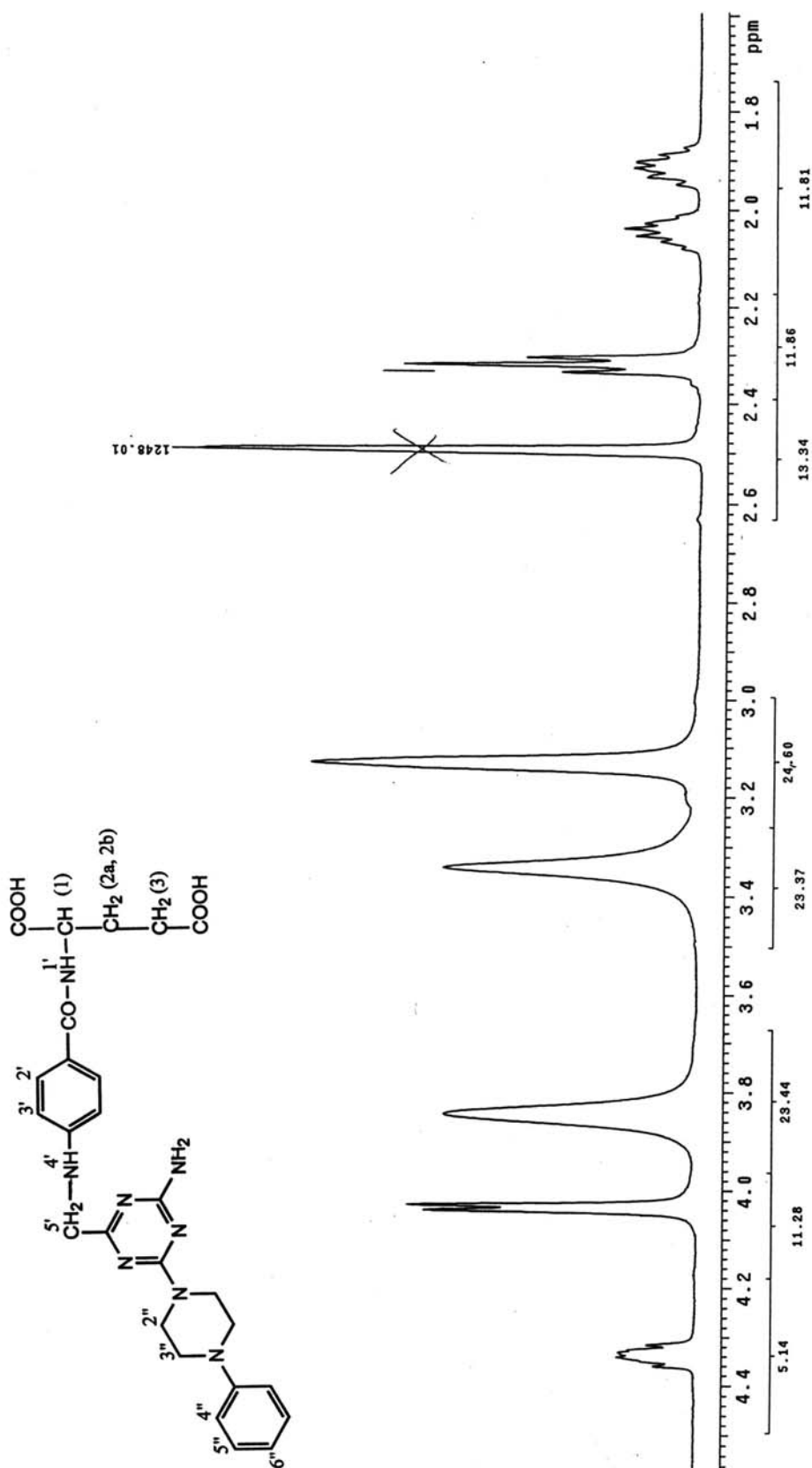
Schemat 11

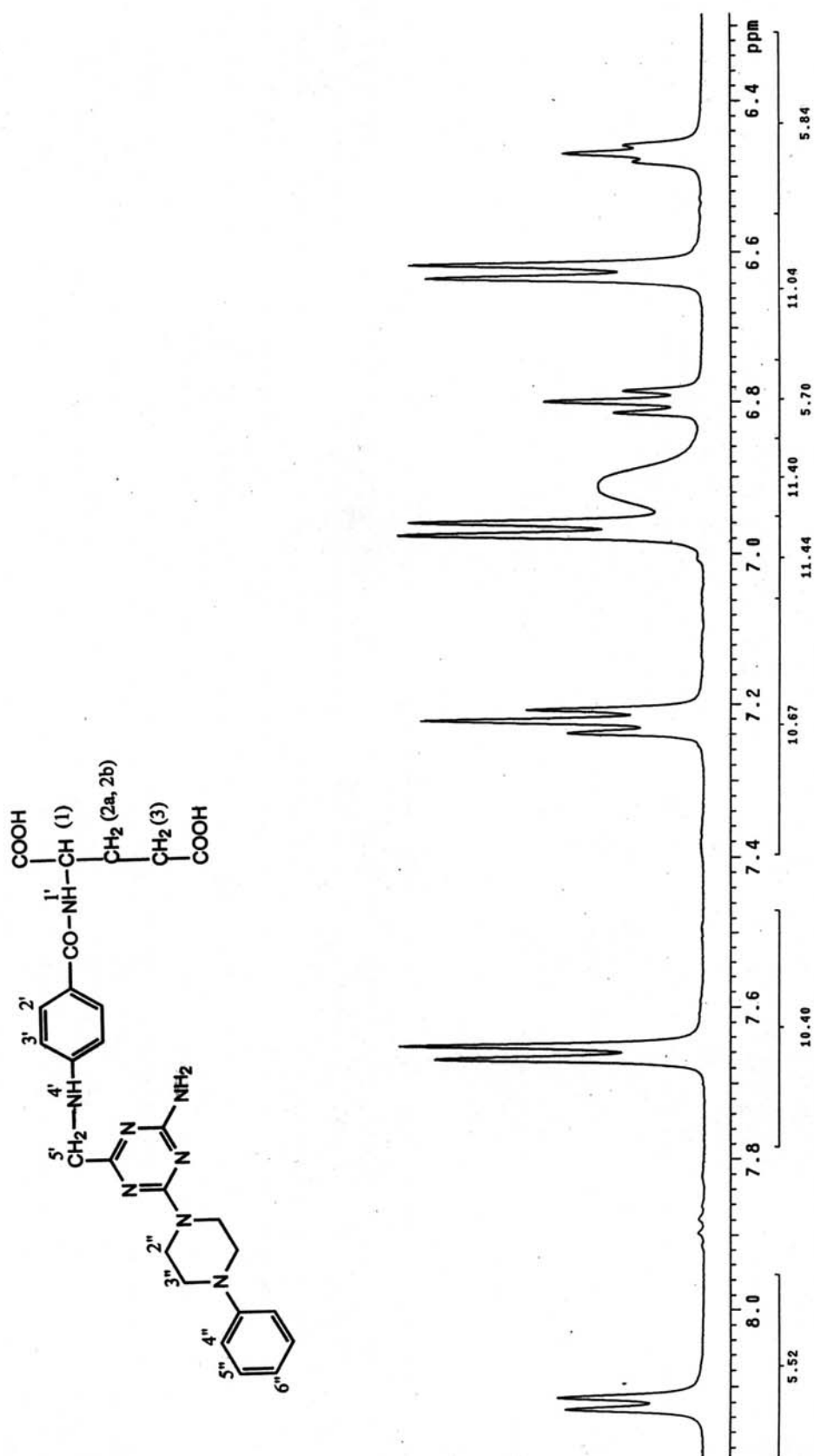
Zw.	R ¹	R ²	R ⁵	n	Zw.	R ¹	R ²	R ⁵	n
70		H	SCH ₃	2	75		CH ₃	SCH ₃	2
71		H	COOH	2	76		CH ₃	SCH ₃	2
72		H	SCH ₃	2	77		CH ₃	COOH	2
73		H	COOH	2	78		CH ₃	COOH	1
74		H	COOH	2	79		CH ₃	SCH ₃	2

Widmo 8. Widmo ¹H NMR związku 71 w DMSO-d₆.

Widmo 8A. Widmo ¹H NMR związku 71 w DMSO-d₆, zakres alifatyczny.

Widmo 8B. Widmo ^1H NMR związku 71 w DMSO-d_6 , zakres aromatyyczny.

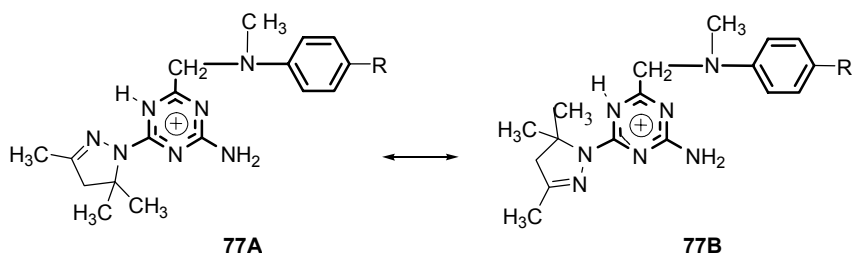
Przykładowe widmo ^1H NMR związku **71** (Widmo 8, 8A i 8B) potwierdza w pełni strukturę szkieletu węglowodorowego oraz obecność grup funkcyjnych takich jak N-H i COOH. W Widmie 8 możemy wyróżnić trzy grupy linii rezonansowych występujących w zakresach: alifatycznym (1.86 – 4.42 ppm), aromatycznym (6.5 – 8.2 ppm) oraz szeroki singlet o intensywności 2 protonów przy 12.3 ppm odpowiadający dwóm grupom karboksylowym. W zakresie alifatycznym widma (Widmo 8A) znajdujemy dwa multiplety przy 1.86 – 1.96 ppm oraz 2.0 i 2.1 ppm o intensywności 1 protonu każdy, które odpowiadają protonom 2a i 2b kwasu glutaminowego. Protony te są nierównocenne magnetycznie z uwagi na sąsiedztwo asymetrycznego atomu węgla. Przy 2.32 ppm występuje triplet dwóch protonów grupy $\text{CH}_2(3)$ kwasu glutaminowego, natomiast sygnał protonu $\text{CH}(1)$ łańcucha występuje w postaci multipletu w zakresie 4.3 – 4.38 ppm. Ponadto, w Widmie 8A znajdujemy charakterystyczny dublet o intensywności 2 protonów przy 4.04 ppm grupy $\text{CH}_2(5')$ sprzężonej z protonem $\text{NH}(4')$ oraz dwa multiplety w formie poszerzonych singletów o intensywności 4 protonów każdy, pochodzących od protonów pierścienia pirazoliny (2" i 3").

W Widmie 8B występuje triplet protonu $\text{NH}(4')$ przy 6.47 ppm sprzężonego z grupą $\text{CH}_2(5')$, szeroki singlet o intensywności dwóch protonów w zakresie 6.84 – 6.96 ppm odpowiadający grupie NH_2 oraz dublet przy 8.12 ppm protonu $\text{NH}(1')$ ugrupowania amidowego w sąsiedztwie protonu $\text{CH}(1)$ kwasu glutaminowego. Pozostałe sygnały w formie dubletów i tripletów o łącznej integracji odpowiadającej 9 protonom potwierdzają obecność w cząsteczce dwóch pierścieni aromatycznych: monopodstawionego i podstawionego w pozycjach 1,4.

Właściwości fizykochemiczne otrzymanych analogów *Metotreksatu* od **70** – **79** przedstawiono w Tabeli 9.

W celu identyfikacji w widmach ^1H NMR protonów pochodzących od grup NH i NH_2 wykonano także pomiary przy użyciu mieszaniny DMSO – TFA (10:1). W przypadku związku **77** zaobserwowano podwojenie sygnałów pochodzących od pierścienia 3,5,5-trimetylopirazoliny, co wskazywało na obecność dwóch rotamerów, które mogą powstawać wskutek protonowania jednego z atomów azotu.

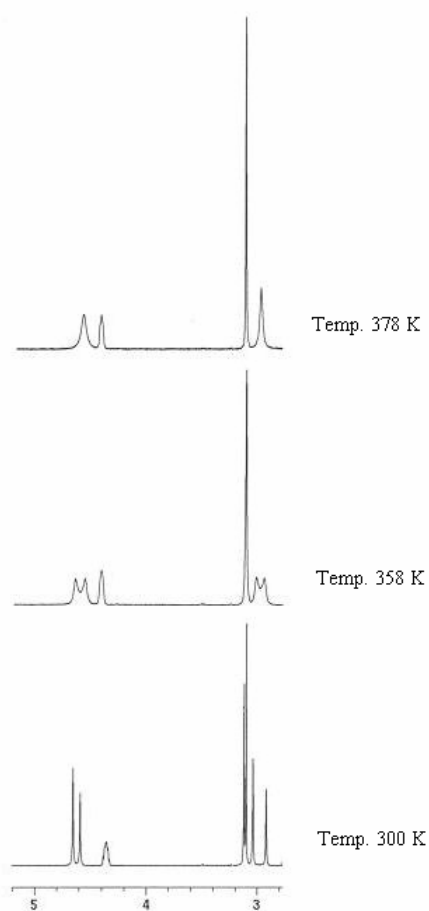
W celu określenia zasadowości związku **77** przeprowadzono obliczenia kwantowo-chemiczne jego form protonowanych [96]. Na tej podstawie wykazano, iż najniższym ciepłem tworzenia odznacza się pochodna triazyny protonowana przy atomie azotu N-5 (Rysunek 10).

Rysunek 10

Trwałość formy protonowanej przy atomie azotu N-5 pierścienia triazyny wynika z możliwości delokalizacji ładunku dodatniego w obrębie tego pierścienia heterocyklicznego.

Celem określenia bariery energetycznej procesu rotacji pierścienia pirazoliny wykonano widma zmiennotemperaturowe ^1H NMR związku **77** (Rysunek 11).

Rysunek 11. Widma ^1H NMR związku **77** wykonane w DMSO-TFA (10:1) w temperaturach 300, 358 i 378 K (pokazano zakres 2.8 – 5 ppm).

Na podstawie analizy intensywności sygnałów 3,5,5-trimetylopirazoliny wykazano, że w temperaturze 300 K rotamery **77A** i **77B** występują w stosunku 59 : 41. Koalescencja sygnałów nastąpiła w temperaturze 378 K. Na podstawie równania Eyringa [97, 98] obliczono, iż energia swobodna aktywacji ($\Delta G^\ddagger$) procesu rotacji pierścienia pirazoliny wynosi 19 kcal/mol:

$$\Delta G^\ddagger = -RT_c \log \frac{k_c \cdot h}{k \cdot T_c} = 19.097 \frac{\text{kcal}}{\text{mol}}$$

gdzie: $k_c = \frac{\Pi \cdot \Delta \nu}{\sqrt{2}}$ (szybkość procesu rotacji)

$$k \text{ (stała Boltzmana)} = 3.29985867 \times 10^{-27} \frac{\text{kcal}}{\text{K}}$$

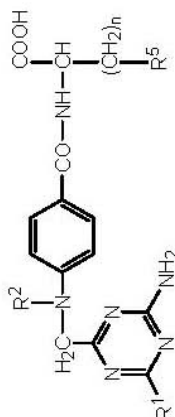
$$h \text{ (stała Plancka)} = 1.582571872 \times 10^{-37} \text{ kcal} \cdot \text{s}$$

$$T_c \text{ (temperatura koalescencji)} = 378 \text{ K}$$

$$R \text{ (stała gazowa)} = 0.00198722 \frac{\text{kcal}}{\text{K} \cdot \text{mol}}$$

$$\Delta \nu \text{ (różnica przesunięć chemicznych)} = 32.3 \text{ Hz}$$

Tabela 9. Dane fizykochemiczne i spektroskopowe związków (70 – 79)

Nr zw.	Wyd. [%]	T. t. [°C]	Wzór sum. m.cz.	IR [cm ⁻¹]	¹ H NMR [δ ppm]
70	84	225-229	C ₂₆ H ₃₂ N ₆ O ₃ S 535.64	3323, 1552, 1504, 1440, 1232, 1003	1.91-2.1 (m, 2H, CH ₂), 2.03 (s, 3H, CH ₃), 2.48-2.57 (m, 2H, CH ₂), 3.14-3.2 (m, 4H, CH ₂), 3.85-3.9 (m, 4H, CH ₂), 4.04 (d, 2H, CH ₂ , J = 5.1 Hz), 4.43-4.53 (m, 1H, CH, J = 7.0 Hz), 6.46 (t, 1H, NH, J = 5.2 Hz, J = 5.1 Hz), 6.63 (d, 2H, CH, J = 8.8 Hz), 6.91 (szer. s, 2H, NH ₂), 6.77-7.27 (m, 5H, CH), 7.67 (d, 2H, CH, J = 8.7 Hz), 8.13 (d, 1H, NH, J = 7.9 Hz), 12.15 (szer. s, 1H, COOH)
71	65	176-180	C ₂₆ H ₃₀ N ₆ O ₅ 534.56	3386, 2922, 1674, 1607, 1576, 1446	1.9-2.13 (m, 2H, CH ₂), 2.32 (t, 2H, CH ₂ , J = 7.6 Hz, J = 7.3 Hz), 3.16 (s, 4H, CH ₂), 3.88 (s, 4H, CH ₂), 4.06 (d, 2H, CH ₂ , J = 4.8 Hz), 4.31-4.42 (m, 1H, CH), 6.5 (t, 1H, NH, J = 5.2 Hz, J = 5.5 Hz), 6.65 (d, 2H, CH, J = 5.8 Hz), 6.79-7.02 (m, 2H, CH + 2H, NH ₂), 7.25 (t, 2H, CH, J = 7.8 Hz, J = 7.7 Hz), 7.69 (d, 2H, CH, J = 8.5 Hz), 8.15 (d, 2H, CH, J = 4.6 Hz), 12.36 (szer. s, 2H, COOH)
72	83	230-234	C ₂₀ H ₂₇ N ₇ O ₃ S 445.54	3336, 1596, 1523, 1476, 1323	1.75-1.86 (m, 4H, CH ₂), 1.97-2.2 (m, 4H, CH ₂), 3.1 (s, 3H, CH ₃), 3.34-3.5 (m, 4H, CH ₂), 4.0 (szer. s, 2H, CH ₂), 4.4-4.48 (m, 1H, CH, J = 6.9 Hz), 6.4 (szer. s, 1H, NH), 6.2 (d, 2H, CH, J = 7.9 Hz), 6.78 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.66 (d, 2H, CH, J = 7.8 Hz), 8.15 (d, 1H, NH, J = 6.7 Hz), 12.45 (szer. s, 1H, COOH)

Tabela 9 cd.

Nr zw.	Wyd. [%]	T. t. [°C]	Wzór sum. m.cz.	IR [cm ⁻¹]	¹ H NMR [δ ppm]
73	80	243-245	C ₂₀ H ₂₅ N ₇ O ₆ 459.46	3373, 2926, 1730, 1607, 1510, 1409	1.85-2.11 (m, 2H, CH ₂), 2.29-2.37 (t, 2H, CH ₂ , J = 7.2 Hz, J = 7.3 Hz), 3.58-3.87 (m, 8H, CH ₂), 4.01-4.04 (d, 2H, CH ₂ , J = 4.8 Hz), 4.29-4.4 (m, 1H, CH), 6.41-6.46 (t, 1H, NH, J = 5.1 Hz, J = 5.4 Hz), 6.6-6.64 (d, 2H, CH, J = 7.8 Hz), 6.9 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.64-7.68 (d, 2H, CH, J = 8.7 Hz), 8.1-8.14 (d, 1H, NH, J = 7.8 Hz), 12.25 (szer. s, 2H, COOH)
74	70	144-148	C ₂₃ H ₂₅ N ₇ O ₅ 479.48	3373, 2926, 1730, 1607, 1510, 1400	1.9-2.04 (m, 2H, CH ₂), 2.29-2.37 (t, 2H, CH ₂ , J = 7.4 Hz, J = 7.0 Hz), 3.39 (s, 3H, CH ₃), 4.0 (d, 2H, CH ₂ , J = 5.4 Hz), 4.33-4.35 (m, 1H, CH), 6.39 (t, 1H, NH), 6.56 (d, 2H, CH, J = 8.7 Hz), 6.93 (s, 2H, NH ₂), 7.16-7.38 (m, 5H, CH, J = 8.7 Hz), 7.64-7.68 (d, 2H, CH, J = 8.5 Hz), 8.13 (d, 1H, NH, J = 7.7 Hz), 12.3 (szer. s, 2H, COOH)
75	88	117-121	C ₂₇ H ₃₄ N ₆ O ₃ S 550.68	3312, 1600, 1564, 1504, 1440, 1232	1.95-2.1 (m, 4H, CH ₂), 2.0 (s, 3H, CH ₃), 3.1-3.21 (m, 4H, CH ₂), 3.15 (s, 3H, CH ₃), 3.76-3.8 (m, 4H, CH ₂), 4.33 (s, 2H, CH ₂), 4.45-4.49 (m, 1H, CH, J = 7.3 Hz), 6.7 (d, 2H, CH, J = 9.0 Hz), 6.96 (szer. s, 2H, NH ₂), 6.76-7.26 (m, 5H, CH), 7.71 (d, 2H, CH, J = 8.9 Hz), 8.2 (d, 1H, NH, J = 8.0 Hz), 12.01 (szer. s, 1H, COOH)
76	78	220-224	C ₂₁ H ₂₉ N ₇ O ₃ S 459.56	3392, 2935, 1723, 1600, 1535, 1480	1.84-1.93 (m, 4H, CH ₂), 2.02-2.06 (m, 4H, CH ₂), 2.52 (s, 3H, CH ₃), 3.14-3.21 (m, 4H, CH ₂), 3.23 (s, 3H, CH ₃), 4.31 (s, 2H, CH ₂), 4.45-4.49 (m, 1H, CH, J = 7.3 Hz), 6.67-6.7 (d, 2H, CH, J = 9.2 Hz), 6.72 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.69-7.74 (d, 2H, CH, J = 8.7 Hz), 8.17-8.21 (d, 1H, NH, J = 7.2 Hz), 12.45 (szer. s, 1H, COOH)

Tabela 9 cd.

Nr zw.	Wyd. [%]	T. t. [°C]	Wzór sum. m.c.	IR [cm ⁻¹]	¹ H NMR [δ ppm]
77	44	173-175	C ₂₃ H ₃₀ N ₈ O ₅ 498.61	3348, 2922, 1720, 1607, 1532, 1448	1.27 (s, 6H, CH ₃), 1.84 (s, 3H, CH ₃), 1.91-2.06 (m, 2H, CH ₂), 2.32 (t, 2H, CH ₂ , J = 7.3 Hz, J = 7.2 Hz), 2.7 (s, 2H, CH ₂), 3.15 (s, 3H, CH ₃), 4.28 (m, 1H, CH), 4.34 (s, 2H, CH ₂), 6.66 (d, 2H, CH, J = 8.9 Hz), 6.83 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.69 (d, 2H, CH, J = 8.9 Hz), 8.15 (d, 1H, NH, J = 7.6 Hz), 12.25 (szer. s, 2H, COOH)
78	61	>250	C ₂₃ H ₂₈ N ₈ O ₅ 484.48	3381, 2924, 1720, 1631, 1604, 1570	1.27 (s, 6H, CH ₃), 1.44 (s, 3H, CH ₃), 1.91 (s, 2H, CH ₂), 2.6-2.82 (m, 2H, CH ₂), 3.14 (s, 3H, CH ₃), 4.34 (s, 2H, CH ₂), 4.66-4.69 (m, 1H, CH, J = 6.7 Hz), 6.66 (d, 2H, CH, J = 8.8 Hz), 6.84 (szer. s, 2H, NH ₂), 7.65 (d, 2H, CH, J = 8.8 Hz), 8.27 (d, 1H, NH, J = 7.7 Hz), 12.6 (szer. s, 2H, COOH)
79	85	150-153	C ₂₃ H ₃₂ N ₈ O ₃ S 500.61	3355, 2919, 1728, 1607, 1530, 1447	1.26 (s, 3H, CH ₃), 1.28 (s, 3H, CH ₃), 2.03 (s, 3H, CH ₃), 2.08 (s, 3H, CH ₃), 2.14-2.3 (m, 2H, CH ₂), 2.58-2.66 (m, 2H, CH ₂ , J = 8.7 Hz), 2.69 (s, 2H, CH ₂), 3.16 (s, 3H, CH ₃), 4.4 (s, 2H, CH ₂), 4.78-4.81 (m, 1H, CH, J = 5.9 Hz), 6.21 (szer. s, 3H, NH ₂ + COOH), 6.63 (d, 2H, CH, J = 8.8 Hz), 7.02 (d, 1H, NH, J = 7.2 Hz), 7.68 (d, 2H, CH, J = 8.8 Hz)

Tabela 9 cd.

- (73) ^{13}C NMR δ ppm: 26.35, 30.76, 43.37, 48.53, 52.0, 66.3, 111.4, 121.1, 129.14, 151.43, 164.73, 166.73, 166.96, 174.12, 174.25, 174.7.
- (75) ^{13}C NMR δ ppm: 14.89, 30.46, 30.70, 41.06, 42.66, 48.48, 51.73, 57.26, 110.95, 116.17, 119.53, 120.79, 129.06, 129.23, 151.23, 152.06, 164.71, 166.78, 167.10, 174.16, 175.19.
- MS (m/z): 550.4 M^+
- (76) ^{13}C NMR δ ppm: 14.86, 24.86, 25.02, 30.43, 30.66, 45.80, 46.16, 51.74, 57.21, 110.93, 120.64, 129.02, 152.09, 163.28, 166.76, 166.87, 174.17, 174.51.
- MS (m/z): 459.3 M^+ (1.9%)
- (79) ^{13}C NMR δ ppm: 15.73, 16.58, 26.48, 30.52, 32.0, 40.0, 52.93, 54.1, 56.17, 64.7, 111.38, 121.15, 128.92, 151.91, 157.45, 161.54, 165.14, 167.57, 173.17, 176.27.

Widma NMR wykonano w DMSO-d_6 .

5. CZĘŚĆ EKSPERYMENTALNA

Temperaturę topnienia otrzymanych związków oznaczono z użyciem aparatu Boetius i podano bez korekty. Widma IR wykonano spektrofotometrem SATELLITE FTIR (Mattson) techniką tabletki KBr. Do sporządzenia widm związków techniką magnetycznego rezonansu jądrowego ^1H NMR przy częstotliwości odpowiednio 200 MHz lub 500 MHz oraz ^{13}C NMR przy 50 MHz lub 125 MHz użyto aparatów Varian Gemini 200 i Varian Unity Plus 500 w rozpuszczalnikach deuterowanych podanych przy opisach widm, wobec tetrametylosilanu (TMS) jako wzorca wewnętrznego. Wartości przesunięcia chemicznego δ odnotowano w ppm. W opisie multipletowości sygnałów protonów zastosowano następujące skróty: s – singlet, d – dublet, t – triplet, q – kwartet, m – multiplet. Widma 2D NMR wykonano z wykorzystaniem spektroskopu Varian Unity Plus 500. Widma masowe wykonano aparatem Fenningan MAT 95 techniką EI z użyciem wiązki elektronów o energii 70 eV. Do chromatografii kolumnowej użyto żelu krzemionkowego Kieselgel (70 – 270 mesh) firmy Aldrich oraz Kieselgel 60 (70 – 230 mesh) firmy Fluka. Chromatografię cienkowsarstwową wykonano stosując płytki aluminiowe pokryte żelem krzemionkowym 60 F₂₅₄ firmy MERCK. Detekcję chromatogramów wykonano przy użyciu lampy UV ($\lambda = 254$ nm). Wyniki wykonanych analiz elementarnych C, H, N mieściły się w zakresie $\pm 0.4\%$.

5.1. Syntezy substratów

5.1.1. Chlorowodorek *N*-[imino-(4-fenylopiperazyn-1-ylo)-metylo]guanidyny (1)

Do suchego chlorowodoru *N*-fenylopiperazyny (13.52 g, 68.3 mmola) wprowadzono 5.74 g (68.3 mmola) cyjanoguanidyny oraz 20 cm³ bezwodnego *n*-butanolu. Mieszając ostrożnie ogrzano do chwili zainicjowania egzotermicznego przebiegu reakcji (90°C), połączonego z samorzutnym wzrostem temperatury mieszaniny o 30°C, a następnie ogrzano i utrzymywano w temperaturze wrzenia (122 - 123°C) w ciągu 8 h. Po ochłodzeniu mieszano jeszcze około 6 h w temperaturze pokojowej. Następnego dnia wydzielony produkt reakcji odsączono,

przemyto *n*-butanolem, izopropanolem i oczyszczono przez krystalizację z metanolu, uzyskując bezpostaciowy osad związku **1**.

Wydajność: 14 g (70%), C₁₂H₁₉ClN₆ (282.81), t.t. 215 - 217°C (Lit. [99] t.t. 243 - 244°C).

W analogiczny sposób otrzymano związki **2 – 6**:

**Chlorowodorek *N*-{imino-[4-(2-metylofenylo)piperazyn-1-ylo]metylo}-
guanidyny (2)**

Wydajność: 78%, C₁₃H₂₁ClN₆ (296.80), t.t. 230 - 232°C, IR (KBr) ν : 3316, 3204, 2917, 1613, 1548, 1496, 999, 762, 725 cm⁻¹.

**Chlorowodorek *N*-{[4-(3-chloro-fenylo)-piperazyn-1-ylo]-imino-metylo}-
guanidyny (3)**

Wydajność: 61%, C₁₂H₁₈Cl₂N₆ (317.22), t.t. 221 - 222°C, IR (KBr) ν : 3308, 3186, 2839, 1649, 1539, 1496, 1239, 1002, 778 cm⁻¹.

**Chlorowodorek *N*-{[4-(4-fluoro-fenylo)-piperazyn-1-ylo]-imino-metylo}-
guanidyny (4)**

Wydajność: 55%, C₁₂H₁₈ClFN₆ (300.76), t.t. 189 - 192°C, IR (KBr) ν : 3322, 3189, 2833, 1644, 1505, 1441, 1237, 1003, 828 cm⁻¹.

Chlorowodorek *N*-(imino-pirolidyn-1-ylo-metylo)guanidyny (5)

Wydajność: 47%, C₆H₁₄ClN₅ (191.62), t.t. 223 - 225°C (Lit. [100, 101] t.t. 225 - 226°C).

**Chlorowodorek *N*-[imino-(3,5,5-trimetylo-4,5-dihydro-pirazolin-1-ylo)-metylo]-
guanidyny (6)**

Wydajność: 85%, C₈H₁₇ClN₆ (232.72), t.t. 228 - 232°C (Lit. [77] t.t. 238 - 239°C).

5.1.2. *N*-{Imino-[4-(4-nitrofenylo)-piperazyn-1-ylo]-metylo}guanidyna (7)

Suchy chlorowodorek 1-(4-nitrofenylo)-piperazyny (11.4 g, 46.8 mmola) dodano do roztworu cyjanoguanidyny (3.93 g, 46.8 mmola) w bezwodnym *n*-butanolu (30 cm³). Uzyskany roztwór mieszając ogrzewano:

- a) początkowo do 70 – 90°C w ciągu 40 minut,
- b) w temperaturze 121 - 123°C przez 8 h.

Otrzymaną zwartą krystaliczną masę rozdrobniono i w postaci gęstej zawiesiny odsączono, przemyto *n*-butanolem (2 × 5 cm³) oraz izopropanolem (4 × 5 cm³) i wysuszono. Uzyskano 13.7 g surowego związku, który następnie rozpuszczono w 16 cm³ wody o temperaturze 60°C, wymieszano z węglem aktywnym. Roztwór ogrzano do 75°C i przesączono na gorąco. Otrzymany przesącz podgrzano do temperatury 55°C i mieszając stopniowo dodawano roztwór 2 g (50 mmola) NaOH w 2.4 cm³ wody (pod koniec dodawania NaOH wpadał osad). W kolejnym etapie mieszanie reakcyjną oziębiono, osad odsączono, przemyto zimną wodą i oczyszczono przez krystalizację z metanolu.

Wydajność: 13.7 g (90 %), C₁₀H₁₄ClN₃O₂ (243.68), t.t. 216 - 220°C, IR (KBr) ν: 3311, 3157, 2728, 1637, 1555, 1330, 1244, 1115, 999 cm⁻¹.

W analogiczny sposób otrzymano związki 8 -9:

N-[(5-Etylo-4-metylo-4,5-dihydro-pirazolin-1-ylo)-imino-metylo]guanidyna (8)

Wydajność: 75%, C₈H₁₇ClN₆ (232.72), t.t. 157 - 158°C (Lit. [77] t.t. 189 - 191°C).

N-(Imino-morfolin-4-ylo-metylo)guanidyna (9)

Wydajność: 40%, C₆H₁₃N₅O (171.74), t.t. 173 - 176°C (Lit. [102] t.t. 195 - 202°C).

N-(Imino-*N*-metyloanilino-metylo)guanidyna (10)

Wydajność: 85%, C₉H₁₃N₅ (191.23), t.t. 78 – 79°C (Lit. [102] t.t. 107 – 110 °C).

5.1.3. Otrzymywanie 2-[4-amino-6-R-1,3,5-triazyn-2-ylo]acetonitryli (11-19)

A. Otrzymywanie związków (11–16)

Do bezwodnego etanolu (36 cm³) dodano metaliczny sól (0.58 g, 25.36 mmola) i całość mieszano pod chłodnicą zwrotną w celu uzyskania etanolanu sodu. Następnie do roztworu dodano chlorowoderek odpowiedniego biguanidu **1 - 6** (25.36 mmola). Uzyskany roztwór mieszano 2 h w temperaturze pokojowej. W ciągu kolejnej godziny, przy stałym mieszaniu, wkroplono ester etylowy kwasu cyjanooctowego (2.71 cm³, 25.36 mmola). Wytrącony osad odsączono, przemyto etanolem i przekrytalizowano z odpowiedniego rozpuszczalnika.

B. Otrzymywanie związków (17–19)

Do roztworu odpowiedniego biguanidu **7 – 9** (30.57 mmola) w bezwodnym metanolu (48 cm³) dodano kroplami ester etylowy kwasu cyjanooctowego (3.26 cm³, 30.57 mmola) mola ciągu 1 h. Całość mieszano przez dalsze 2 h w temperaturze pokojowej. Wytrącony osad odsączono i przemyto metanolem o temp. 5°C. Uzyskany produkt oczyszczono przez krystalizację z odpowiedniego rozpuszczalnika.

Dane dotyczące wydajności, temperatur topnienia oraz analizy widmowej związków **11 – 19** podano w Tabeli 1.

5.2. Syntezy własne

5.2.1. Otrzymywanie 2-(4,6-diamino-1,3,5-triazyn-2-ylo)-2-{[4-(dimetyloamino)-fenylo]imino}acetonitryli (20-28)

Odpowiednią triazynę **11 – 19** (3.2 mmola) rozpuszczono w 80 cm³ etanolu w temperaturze wrzenia. Następnie kolejno dodano *N,N*-dimetylo-4-nitrozoanilinę (0.48 g, 3.2 mmola) oraz 30 % wodny roztwór KOH (0.1 cm³). Mieszanie kontynuowano w ciągu 12 h w temperaturze pokojowej, po czym wytrącony osad odsączono, przemyto etanolem, wysuszono i przekrytalizowano z odpowiedniego rozpuszczalnika.

Właściwości fizykochemiczne, spektroskopowe oraz wydajności otrzymanych acetonitryli **20** – **28** przedstawiono w Tabeli 2.

5.2.2. 4-Amino-*N*-fenylo-6-(4-fenylo-piperazyn-1-ylo)-1,3,5-triazyno-2-karboksyamid (29)

Do roztworu triazyny **11** (0.5 g, 1.69 mmola) dodano 20% wodny roztwór Na₂CO₃ (0.4 cm³) i nitrozobenzen (0.217 g, 2.03 mmola) w 5 cm³ etanolu. Całość mieszano 10 minut w temperaturze wrzenia a następnie 12 h w temperaturze pokojowej. Wytrącony osad odsączono, przemyto etanolem, wodą i wysuszono. Uzyskany produkt **29** przekrystalizowano z mieszaniny THF – H₂O.

5.2.3. 4-Amino-*N*-fenylo-6-pirolidyn-1-ylo-1,3,5-triazyno-2-karboksyamid (30)

Do roztworu triazyny **15** (0.3 g, 1.47 mmola) dodano 20% wodny roztwór Na₂CO₃ (0.36 cm³) i nitrozobenzen (0.19 g, 1.76 mmola) w 4.5 cm³ DMF. Całość mieszano 15 minut w temperaturze wrzenia, a następnie 12 h w temperaturze pokojowej. Wytrącony osad odsączono, przemyto DMF, wodą i wysuszono. Uzyskany produkt **30** przekrystalizowano z DMF.

5.2.4. 4-Amino-*N*-fenylo-6-(3,5,5-trimetylo-4,5-dihydro-1*H*-pirazolin-1-ylo)-1,3,5-triazyno-2-karboksyamid (31)

Do roztworu triazyny **16** (0.5 g, 2.04 mmola) dodano 20 % wodny roztwór Na₂CO₃ (0.45 cm³) i nitrozobenzen (0.26 g, 2.45 mmola) w 6 cm³ etanolu. Całość mieszano 24 h w temperaturze wrzenia. Wytrącony osad odsączono, przemyto etanolem, wodą i wysuszono. Uzyskany produkt **31** oczyszczono przez krystalizację z mieszaniny DMF – H₂O.

5.2.5. 4-Amino-6-(5-etylo-4-metylo-4,5-dihydro-1H-pirazolin-1-ylo)-N-fenyl-1,3,5-triazyno-2-karboksyamid (32)

Związek **32** otrzymano analogicznie jak związek **31**.

5.2.6. 4-Amino-6-morfolin-4-ylo-N-fenyl-1,3,5-triazyno-2-karboksyamid (33)

Do roztworu triazyny **19** (1 g, 4.54 mmola) dodano 20% wodny roztwór Na_2CO_3 (1 cm^3) i nitrozobenzen (0.58 g, 5.45 mmola) w 14 cm^3 DMF. Całość mieszano 10 minut w temperaturze wrzenia, a następnie 24 h w temperaturze pokojowej. Wytrącony osad odsączono, przemyto DMF, wodą i wysuszono. Uzyskany produkt **33** przekrystalizowano z mieszaniny DMF – H_2O .

Dane dotyczące wydajności, temperatur topnienia oraz widm IR i NMR otrzymanych związków **29** - **33** podano w Tabeli 3.

5.2.7. Otrzymywanie 2,4-diamino-6-bromometylo-1,3,5-triazyn (34–36)

Związkami wyjściowymi do tych syntez były opisane wcześniej chlorowodorki pochodnych biguanidu **1**, **5**, **6**, które przeprowadzono w wolne zasady działaniem ługu sodowego.

Do roztworu odpowiedniego biguanidu (41 mmola) w 100 cm^3 bezwodnego metanolu dodano kroplami bromooctan etylu (4.5 cm^3 , 41mmola) w ciągu 0.5 h. Całość mieszano w ciągu 2.5 h w temperaturze pokojowej. Wytrącony osad odsączono, przemyto metanolem. Uzyskane produkty **34** – **36** przekrystalizowano z odpowiedniego rozpuszczalnika (Tabela 4).

5.2.8. 2-Amino-4-morfolino-6-bromometylo-1,3,5-triazyna (37)

Do roztworu biguanidu **9** (10 g, 58.4 mmola) w 100 cm^3 bezwodnego metanolu dodano kroplami 6.5 cm^3 (9.75 g, 58.4 mmola) bromooctanu etylu w ciągu 0.5 h. Całość mieszano w ciągu 2.5 h w temperaturze pokojowej. Następnie wytrącony osad produktu **37** odsączono, przemyto metanolem i przekrystalizowano z etanolu.

5.2.9. 2-Amino-4-(*N*-metyloanilino)-6-bromometylo-1,3,5-triazyna (38)

Do roztworu 11.83 g (62 mmola) biguanidu **10** w 118 cm³ bezwodnego metanolu dodano kroplami 6.85 cm³ (10.3 g, 62 mmola) bromooctanu etylu w ciągu 0.5 h. Otrzymany roztwór mieszano przez 2.5 h, następnie rozpuszczalnik oddestylowano pod zmniejszonym ciśnieniem do połowy objętości i mieszano dalsze 0.5 h. Otrzymany osad związku **38** odsączono, przemyto metanolem i poddano krystalizacji z metanolu.

Dane dotyczące temperatur topnienia, wydajności i wyników analizy widmowej związków **34** – **38** przedstawiono w Tabeli 4.

5.2.10. Synteza bromków [(4,6-diamino-triazyn-2-yl)-metylo]trifenylfosfoniowych (39, 41 i 42)

Roztwór trifenylfosfiny (1.4 mmola) i odpowiedniej triazyny **34**, **36** i **37** (1.4 mmola) w 6 cm³ bezwodnego dioksanu utrzymywano w temperaturze wrzenia przez 1 h. Po ochłodzeniu roztworu do temperatury pokojowej wypadł osad, który odsączono, przemyto zimnym dioksanem i wysuszono. W ten sposób otrzymano bromki fosfoniowe **39**, **41** i **42**.

Dane dotyczące temperatur topnienia, wydajności i analizy spektroskopowej IR dla związków **39**, **41**, **42** podano w Tabeli 5.

5.2.11. Bromek[(4-amino-6-pirolidyno-triazyn-2-yl)-metylo]trifenylfosfoniowy (40)

Do zawiesiny 0.36 g (14 mmola) triazyny **35** w 6 cm³ bezwodnego dioksanu dodano 0.38 g (14 mmola) trifenylfosfiny i całość mieszając ogrzewano w temperaturze wrzenia przez 1 h. Następnie oddestylowano dioksan pod zmniejszonym ciśnieniem, a otrzymany osad przemyto kilkakrotnie bezwodnym eterem dietylowym (Tabela 5).

5.2.12. Synteza 2-alkenylo-4,6-diamino-1,3,5-triazyn (43–51)

Do zawiesiny soli fosfoniowej **34** – **39** (1 mmola) i odpowiedniego aldehydu (1mmola) w suchym metanolu (5 cm³) dodano kroplami w temperaturze 25 – 65°C metanolowy roztwór metanolanu sodu (1 mmola) w ciągu 3 minut (Schemat 8). Po upływie 30 minut zaczął wypadać osad odpowiedniego produktu. Roztwór ochłodzono a wytrącony osad odsączono i przemyto zimnym metanolem, po czym krystalizowano z DMF lub acetonitrylu.

Dane dotyczące temperatur topnienia, wydajności oraz wyniki analizy widmowej związków **43** – **51** zamieszczono w Tabeli 6.

5.2.13. Synteza kwasów 4-[[[(2,4-diamino-1,3,5-triazyn-6-ylo)metylo]amino]benzoesowych (52–59)

Roztwór odpowiedniej triazyny **34** – **38** (5.2 mmola) i kwasu 4-aminbenzoesowego lub 4-(metyloamino)benzoesowego (stosunek molowy substratów podany na Schemacie 9) w DMF (16 cm³) mieszano w temperaturze pokojowej 12 godzin. Powstałą zawiesinę zadano eterem dietylowym (80 cm³). Warstwę eterową odrzucono, a do oleistej pozostałości dodano wodę (20 cm³) lub aceton (związki **53**, **55**, **58**, **59** wytrącono wodą, a związki **52**, **54**, **56**, **57** wytrącono acetonem). Powstały osad produktu w postaci bromowodorku odsączono i wysuszono. Następnie osad zawieszono w CHCl₃ (35 cm³), dodano trietyloaminę (16.9 mmola) i całość mieszano w temperaturze pokojowej przez 1 h. Produkty **52** - **59** odsączono, przemyto wodą i wysuszono. Otrzymane związki krystalizowano z odpowiedniego rozpuszczalnika.

Dane dotyczące temperatur topnienia, wydajności oraz analizy widm IR i NMR dla związków **52** – **59** podano w Tabeli 7.

5.2.14. Reakcja kondensacji kwasów 52-59 z estrami aminokwasów. Synteza estrów (60–69)

Do roztworu odpowiedniego kwasu **52 – 59** (2.8 mmola) i chlorowodoru estru odpowiedniego aminokwasu (3.1 mmola) w 8 cm³ bezwodnego DMF dodano ester dietylowy kwasu cyjanofosforowego (4 cm³) i trietyloaminę (9.36 mmola). Całość mieszano 12 h w temperaturze pokojowej, po czym rozpuszczalnik odparowano pod zmniejszonym ciśnieniem. Następnie przeprowadzono rozdział mieszaniny reakcyjnej na kolumnie chromatograficznej w celu wyizolowania czystego produktu. Dane dotyczące użytej fazy zamieszczono w Tabeli 8.

Dane dotyczące temperatur topnienia, wydajności, rozpuszczalników użytych do chromatografii oraz analizy widmowej dla związków **60 - 69** zamieszczono w Tabeli 8.

5.2.15. Otrzymywanie kwasów (70–79)

Do roztworu odpowiedniego estru **60 - 69** (0.12 mmola) w THF-H₂O (2 : 1, 0.72 cm³) dodano wodny roztwór 1M NaOH (0.36 cm³) i całość mieszano w ciągu 4 h w temperaturze pokojowej. Następnie rozpuszczalnik odparowano pod zmniejszonym ciśnieniem a do pozostałości dodano kwas octowy (związki **70 – 76** i **79**) lub 10% HCl (związki **77** i **78**). Wytrącony osad odsączono, przemyto dużą ilością wody i wysuszono.

Dane dotyczące temperatur topnienia, wydajności oraz analizy widmowej związków **70 – 79** podano w Tabeli 9.

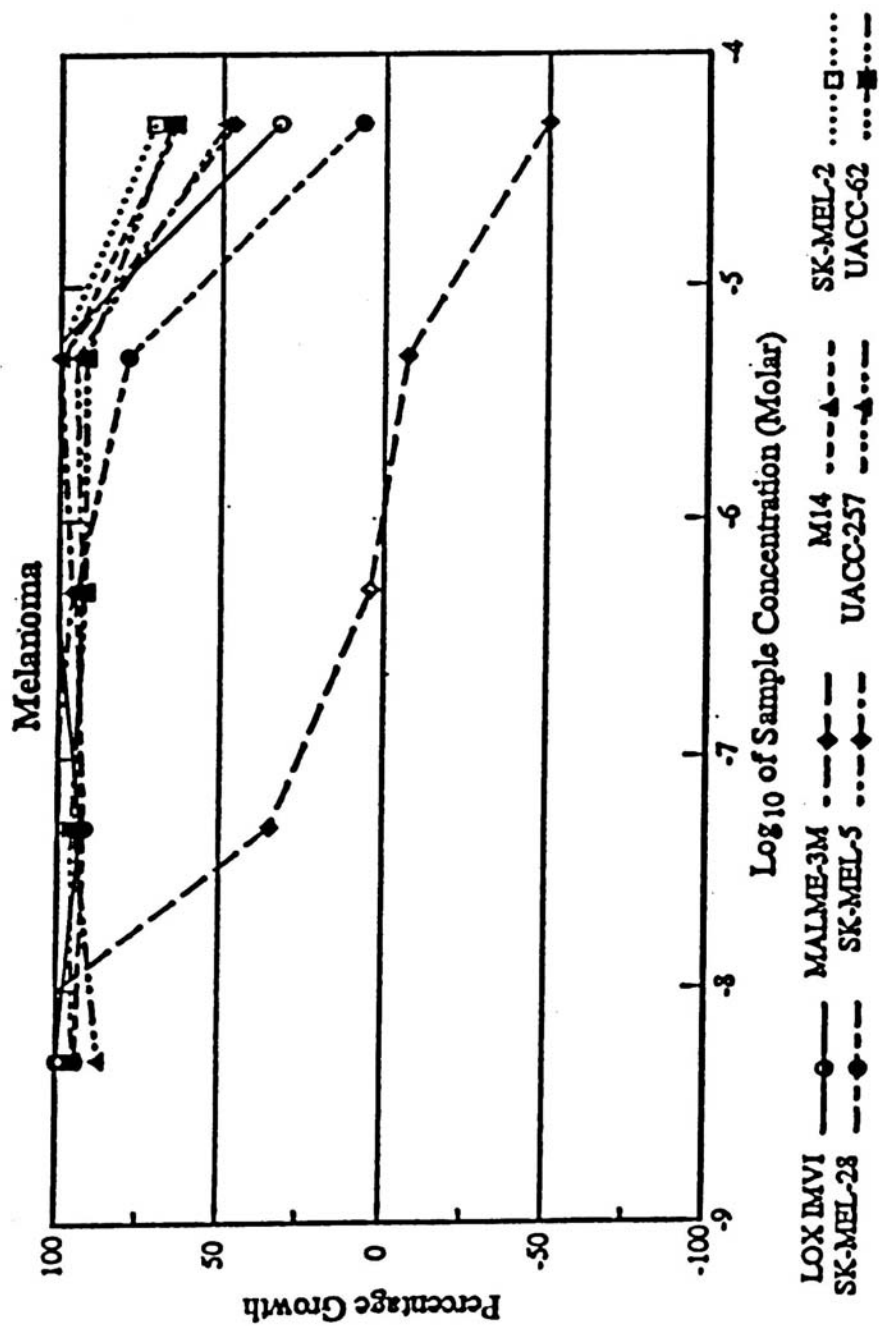
6. WYNIKI BADAŃ BIOLOGICZNYCH

Podejmując prace nad syntezą nowych związków heterocyklicznych o potencjalnej aktywności przeciwnowotworowej kierowano się możliwością przeprowadzenia badań biologicznych w National Cancer Institute (NCI) w Bethesda, USA w ramach „*Development Therapeutic Program*” oraz w zespole kierowanym przez prof. Patricka Bednarskiego z Wydziału Farmaceutycznego Uniwersytetu w Greifswaldzie, Niemcy.

Badania właściwości cytostatycznych i cytotoksycznych otrzymanych związków nie zostały do czasu złożenia niniejszej rozprawy zakończone. Tym niemniej wyniki wstępnych oznaczeń wymagają omówienia.

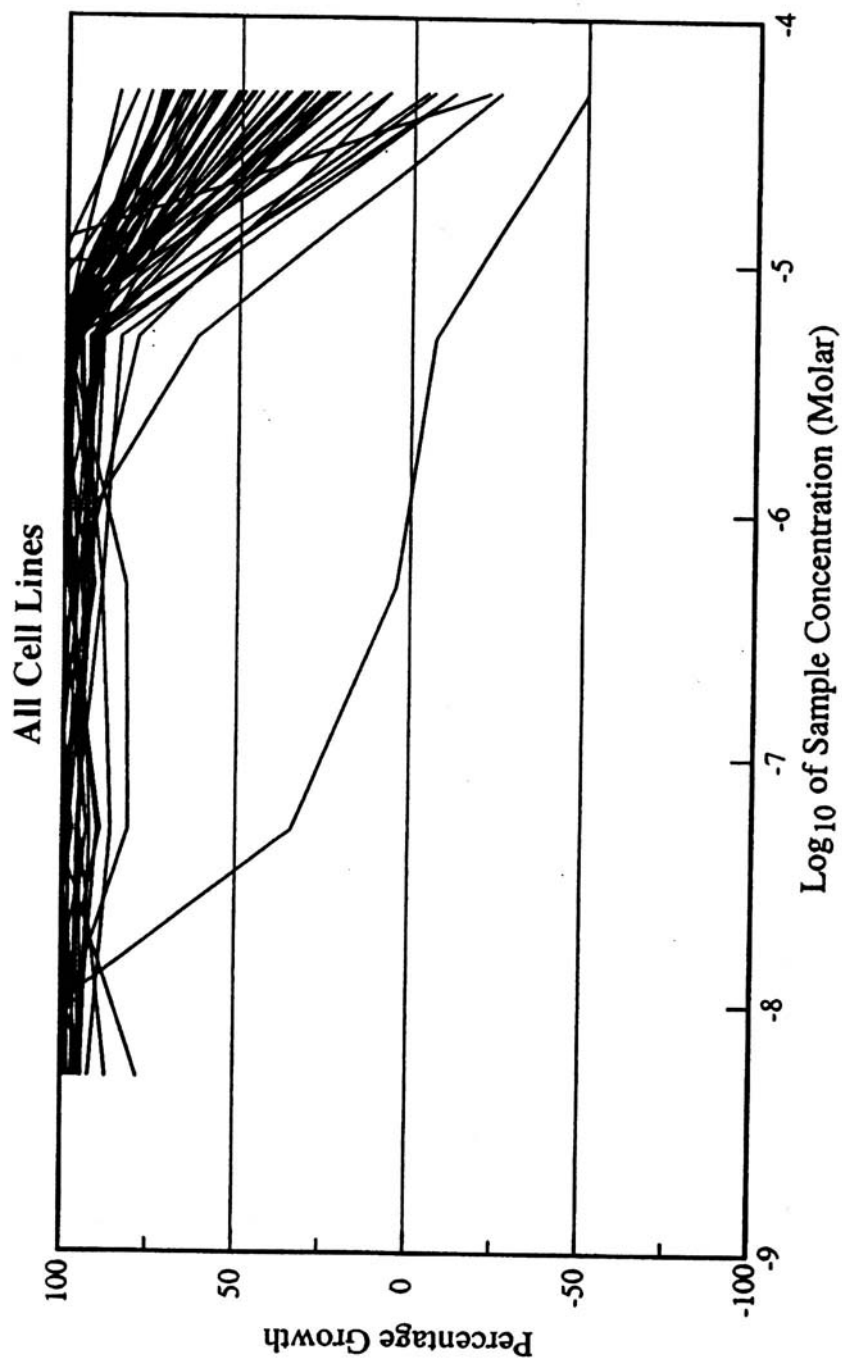
1. Analogi *Metotreksatu* **70** – **79** w badaniach prowadzonych w Greifswaldzie z użyciem linii komórkowych nowotworów piersi (MCF-7), trzustki (DAN-G) oraz płuca (LCLC-104) wykazały niską aktywność cytostatyczną bowiem wartości IC_{50} przekraczały wartość $20 \mu\text{M}$.
2. W NCI przeprowadzono badania *in vitro* produktów reakcji triazyn-2-ylo-acetonitrylu ze związkami nitrozowymi: pochodnych iminoacetonitrylu **20** – **28** oraz amidów **29** – **33**. Związki o strukturze amidowej okazały się nieaktywne, natomiast w grupie iminoacetonitryli interesującym okazał się związek **20** (NSC 729113). Badania z użyciem 60 linii komórkowych wywodzących się z 9 typów nowotworów ludzkich wykazały selektywny wpływ hamujący wzrost komórek nowotworu czerniaka MALME-3M (Rysunek 12 i 13). W stężeniu 3.3×10^{-8} M związek ten powodował zahamowanie wzrostu komórek czerniaka o 50% (GI_{50}), natomiast w stężeniu 1.1×10^{-6} M obserwowano całkowite zahamowanie wzrostu (TGI).

Aktywność biologiczna iminoacetonitryli jest także przedmiotem badań prowadzonych w Greifswaldzie. Wstępne oznaczenia z użyciem linii komórkowych DAN-G, LCLC-104 i MCF-7 potwierdziły działanie cytotoksyczne związków **20**, **21**, **22**, **23**, **24**, **26** i **28** ($IC_{50} < 20 \mu\text{M}$). Na uwagę zasługuje fakt, iż w tej klasie związków nieaktywne są pochodne **25** i **27**, zawierające w położeniu 6 triazyny pierścień pirazoliny, co odróżnia je od pochodnych akrylonitrylu, które wykazywały najwyższą aktywność przeciwnowotworową [74]. Wskazuje to, iż mechanizm działania pochodnych iminoacetonitrylu i akrylonitryli jest różny.

Rysunek 12. Krzywe zależności dawka-efekt biologiczny dla związku **20** (NSC 729113). Selektywny wpływ hamujący wzrost linii komórkowej MALME-3M czerniaka (źródło: National Cancer Institute, Bethesda, USA).

Rysunek 13. Krzywe zależności dawka-efekt biologiczny dla związku **20** (NSC 729113). Selektywny wpływ hamujący wzrost linii komórkowej MALME-3M czerniaka w odniesieniu do 60 linii komórkowych nowotworów ludzkich badanych w National Cancer Institute.

3. Pochodne 2-alkenylo-triazyny **43** – **51** zostały przyjęte do badań przeciwnowotworowych w NCI. Po ich zakończeniu będą przedmiotem publikacji wraz z wynikami badań chemicznych.

7. STRESZCZENIE

W „Części Teoretycznej” pracy, na podstawie danych z piśmiennictwa, przedstawiono krótką charakterystykę dotychczasowego stanu wiedzy na temat leków stosowanych w chemioterapii oraz przegląd właściwości biologicznych analogów *Metotreksatu*, a także pochodnych 1,3,5-triazyny, *tyrfostyn* i zasad Schiffa.

W kolejnym rozdziale „Badania Własne” omówiono wyniki przeprowadzonych doświadczeń w zakresie syntezy, badań strukturalnych i właściwości chemicznych następujących klas związków:

- pochodnych 2-(2,4-diaminotriazyn-6-ylo)-2-iminoacetonitrylu;
- pochodnych 2-alkenylo-4,6-diamino-1,3,5-triazyny;
- analogów *Metotreksatu*.

Dokumentację przeprowadzonych syntez przedstawiono w rozdziale zatytułowanym „Część Eksperymentalna”.

Typowymi metodami otrzymano niezbędne dla zamierzonych syntez chlorowodorki biguanidów **1 – 6**, wolne zasady biguanidów **7 - 10** oraz pochodne triazyn-2-ylo-acetonitrylu **11 – 19**, pochodne bromometylowe triazyny **34 – 38** i sole fosfoniowe **39 – 42**.

Triazyn-2-ylo-acetonitryle **11 - 19** w reakcjach kondensacji z *N,N*-dimetylo-4-nitrozoaniliną przeprowadzono w zamierzone pochodne iminoacetonitrylu **20 – 28**. Natomiast analogiczne reakcje triazyn-2-ylo-acetonitryli **11, 15, 16, 18, 19** z nitrozobenzenem prowadziły do powstawania produktów o strukturze amidów **29 – 33**. Różnice pomiędzy reaktywnością *N,N*-dimetylnitrozoaniliny i nitrozobenzenu wyjaśniono w oparciu o efekty elektronowe podstawników (lub ich brak) w pierścieniu aromatycznym tych substratów.

Zmierzając do otrzymania pochodnych 2-alkenylo-4,6-diamino-1,3,5-triazyny **43 – 51**, w pierwszym etapie otrzymano sole fosfoniowe **39 – 42**, które następnie posłużyły do reakcji Wittiga przy zastosowaniu odpowiednich aldehydów. Otrzymane

związki alkenylowe posiadają konfigurację *E*, która jest konsekwencją budowy stereochemicznej związków pośrednich o strukturze *trans*-fosfetanów.

Kolejnym etapem pracy była synteza analogów *Metotreksatu* zawierających ugrupowanie 2,4-diamino-1,3,5-triazyny w miejscu pierścienia aminopteryny. Zamierzone związki otrzymano na drodze 3-etapowej syntezy:

1. kwas *p*-aminobenzoesowy i jego pochodną *N*-metylową poddano reakcji *N*-alkilowania przy użyciu 2-bromometylo-1,3,5-triazyn **34** – **38** otrzymując kwasy **52** – **59**;
2. kwasy **52** – **59** na drodze kondensacji z estrami odpowiednich aminokwasów prowadzonej w obecności cyjonofosforanu dietylowego umożliwiły otrzymanie pochodnych estrowych **60** – **69**;
3. hydroliza alkaliczna estrów **60** - **69** prowadziła do wytworzenia pożądaných analogów *Metotreksatu* **70** – **79**.

Ogółem otrzymano 71 nowych połączeń 1,3,5-triazyny, których strukturę potwierdzono wynikami analizy elementarnej oraz spektroskopowej: IR, ¹H NMR, ¹³C NMR, 2D NMR i MS.

Iminoacetonitryle **20** – **28** oraz związki amidowe **29** – **33** przekazano do National Cancer Institute (Bethesda, USA) w celu oceny ich działania przeciwnowotworowego. W testach *in vitro* pochodna iminoacetonitrylu **20** (NSC 729113) wyróżniła się selektywnością i wysoką aktywnością względem linii komórkowej MALME-3M nowotworu skóry ($GI_{50} = 3.3 \times 10^{-8}$ M). Natomiast amidy **29** – **33** nie wykazały działania w tym kierunku.

Pochodne 2-alkenylo-triazyny **43** – **51** zostały przyjęte i przekazane do badań w NCI w celu zbadania ich aktywności przeciwnowotworowej z użyciem 60 linii komórkowych wywodzących się z 9 typów nowotworów ludzkich.

8. PIŚMIENNICTWO

1. „Zarys chemioterapii nowotworów narządowych i układowych” pod redakcją Orzechowskiej-Juzwenko K., Wydawnictwo VOLUMED, Wrocław (2000).
2. „Chemia Leków” pod redakcją Zejca A., Gorczycy M., Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa (1998).
3. Furst D.E., Erikson N., Clute N.: *Arthritis J. Rheumatol.* **17**, 1628 (1990).
4. Galivan J.: *Mol. Pharmacol.* **17**, 105 (1980).
5. Domin B.A., Grill S.P., Bastow K.F., Cheng Y-Ch.: *Mol. Pharmacol.* **21**, 478 (1984).
6. Rosowsky A., Forsch R., Uren J., Wick M.: *J. Med. Chem.* **24**, 1450 (1981).
7. McGuire J.J., Rusell C.A., Bolanowska W.E.: *Cancer Res.* **50**, 1726 (1990).
8. Rosowsky A., Solan V.C., Forsch R.A.: *J. Med. Chem.* **30**, 1463 (1987).
9. Rosowsky A., Forsch R.A., Uren J., Wick M.: *J. Med. Chem.* **26**, 1719 (1983).
10. Miwa T., Hitaka T., Akimoto H., Nomura H.: *J. Med. Chem.* **34**, 555 (1991).
11. Miwa T., Hitaka T., Akimoto H.: *J. Org. Chem.* **58**, 1696 (1993).
12. Piper J.R., Rawamurthy B., Johnson C.A., Maddry J.A.: *J. Heterocyclic Chem.* **32**, 1205 (1995).
13. Kuyper L.F., Baccanari D.P., Jones M.L.: *J. Med. Chem.* **39**, 892 (1996).
14. Matsuoka H., Ohi N., Mihara M., Suzuki H.: *J. Med. Chem.* **40**, 105 (1997).
15. Loriga M., Vitalle G., Paglietti G.: *Farmaco* **53**, 139 (1998).
16. Vitalle G., Corona P., Loriga M., Paglietti G.: *Farmaco* **53**, 150 (1998).
17. Corona P., Vitalle G., Loriga M., Paglietti G., Costi M.P.: *Farmaco* **53**, 480 (1998).
18. Rosowsky A., Bader H., Moran R.G., Freisheim J.H.: *J. Heterocyclic Chem.* **26**, 509 (1989).
19. Rosowsky A., Wright J.E., Vaidya C.M., Forsch A., Bader H.: *J. Med. Chem.* **43**, 1620 (2000).
20. Gangjee A., Zeng Y., McGuire J.J., Kisliuk R.L.: *J. Med. Chem.* **43**, 3125 (2000).
21. Taylor W.C., Kuhnt D.: *J. Med. Chem.* **35**, 4450 (1992).
22. Webber S.E., Bleckman T.M., Attard J.: *J. Med. Chem.* **36**, 733 (1993).
23. Gangjee A., Mavandadi F., Kisliuk R.L., Queener S.F.: *J. Med. Chem.* **42**, 2272 (1999).

24. Marsham P.R.: *J. Heterocyclic Chem.* **31**, 603 (1994).
25. Jackman A.L., Farrugia D.C., Gibson W.: *Eur. J. Cancer*, Vol **31A**, Nos 7/8, 1277 (1995).
26. Marsham P.R., Jackman A.L., Barker A.J.: *J. Med. Chem.* **38**, 994 (1995).
27. Gangjee A., Devraj R., McGuire J.J., Kisliuk R.L.: *J. Med. Chem.* **38**, 4495 (1995).
28. Gangjee A., Mavandadi F., Kisliuk R.L., McGuire J.J., Queener S.F.: *J. Med. Chem.* **39**, 4563 (1996).
29. Bevetsias V., Jackman A.L., Kimbell R., Gibson W.: *J. Med. Chem.* **39**, 73 (1996).
30. Jones T.R., Varney M.D., Webber S.E., Appelt K.: *J. Med. Chem.* **39**, 904 (1996).
31. Gangjee A., Vidwans A., Elzein E., McGuire J.J., Queener S.F., Kisliuk R.L.: *J. Med. Chem.* **44**, 1993 (2001).
32. Taylor E.C., Harrington P.J., Fletcher S.R., Beardaley G.P., Moran R.G.: *J. Med. Chem.* **28**, 914 (1985).
33. Borell J.I., Teixidó J., Matallana J.L.: *J. Med. Chem.* **44**, 2366 (2001).
34. Taylor E.C., Harrington P.M., Shih C.: *Heterocycles* **28**, 1169 (1989).
35. Taylor E.C., Hamby J.M., Shih C., Grindey G.B.: *J. Med. Chem.* **32**, 1517 (1989).
36. Taylor E.C., Gillespie P., Patel M.: *J. Org. Chem.* **57**, 3218 (1992).
37. Borell J.I., Teixidó J., Martinez-Teipel B.: *J. Med. Chem.* **41**, 3539 (1998).
38. „*Chemioterapia nowotworów. Leki cytotoksyczne*” pod redakcją Boesen E., Davis W., PZWN, Warszawa (1972).
39. „*Organic chemical drugs and their synonyms*”, Negwer M., Akademie Verlag, Berlin (1994).
40. Foster B.J., Harding B., Leyland-Jones B., Hoth D.: *Cancer Treat. Rev.* **13** (4), 1997 (1986); Chem. Abstr. Vol. 107 R17025n (1987).
41. Tanino H., Kubota T., Naito Y., Sakurai T.: *Wakayama Igaku* **43** (4), 623 (1992); Chem. Abstr. Vol. 119 173744z (1993).
42. Jarman M., Coley H.M., Judson I.R., Thornton T.J., Wilman D.E.V., Abel G., Ruddy Ch.J.: *J. Med. Chem.* **36**, 4195 (1993).
43. Paramelle B., Leverage X., Regnier G., Dhainaut A., Atassi G., Pierre A.: *Eur. Pat. Appl.* EP 478, 416 (1992); Chem. Abstr. Vol. 117, 899j (1992).
44. Tassin I.P., Dubois J., Hancoq M., Atassi G.: *Talanta* **42**, 747 (1995).

45. Hansch C., Hathaway B.A., Guo Z., Selassie C.D.: *J. Med. Chem.* **27**, 129 (1984).
46. Hathaway B.A., Guo Z., Hansch C.: *J. Med. Chem.* **27**, 144 (1984).
47. Sun G., Li R., Wang J.: *Beijing Yike Daxue Xuebao* **23**, 227 (1991); *Chem. Abstr.* Vol.117, 251325p (1992).
48. Li R., Sun G., Dai H., Yin J.: *Chem. Res.* **7**, 197 (1991).
49. Hiotoshi M., Fusao 4. (Nippon Shinyaku Co Ltd.): *PCT int. Appl. WO* 1992 111, 247; *Chem. Abstr.* 118, 38951d (1993).
50. Atassi G., Dumont P., Fisher U., Zeidler M., Budnowsky M.: *Cancer Treat. Rev.* **11**, 99 (1984).
51. Leftheris K., Ahmed G., Chan R., Dyckman A.J., Hussain Z., Ho K., Hynes J. I inni: *J. Med. Chem.* **47**, 6283 (2004).
52. Limonta M., Colombo T., Damia G., Catapano C.V., Couter V., Gervasoni M., Masera G., Liso V., Specchia G.: *Leuk. Res.* **17**, 977 (1993).
53. Cote S., Momparler R.L.: *Anti-Cancer Drugs* **4** (3), 327 (1993).
54. Vachalkowa Z.A., Novotny L., Pikala A.: *Neoplasma* **40**, 289 (1993); *Chem. Abstr.* Vol 120, 208058d (1993).
55. Stopper H., Koerber C., Schiffmann D., Caspary W.J.: *Mutat. Res.* **30**, 165 (1993).
56. Laurence J., Grimison B., Rodriguez- Alfageme C., Astrin S.M.: *Virology* **196**, 433 (1993).
57. Rusch V., Mandelsohn J., Dmiotrovsky E.: *Cytokine Growth Factor Rev.* **7**, 133 (1996).
58. Fry D., Kraker A.J., McMichael: *Science* **265**, 1093 (1994).
59. Warol W.H., Cook P.M.: *Biochem. Pharmacol.* **48**, 659 (1994).
60. Gazit A., Oshero N., Giton G.: *Biochem. Biophys. Res. Commun.* **156**, 1383 (1998).
61. Law N.M., Lydon N.B.: *Emerging Drug* 241 (1996).
62. Gazit A., Oshero N., Griton G., Levitzki A.: *J. Med. Chem.* **39**, 4905 (1996).
63. Young Ch. W., Schochetman G., Karnofsky D.A.: *Cancer Res.* **27**, 526 (1967).
64. Scozzafava A., Supuran C.T.: *Bioorg. Med. Chem.* **11**, 2241 (2003).
65. Ren S., Wang R., Komatsu K., Bonaz-Krause P., Zyrianov Y., McKenna Ch.E., Csipke C., Tokes Z.A., Lien E.J.: *J. Med. Chem.* **45**, 410 (2002).
66. Adamson R.H.: *Nature* **236**, 400 (1972).

67. Tai A.W., Lien E.J., Collen Moore E., Chun Y, Roberts J.D.: *J. Med. Chem.* **26**, 1326 (1983).
68. Tai A.W., Lien E.J., Lai M.M.C., Khwaja T.A.: *J. Med. Chem.* **27**, 236 (1984).
69. Weckbecker G., Lie E.J., Cory J.G.: *Biochem. Pharmac.* **37**, 529 (1988).
70. Huang S.S.C., Ren S., Tokes Z.A., Csipke C., Guan Y., Chou T., Bonaz-Krause P., Zyrinov Y., Mc Kenna Ch.E., Lien E.J.: *Med. Chem. Res.* **11:3**, 168 (2002).
71. Machoń Z., Giełdanowski J., Wieczorek Z., Raberger G., Kowalczyk-Bronisz S.H., Błaszczak B., Zimecki M., Mordarski M., Fiszer-Maliszewska Ł., Wieczorek J.: *Arch. Immund. Ther. Exp.* **31**, 769 (1983).
72. Machoń Z., Wieczorek J., Mordarski M.: *Arch. Immund. Ther. Exp.* **35**, 599 (1987).
73. Brzozowski Z., Sączewski F., Gdaniec M.: *Eur. J. Med. Chem.* **35**, 1053 (2000).
74. Brzozowski Z., Sączewski F.: *Eur. J. Med. Chem.* **37**, 709 (2002).
75. Broom A.D.: *J. Med. Chem.* **32**, 2 (1989).
76. Gangjee A., Yu J., McGuire J.J., Cody V., Galitsky N., Kisliuk R.L., Queener S.F.: *J. Med. Chem.* **43**, 3837 (2000).
77. Barrow F., Thorneycroft F.J.: *J. Chem. Soc.* 769 (1939).
78. Overberger C.G., Michelbaf F.W., Corabateas P.M.: *J. Am. Chem. Soc.* **79**, 942 (1957).
79. Brzozowski Z., Kamiński Z., Kozakiewicz I., Angielski S., Rogulski J.: *Acta Pol. Pharm.* **36**, 401 (1979).
80. Ehrlich P., Sachs F.: *Ber.* **32**, 2341 (1899).
81. Barrow F., Thorneycroft F.: *J. Chem. Soc.* 722 (1934).
82. Johnstone R.A.W.: „*Spektrometria masowa w Chemii Organicznej*”, PWN, Warszawa, 109 (1975).
83. Wittig G.: *Liebigs Ann.* **562**, 187 (1949).
84. Maryanoff B.E.: *Chem Rev.* **89**, 863 (1989).
85. Prousek J.: *Collect. Czech. Chem. Commun.* **56**, 1358 (1991).
86. Piper J.R., Montgomery J.A.: *J. Org. Chem.* **42** (2), 208 (1977).
87. Rosowsky A., Chen K.K.N., Papathanasopoulos N.: *J. Heterocyclic Chem.* **13**, 727 (1976).
88. Graffner- Nordberg M., Fyfe M., Brattsand R., Mellgard B., Hallberg A.: *J. Med. Chem.* **46**, 3455 (2003).

89. Shiari T., Ninomiya K., Yamada S.: *J. Amer. Chem. Soc.* **94**, 6203 (1972).
90. Shioiri T., Yokoyama Y., Kasai Y., Yamada S.: *Tetrahedron* **32**, 2211 (1976).
91. Hamada Y., Shioiri T., Yamada S.: *Chem. Pharm. Bull.* **25**, 221 (1977).
92. Pignatello R., Jansen G., Kathman J., Puglisi G., Toth J.: *J. Pharm. Sci.* **87**, 367 (1998).
93. Pignatello R., Spampinato G., Sorrenti V., Di Giacomo C., Vicari L., McGuire J.J., Russell C.A., Puglisi G., Toth I.: *Eur. J. Pharm. Sci.* **10**, 237 (2000).
94. Pignatello R., Guccione S., Forte S., Di Giacomo C., Sorrenti V., Vicari L., Baretta G.U., Balzano F., Puglisi G.: *Bioorg. Med. Chem.* **12**, 2951 (2004).
95. DeGraw J.J., Christie P.H., Brown E.G., Kelly L.F.: *J. Med. Chem.* **27**, 376 (1984).
96. Struktury form protonowych **77A** i **77B** o najniższej energii wewnętrznej znaleziono na podstawie obliczeń kwantowo-chemicznych przy zastosowaniu metody semiempirycznej AM1. Do celów obliczeń używano program SPARTAN v. 5.0 zainstalowany na stacji roboczej Silicon Graphics 02.
97. Friebolin H.: „*Basic One- and Two-Dimensional NMR Spectroscopy*”, Wydanie 2, VCH Verlag, Weinheim, 293 (1993).
98. Eliel E.L., Wilen S.H.: „*Stereochemistry in Organic Compounds*”, John Wiley, New York, 502 – 505 (1994).
99. Das P.C., Patra B.B., Bose A.N., Basu U.P.: *Indian J. Chem.* **6**(12), 691 (1968).
100. Detweiler W.K., Amstutz E.D.: *J. Amer. Chem. Soc.* **74**, 1483 (1952).
101. Brzozowski Z.: *Acta Pol. Pharm.* **55** (1), 49 (1998).
102. Shapiro S.L., Pavrino V.A., Freedman L.: *J. Amer. Chem. Soc.* **81**, 3728 (1959).